

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE DENETİM ANABİLİM DALI**

**BAĞIMLI ÇALIŞAN KADININ GELİR ARTIŞININ AİLE BÜTÇESİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feride OSMANLI YETİŞ

Danışman:

Doç. Dr. Zerrin FIRAT

BURSA – 2022

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE DENETİM ANABİLİM DALI**

**BAĞIMLI ÇALIŞAN KADININ GELİR ARTIŞININ AİLE BÜTÇESİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feride OSMANLI YETİŞ

Danışman:

Doç. Dr. Zerrin FIRAT

BURSA – 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Anabilim / Ana
sanat Dalı, ... Bilim Dalı'nda
..... numaralı .....
.....'nın ..... hazırladığı
“.....
.....” konulu ..... (Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlik
Tezi / Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../ 20.... günü ..... -
.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın
tezinin/çalışmasının ..... (başarılı / başarısız) olduğuna
..... (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20.....

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum
“.....” başlıklı çalışmanın bilimsel
araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan
bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü
cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: _____
Öğrenci No: _____
Anabilim Dalı: _____
Programı: _____
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Feride OSMANLI YETİŞ
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Muhasebe ve Denetim
Bilim Dalı	:
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	:
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışman(lar)ı	: Doç. Dr. Zerrin FIRAT

BAĞIMLI ÇALIŞAN KADININ GELİR ARTIŞININ AİLE BÜTÇESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada amaç, bağımlı çalışmaya başlayan kadınların aile bütçelerindeki yeri ve katkısı, Bursa ilinin ağırlıklı olarak Yıldırım ilçesinde yer alan tekstil sektöründe çalışan kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özellikleriyle kıyaslanarak ve finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi için çözüm önerileri içermektedir. Araştırmada kadınların aile bütçelerinin yanı sıra sosyo-ekonomik hayatlarındaki değişimleri ve gelecek ile ilgili planlamalarını karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kadın ve aile üzerinden toplumun ve tarihi okumak birçok araştırmacı için ilgi çekici olmuştur. Yapılan bu araştırma bağımlı çalışan kadınların aile bütçesindeki yeri ve katkısı amacıyla kadınların demografik özellikleri ve finansal okuryazarlıklarının belli testlerden geçirilerek gözlemlenmesi amaçlanmıştır. “En iyi bilgi yaşanılarak öğrenilen bilgidir” cümlesinden yola çıkarak araştırmanın amacı geleceği yetiştiren kadınların okuryazarlık düzeylerinin tespit edilerek hangi aşamada hangi düzeyde olduklarının tespit edilmesi ve bunun yanı sıra kazançlarının ne derece kullanabildiklerini, gelecek için ne kadar tasarruf yapabildikleri, çalışma hayatına girmeleri ile yeni harcamalar yapmaya başlamaları, harcamalarında kararlarını kendileri alıyorlar mı?, başta sosyal harcamaları olmak üzere harcamaları farklılaşıyor mu? Teşvik

ve desteklerin iş yaşamında, kadınların istihdamını kolaylaştırmakta mıdır? Gibi sorulara cevap aranmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Finansal Okuryazarlık, Bireysel Finans, Finansal Tutum, Kadın İşgücü

ABSTRACT

Name and Surname : Feride OSMANLI YETİŞ
University : Bursa Uludağ Üniversitesi
Institution : Social Science Institution
Field : Accounting and Auditing
Branch :
Degree Awarded : Master
Page Number :
Dugree Date :
Supervisor (s) : Assoc. Dr. Zerrin FIRAT

THE EVALUATION OF THE INCOME INCREASE OF DEPENDENT WORKING WOMEN IN TERMS OF FAMILY BUDGET

The aim of this study is providing solutions to improve the levels of financial literacy and financial literacy of women working in the textile industry, compared to the demographic characteristics of women working in the family budget and the placement and contribution of women who are working in dependent. This study was aimed at comparing women's family budgets, as well as their changes in socio-economic lives and their plans for the future. Reading society and history through women and family has been interesting for many researchers. In order to contribute and place women in the family budget, the women's demographic characteristics and financial literacy were observed through specific tests in the subject of my research. Based on the sentence “Best knowledge is knowledge learned by living”, I am very interested in identifying the level of literacy of women who are raising the future and determining what level they are at. As well as how much they can use their earnings, how much they can save for the future and do they start making new spending by entering into the work life. Do they make their own decisions about their spending, and do they differentiate spending, especially social spending? Is the presence of government incentives toward women facilitating employment in the workworld?

The answers to the questions which I mentioned were sought.

Keywords:

Financial Literacy, Personal Finance, Financial attitude, Women's Labor

ÖNSÖZ

“Parasını yöneten hayatını yönetir”

Özlem DENİZMEN

Tez içeriğinin oluşturulmasında, okunmasında ve düzeltmelerde desteğini eksik etmeyen, bilgi ve deneyimi ile her zaman destek olan tez danışmanım Doç. Dr. Zerrin FIRAT’ a emek ve sabırlarından ötürü çok teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca emeği geçen tüm değerli hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Tez yazımı sırasında benden maddi ve manevi anlamda desteğini esirgemeyen eşim Murat’a, biricik oğlum Cemal Alp’e, hayattaki tüm zorluklara rağmen hep destek olan annem Cemile Osmanlı’ya, aileme ve bizden yardımı esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü personellerine çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Feride Osmanlı Yetiş

Bursa, 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. OKURYAZARLIK KAVRAMI	3
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI	3
1.2.1. Finansal Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi	5
1.2.1.1. Hedefleri Belirlemek ve Bütçeleme	6
1.2.1.2. Gelir Yönetimi	6
1.2.1.3. Harcama.....	6
1.2.1.4. Borç Yönetimi	7
1.2.1.5. Tasarruf ve Yatırım	7
1.2.1.6. Varlık Yaratma ve Koruma	8
1.2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	8
1.2.3. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler	9
1.2.3.1. Sosyo-Demografik Özellikler.....	9

1.2.3.2. Aile Geçmişi	10
1.2.3.3. Zenginlik-Servet	10
1.2.3.4. Zaman Tercihleri	10
1.2.3.5. Finansal Memnuniyet	11
1.2.3.6. Umutsuzluk.....	11
1.2.4. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi	11
1.2.5. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri	13
1.2.5.1. Parayı İyi Yönetmek.....	14
1.2.5.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma	15
1.2.5.3. Finansal Planlama.....	16
1.2.5.4. Finansal Ürün Seçimi	16
1.3. AİLE KAVRAMI VE AİLE EKONOMİSİ.....	17
1.3.1. Aile Tanımı	17
1.3.2. Aile Ekonomisi.....	18
1.3.3. Ailede Zaman Yönetimi	19
1.3.4 Serbest Zaman Etkinliklerinin Aile Yaşamı İle Bütünleşmesi.....	19
1.3.5. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. İŞ HAYATINDA KADINLAR	22
2.1. TARİHSEL SÜREÇTE KADININ İŞ HAYATINA GİRİŞİ	22
2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi.....	22
2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası.....	24
2.1.3. Küresel Süreç	28
2.2. TÜRKİYE'DE KADINLARIN İŞ HAYATINA GİRİŞİ	34
2.2.1. Cumhuriyet'in İlanından Öncesi	34
2.2.2. Cumhuriyetin İlanından Sonrası.....	36

2.2.3. Günümüz Türkiye'si.....	37
2.4. KADINLARIN İŞ HAYATINA GİRME SEBEPLERİ	38
2.4.1. Ekonomik Sebepler	38
2.4.2. Sosyal Sebepler	39
2.4.3. Hukuki Sebepler	43
2.5. KADINLARIN İŞ HAYATINA KATILMA ŞEKİLLERİ.....	44
2.5.1. Kısmi Süreli Çalışma	45
2.5.2. Evde Çalışma.....	46
2.5.3. Tele Çalışma.....	46
2.6. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN İŞ HAYATI VE KADINLAR	47
2.6.1. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Yaklaşımlar	47
2.6.1.1. Ataerkillik	50
2.6.1.2. Erkeklik	53
2.6.2. Çalışan Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	56
2.6.2.1. İkili Rol Kuramı	56
1.7.2.2. Beşeri Sermaye Kuramı.....	56
2.6.2.2. Feminist Yaklaşım.....	57
2.6.2.3. İşveren Ayrımcılığı.....	58
2.6.2.4. İstatistiksel Ayrımcılık	58
2.6.2.5. Cinsiyetçi Rol Toplumsallaşması Yaklaşımı.....	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
3.YÖNTEM, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	60
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	60

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	60
3.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	61
3.5. NORMALLİK ANALİZİ.....	61
3.6. ÖLÇÜM YORUMLARININ KULLANIMLARININ GEÇERLİLİĞİ.....	61
3.7. SONUÇ VE ÖNERİLER	92
KAYNAKLAR	97
EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Normallik Analizi	61
Tablo 2. Toplam ölçek ve alt boyutlarının Güvenirlik Değerleri	61
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Göstergeleri	63
Tablo 4. Yaşanılan Bölge Hakkında Düşünceler	64
Tablo 5. Çalışma Pozisyonuna, Hizmet Süresine ve Aylık Gelire Ait Bilgiler	64
Tablo 6. Sosyal Çevre Değişikliği	65
Tablo 7. İşten ve Ücretten Memnunluk Durumu.....	65
Tablo 8. Alınan Maaşın Değerlendirilmesi ve Katılımcıya Gerekli Olan Ücret.....	66
Tablo 9. Aile Bütçesine Dair Bulgular	66
Tablo 10. Çalışmanın Aile İçi Etkisi ve Nedenine Dair Bulgular.....	67
Tablo 11. Emekli Olduktan Sonra Çalışma Nedenine Dair Bulgular	67
Tablo 12. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile yaş değişkeni Anova Testi	67
Tablo 13. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile eğitim değişkeni Anova Testi	69
Tablo 14. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile medeni durum değişkeni Anova Testi	70
Tablo 15. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Çocuk Sahibi Olma Değişkeni Değerlendirmesi.....	71
Tablo 16. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Çocuk Sayısı Değişkeni Değerlendirmesi	71
Tablo 17. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Evde Büyük Bulunma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	72
Tablo 18. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Bölge Şartlarına Uygun Ücret Alma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	73
Tablo 19. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bulunulan Bölgeyi Değiştirme İsteği Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	74
Tablo 20. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bulunulan Bölgeyi Değiştirmek İsteme Nedeni.....	75
Tablo 21. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışma Pozisyonu Değişkeni Değerlendirmesi	76

Tablo 22. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Toplam Hizmet Süresi Değişkeni Değerlendirmesi.....	77
Tablo 23. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Alınan Ücret Değişkeni Değerlendirmesi.....	78
Tablo 24. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Gelir Elde Etmenin Sosyal Değişikliğe Neden Olma Değişkeni Değerlendirmesi.....	79
Tablo 25. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışılan İşten ve Ücretten Memnunluk Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	80
Tablo 26. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Alınan Maaşın Değerlendirilme Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	82
Tablo 27. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Yeterli Ücret Beklentisi Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	84
Tablo 28. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Evde Karar Alma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	85
Tablo 29. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bütçe Planlaması Yapma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	86
Tablo 30. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bütçe Planlamasını Kiminle Yapıldığı Değişkeni Değerlendirmesi.....	87
Tablo 31. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışmanın Aile İçi Problemlere Sebep Olma Değişkeni Değerlendirmesi.....	88
Tablo 32. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışma Sebebi Değişkeni Değerlendirmesi.....	89
Tablo 33. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Emekli Olduktan Sonra Çalışma Düşüncesi Durumu Değişkeni Değerlendirmesi.....	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
KB	Kalkınma Bakanlığı
KBS	Klasik Bütçe Sistemi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)
RG	Resmi Gazete
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	Türk Lirası
örn.	Örneğin
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayıları
sy.	Sayılı
vb.	Ve Benzeri

GİRİŞ

“Tarlalarda erkeklerle birlikte çalışan, kasabalarda pazar yerine giden, yumurta ve tavuğunu satan, ondan sonra kendisine gerekenleri bizzat satın alan, çalışmalarının hepsinde kocalarına yardımcı olan kadınlar!.. Ben bu kadınlar arasında kocalarından daha iyi işten anlayanlara ve hesap yapanlara rastladım.”

Atatürk’ün bu sözü, kadının ekonomik hayat da dahil olmak üzere toplumun her alanında varlığını göstermesinin gerekliliğini en güzel şekilde vurgulamaktadır. Yaradılışımızdan bu yana her dönemde kadınlar üretimde yer almışlardır. Kadınların iş hayatında yer almaları, sanayi devrimi ile başlamıştır. Kadınların iş hayatının her alanında yer almaları ise dünya savaşları, özellikle de II. Dünya Savaşı sonrası gerçekleşmiştir.

Toplumumuzda gelenekselleşen asıl görevinin ev işleri ve çocuk bakımı olduğu yönündeki düşüncelerin aksine kadın, toplumda rollerinin erkeklerle bölüşüyor olduğu düşüncesini doğurmuştur. Bundan yola çıkarak da kadın hep iş hayatında ikinci planda tutulmuştur. Bu da kadının iş hayatında belli başlı sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Aslında bakıldığında bu sorunun kadınların iş hayatlarında kendilerini kabul ettirmeye çalışmalarının yanı sıra ikinci planda işgücü olarak yedek işgücü olarak kabul edilmeleri, işe alım süreçlerinde ve işten çıkartılırken de aslında ilk grupta olmalarına neden olmuştur. Bakıldığı zaman kadınların iş hayatında yaşadığı sıkıntıların temelinde, alınan eğitim ve eğitimde erkeklere göre daha az değer verilmeleri daha az eğitim hayatlarının olmaları, bununla beraber cinsiyetlerinden kaynaklı ayrımcılıklar, eşitsizlikler ve sosyal haklardan yararlanamamaları yanı sıra kayıt dışı çalışmada, hem iş hem aile hayatını birlikte yürütmeleri işgücü piyasalarına girememelerinin nedenleri olmuştur. Günümüze bakıldığında iş hayatında kadın çalışanlar geçmişe oranla biraz daha fazla yer almaya başlamışlardır. Tabi ki gelinen bu seviye istenilen seviye olmamakla birlikte, kadınlar artık iş hayatında olmak için daha çok istekliler ve gittikçe bu seviyede artmaktadır. Bu artışın birçok nedenin olmasının yanı sıra en belirgin nedeninin eğitime yönelimin daha çok artmasından kaynaklı olduğu kanaatindeyim.

Bağımlı çalışmaya başlayan kadınların, çalışma hayatına girmesi ile yeni harcamalar yapmaya başlaması, harcamalarında kararlarını kendisinin almaya başlaması, başta sosyal harcamaları olmak üzere harcamaları farklılaşması ve kadına yönelik devlet

teşviklerinin ülke kalkınmasına ne kadar çok etkisinin yanı sıra kadınların istihdamını kolaylaştırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, tekstil sektöründe çalışan kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre değerlendirilmesidir. Araştırmada kadınların aile bütçelerinin yanı sıra sosyo-ekonomik hayatlarındaki değişimleri ve gelecek ile ilgili planlamalarını karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bursa ilinde tekstil sektöründe çalışan kadın katılımcılar üzerinde yapılmıştır. Araştırma özel sektörde çalışan kadınların finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesine yönelik bir araştırmadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye’de kadın nüfusu ve kadınların çalışma hayatına katılımının tarihsel olarak incelenmesinin yanı sıra Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin neler olduğu ele alınmıştır. İş ve aile yaşamı bağlamında çalışan kadının yeri karşılaştığı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik sorunlar, ele alınmıştır. Türkiye’de işgücüne katılan kadınların ekonomik kalkınmaya etkisi ve sonuçlarının değerlendirilmesinin sonucunda günümüzde gelinen ekonomik boyutlarda kadınların işgücüne katılımını destekleyecek teşviklerin ele alınması ve önerilerin dile getirilmesi yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde ise, yöntem ve bulgulardan oluşan anket analiz sonuç ve değerlendirmesi yer almaktadır. Anketin otuz sorudan oluşan birinci bölümde demografik faktörler ve çalışma hayatına ilişkin sorular sorulmuştur. Kırk beş sorudan oluşan ve ölçeklendirmesi kullanılan ikinci bölümde ise kadın çalışanlara yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcılara “Size göre aşağıdaki seçeneklerden hangileri; “Kadınların gelir getirici bir işte çalışmalarından kaynaklanan aile bütçesine katkılarının neden ve yaratmış olduğu sonuçları nelerdir?” sorusuna, katılımcıların cevaplarını ‘Kesinlikle Katılıyorum (5)’ seçeneğinden ‘Hiç Katılmıyorum (1)’ seçeneğine doğru vermeleri istenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. OKURYAZARLIK KAVRAMI

Okuryazarlık, yazı ve sembollerini kullanmak, aynı yazı semboller ile oluşturulmuş olan anlamı çözmek ve okumak olarak ifade edilebilmekle birlikte geniş anlamda, yazma etkinliğinin eşliğinde kişinin yaşadığı hayatı ve bu hayat içinde nesne ve olayları algılayış şekli, anlaması ve sosyal hayatındaki tüm ilişkilere bir anlam yüklemesi ile alakalı bir kavramdır (Aşıcı, 2009) .

Okuryazarlık oranları bütün ülkelerde gündemde olan ve sosyal gelişmişlik seviyesini arttıran bir özelliktir. Yaşam noktasında önemli gelişmeler ortaya çıkarmıştır. Kişiler okuryazar olduktan sonra daha bilinçli bireyler haline gelerek yaşam standartlarını yükseltmişlerdir. Okuryazarlık kavramı finansal okuryazarlık, ekonomi okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı, vb. gibi farklı alanlarda kullanılabilir (Teyyare, 2018: 317).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

Ekonomik okuryazarlık bireylerin iktisadi hayatta karşılarına çıkan durumları rasyonel bir şekilde çözüme ulaştırabilecek yetiye sahip olmalarını ifade etmektedir. Bireylerin karşılaştıkları problemlere karşı tutumları, çözüm yolları durumu yorumlama şekilleri ekonomi okuryazarlığı açısından önemlidir.

“Ekonomi okuryazarlığı, (North Central Regional Educational Laboratory [NCREL], 2003)’e göre, iktisadi hayatta ortaya çıkan problemlerin yorumlanması ve çözüme kavuşturulması için çeşitli ihtimalleri değerlendirebilme, ortaya çıkan maliyet ve karları tanımlayabilme, ekonomik şartlarda ve kamusal politikalarda meydana gelen değişimleri ve sonuçlarını inceleme, kar ve maliyetleri tartma yeteneğidir” (Gerek ve Kurt, 2011: 60-61).

Finansal okuryazarlık, tanımı ile ilgili henüz tam bir fikir birliğine varılmamış oldukça yeni bir kavram olmakla birlikte birçok kişi tarafından araştırması yapılmaktadır. Araştırmacıların yapmış olduğu finansal okuryazarlık tanımlarının birçok farklı tanımı vardır. Birçok araştırmacının finansal okuryazarlık tanımı ile ilgili literatürde

tanımlamaları bulunmaktadır. Bu araştırmacıların finansal okuryazarlık tanımlarına aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Kavramları

Finansal Okuryazarlığın Çeşitli Tanımları;
• Schagen & Lines (1996) Para kullanırken doğru kararlar verebilmek.
• Chen & Volpe (1998) Finansal belirsizlik dönemlerinde alınacak kararların verilmesindeki en etkili kavram olduğu.
• Mason & Wilson (2000) Bireylerin finansal yönden karar verirken belli başlı kavramları farkında olarak karar vermesidir.
• Vitt vd. (2000) Bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin anlaşılmasında kullandıkları kişisel karar verme yetenekleridir.
• Kim (2001) Günümüzdeki çağdaşlık seviyesinde bireylerin finansal açıdan hayatlarını sürdürebilmeleri için gereken temel düzey bilgidir.
• Worthington (2006) Kişinin ekonomik açıdan alacağı kararların koşullarının ve şartlarının ne durumda olduğunu anlayıp yorumlayabilmesidir.
• Bodie, (2006) Finansal okuryazarlık bağlamında nelerde bilgili olmak gerektiğinden yola çıkılarak gerçekleştirilen tanımlamadaysa finansal okuryazarlık, Kişinin belli konularda bilgi sahibi olarak davranışlarını geliştirme becerisidir.
• Financial Literacy - PACFL (2008) Kişilerin yaşamları boyunca finansal konularda risklerin önüne geçmek için finansal kaynaklarını verimli kullanması yeteneğidir.
• Lusardi (2008) Finansal okuryazarlık, ikiye ayrılmaktadır. Birincisi Temel düzey finansal okuryazarlık, belli başlı finansal bilgileri kapsamaktadır. İkinci düzey okuryazarlık ileri düzey finansal okuryazarlıktır ve kişilerin finansal getiri ve riskleri arasındaki bağlantıyı anlaması ve bunun yanı sıra Kişinin finansal terimlerin arasındaki ilişkiyi algılanabilmesini kapsamaktadır.
• Lusardi & Tufano (2009) Finansal okuryazarlık, finansal borçlanmaları ve alınacak finansal kararların içerdiği risklere karşı en temel bilgilerden yola çıkarak karar verebilmesidir.

<ul style="list-style-type: none"> • Remund (2010) Bireylerin finansal kavramları analiz etme ve finansal kararlar alırken anlama derecesinin yanı sıra durumu analiz ve idare etme yeteneğidir.
<ul style="list-style-type: none"> • OECD INFE (2011) Shon vd. (2012). Kısacası bireylerin hem ailesinde hem de toplumdaki finansal durumlarını control altında tutmak ve kararlar verebilmeleri için oluşan bilgiler olarak tanımlanabilir.
<ul style="list-style-type: none"> • Atkinson & Messy (2012) Bireylerin finansal konularda doğru kararlar almak ve belli bir finansal refah seviyesine ulaşmak için gerekli tüm finansal tutum ve davranışların toplamıdır.
<ul style="list-style-type: none"> • PISA (2013) Bireylerin ve toplumların belli başlı ekonomik refaha erişmek için finansal kavramları etkin ve verimli şekilde kullanması ve bunları geliştirmek için belli eğitimler alarak topluma ve Kişinin kendisine katkı sağlamasıdır.
<ul style="list-style-type: none"> • TEB ve Boğaziçi Üniversitesi (2014) Birey ve toplulukların yaşamları boyunca belirli düzeydeki gelirlerini, tasarruflarını ve yatırımlarının kararlarını alırken doğru kararlar alabilme durumudur.
<ul style="list-style-type: none"> • FODER (2015) Kişinin, yaşamları boyunca kazançlarının ne şekilde kullanacakları ve nasıl yöneteceklerine ilişkin kararlar verebilmesinde becerisini ölçmesidir.

Yukarıda yer alan tanımların sonucuna bakmak gerekirse de, finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kararlar alırken finansal güvenliklerini sağlamak için gereken tüm finansal bilgi, beceri ve davranışlarının tamamı olarak tanımlanabilir.

1.2.1. Finansal Okuryazarlık Yeterlilik Çerçevesi

Para yönetimi konusunda başarıya ulaşma amacı olan kişiler finansal yeterliliğine ihtiyaç duymaktadır. CFLRI, finansal kabiliyetleri ana bilgi, üst düzeyde bilgi ve beklenmekte olan eylemsel sonuçlar şeklinde ayırmaktadır. 2012 senesinde Dünya Bankası ve Sermaye Piyasası Kurulunca düzenlenmekte olan incelemelerde de aynı biçimde kişilere finansal bilgi, tutum ve davranışlara yönelik sorular sorulmuş ve finansal okuryazarlık seviyeleri tespit edilmiştir (SPK, 2013). Verilecek olan maddeler CFLRI (2013: 63-66) derlenmesi ile oluşmuştur. Anlatım biçimleri, ana konularda (1, 2, 3...), malî bilgi (a, b, c...), malî eylem (i, ii, iii...) ve malî tutum (.) şeklinde gösterilir. Misal, varılmak istenen hedefi belirleme ve bütçeleme konu başlığı altında kısa/uzun süreli

hedefler içerisinde farkı anlamak bir finansal bilgiyken mali hedef ve gereksinimleri planlamak için farklı kaynaklardan edinilen tavsiye ve bilgileri kullanmak bir finansal eylemdir. Kısa/uzun süreli mali hedeflerin tespit edilmesi ve düzenli bir şekilde gözden geçirilmesiyse finansal tutum şeklinde nitelendirilir (Öztürk, 2015: 14-18).

1.2.1.1. Hedefleri Belirlemek ve Bütçeleme

- a. Gelirin çeşitli kaynaklarını belirlemek.
- b. Banka hesap özeti bileşenlerini anlamak.
  - i. Kazancın gider ve tasarruf özelliğinin hayat aşamalarına göre değişiklik gösterdiğini kavramak.
  - ii. Çeşitli vergiler ve bu vergilerin kazanç ve gider konusundaki etkilerini kavramak.
    - Bütçe oluşturarak kontrolünü sağlamak.
    - Sorumlulukları gerçekleştirebilmek için geliri düzenli bir şekilde inceleyerek geliri yükseltmenin yolunu bulmak (Öztürk, 2015: 15-18).

1.2.1.2. Gelir Yönetimi

- a. Kazancın çeşitli kaynaklarını belirlemek.
- b. Banka hesap özeti değişik bileşenlerini kavramak.
  - i. Kazancın gider ve tasarruf özelliğinin hayat aşamalarına göre değişken olabileceğini kavramak.
  - ii. Değişik vergilerin, kazanç ve giderler üzerindeki etkilerini kavramak.
    - Bütçe hazırlayarak kontrolünü sağlamak.
    - Sorumlulukları gerçekleştirebilmek için geliri düzenli bir şekilde kontrol etmek ve kazancı yükseltmenin yolunu aramak (Öztürk, 2015: 15-18).

1.2.1.3. Harcama

- a. Paranın belli bir oranı için harcama seçimlerini incelemek.
- b. Harcamanın değişik yollarını kavramak.
- c. Gereksinim ve isteğin denge ve farkın ne şekilde kurulduğunu kavramak.
  - i. Mali durum ve gereksinimlerin sürekli değiştiğini kavramak.
  - ii. Harcama öncesinde bütün harcama seçeneklerinin kontrolünün önemini anlamak.
  - iii. Düzenli olmayan gelir/gider durumlarına karşı giderleri düzenleyebilmek.
    - Bütçeye uygun ve düzenli olarak harcamaların takibini yapmak.
    - Harcama önceliklerine karar vermek.

- Tasarruf ve harcamaları, uygun para yönetimi stratejileri ile kontrol sağlamak.
- Büyük harcamaların planlarını oluşturmak.
- Kişisel ve ailevi borçları düzenli bir şekilde değerlendirmek (Öztürk, 2015: 16- 18).

1.2.1.4. Borç Yönetimi

a. Borçlanma durumunda sorumluluklarının farkında olmak.

b. Faiz ve kredinin ne şekilde çalıştığını kavramak.

c. Borcun bütçedeki etkisini kavrayabilmek.

d. Tüketici kredi derecelendirme konusunda bilgili olmak.

i. Kötü ve iyi borcun farkını kavramak.

ii. Kötü borcun uzun süreli etkilerini kavramak.

iii. Kredi derecelendirmenin kredi almadaki etkilerini kavramak.

- Borcu uygun bir şekilde yönetmek.
- Borcu azaltma planı yapmak.
- Mali ödeme gerekliliğini gerçekleştirmek.
- Borçlanmadan önce çeşitli kaynakların borçlanma maliyetlerini birbirleri ile kıyaslamak.
- Yüksek faizli borç ihtimalinin önüne geçmek (Öztürk, 2015: 16-18).

1.2.1.5. Tasarruf ve Yatırım

a. Harcama ve tasarruf seçeneklerini kıyaslamak ve kavramak.

b. Çeşitli finans ürün ve kuruluşlarının rolü ve niteliğini kavramak.

c. Düzenli tasarrufun fayda ve önemini kavramak.

d. Bileşik faizini kavramak.

i. Tahvil ve hisse senedi gibi farklı varlık sınıfları içerisinde risk oranını yükseltmek.

ii. Değişik yatırım seçeneklerinin volatilité ve risk oranlarını kavramak.

iii. Kişisel risk ve yatırım profilinin zamanla farklılaştığını kavramak.

iv. Finansal ürünün tarihsel performansındaki korelasyon eksikliğini ve ilerleyen süreçteki performansını kavramak.

v. Farklı portföy seçenekleri ile yatırımın iyi bir alternatif olduğunu kavramak.

- Düzenli tasarruf alışkanlığı edinmek.
- Emeklilik, çocuk eğitimi vb. kısa/uzun süreli etkinlikler adına gerçek bir tasarruf planı yapmak.

- Risk ve yatırım profiline uygun yatırım seçimlerinde bulunmak.
- Yatırım adına bir karara varmadan önce bilgi edinmek ve edinilen bilgileri değerlendirmeye almak.
- Tasarruf etmek için çeşitli yatırım ürünlerini araştırmak ve riske göre değerlendirmede bulunmak.
- Yatırımdan önce ücret, risk, finansal ürün ve hizmetlerin yararlarını da içine alan gelirleri gidermektedir (Öztürk, 2015: 17-18).

1.2.1.6. Varlık Yaratma ve Koruma

- a. Bireysel ve ailevi zenginliği yükseltmek için gelir artırma ihtiyacını kavramak.
- b. Toplum, aile ve kişi için çeşitli finansal riskleri tanımlanması ve tanımlandıktan sonra ne şekilde yönetildiğini kavrama kabiliyeti.
- c. Uygun sigorta gereksinimini kavramak.
- d. Vasiyetnamenin zorunluluğunu kavramak.
  - i. Mali risklerin düşmesinde sigortanın rolünü kavramak.
  - ii. Sigorta hayat boyu değişmesi gerekliliğini kavramak.
  - iii. Dolandırıcılık risklerinin farkında olmak ve bu riskleri giderme yollarını kavramak.
  - iv. Yerel, ulusal ve küresel finansın ekonomik bireysel ve ailevi bütçesine olan etkisini kavramak.
  - v. Acil vekâletname ve fona sahip olmanın önemini kavramak.
    - Zamanla geliri yükseltmeyi tasarlamak.
    - Uygun sigortanın hayat evresi ve gelir oranına uygun olması gerektiğini anlamak.
    - Vasiyetname oluşturmak, güncellemek ve güvenli bir ortamda tutmak.
    - Fon erişimi ya da acil durum fonu sağlamak ve vekâlet gücünü deneyim altına almak (Öztürk, 2015: 17-18).

1.2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Modern toplumdaki bireyler, kullanılabilen mal’i ürünlerin git gide artmakta olan karmaşıklık ve çeşitliliğinin üstesinden gelebilmek ve hayatta kalabilmek için mali okuryazarlık kabiliyetini geliştirmeyi gerektirmiştir. Beal ve Delpachitra (2003), pazar payı alabilmek adına birbiri ile sıkı bir rekabetteki finansal kuruluşlar sayesinde, mali

kısıtlamaların ortadan kaldırıldığını ve böylelikle kredi edinmenin rahat hale geleceğini vurgulayarak mali yeteneklerinin olması daha mühim olduğuna değinmişlerdir. Ayrıca, kredi kartı almak kolaylaşmıştır ve genel olarak kredi kartı hizmet ve mallar için ödeme şekli olarak kabul edilir. Bu, kişisel kredilere ve diğer ödeme seçeneklerine kolaylıkla erişim sağlaması ile beraber aynı anda gerek bireysel ve ailevi borç oranlarında gerek ise tüketim harcamalarında yükselmelere sebebiyet vermektedir (Beal ve Delpachitra, 2003: 65- 68).

Finansal okuryazarlık kabiliyetinin olması gerek mali problemleri gidermek gerek ise bunları öngörerek kaçınmak ve refah içinde, iyi bir hayat yaşayabilmek bakımından ehemmiyet taşımaktadır. Mali sorunlar genel olarak boşanma ve psikolojik bozukluklar gibi sorunlara neden olabilir. Bu nedenden ötürü paranın kullanılması özellikle evlilerin anlaması gerekli husustur. Australian Institute of Family Studies'in hazırladığı rapora göre gelecek korkusu ailede tartışma ve huzursuzluklarla birlikte ilişkilerdeki saygı ve sevgi oranının da düşmesine sebep olabileceği gibi çiftlerin boşanmasında mali sorunlar mühim bir etkidir (Beal ve Delpachitra, 2003: 65-69). Kısacası bu kişilerin emeklilik fonları ve bu fonların ne şekilde işlediği hakkında daha çok bilgi edinmesi lazımdır (Beal ve Delpachitra, 2003: 71-74).

1.2.3. Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörler

Finansal okuryazarlığı inceler iken yalnızca finansal okuryazarlığı kavramak yeterli olmayacaktır. Genellikle finansal okuryazarlık hakkında bilgi edinmek için finansal okuryazarlığı etkisi altına alan unsurları da araştırmak gerekmektedir. Aşağıda finansal okuryazarlığı etkilemekte olan unsurlar 6 başlıkta incelenebilir.

1.2.3.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Kişilerin pek çok alanda yaptığı incelemelerde bulunan sonuçlar sayesinde birtakım genel bulgulara ulaşılmaktadır. Misal; daha eğitimli kişilerin finansal okuryazarlık oranlarının yüksek olduğu, dikkat eğitim oranları yüksek olmayan kişilerinse eğitimlilere göre doğru bir orantı ile finansal okuryazarlık oranlarının da düşük olduğunu göstermiştir (Beres ve Huzdik, 2012: 298-300). Lyons vd., (2007: 237-239) İspanyolların beyazlara oranla rapor ve kredi puanları hususunda daha az bilgiye sahip oldukları kanısına varmışlardır. Genellikle belirlenmiş olansa, iyi bir eğitim oranına

ulaşmak, kredi raporları ve kredi puanlarını daha iyi anlamak ve genellikle mali bilginin daha üst seviyelerde olmasıyla alakalıdır (Monticone, 2011: 10-12).

1.2.3.2. Aile Geçmiş

Lusardi vd., (2010: 358-361) U.S. National Longitudinal Survey of Youth'tan aldığı veriler ile yapılmış incelemede bilişsel kabiliyete ve sosyo-demografik kabiliyete ilave olarak aile geçmişinin de finansal okuryazarlık hususunda ehemmiyet taşıdığını ortaya koymuştur. Bu araştırmada varılan sonuca göre, finansal okuryazarlık oranı, anne eğitim oranı, emeklilik serveti vb. çocukların geleceği bakımından çeşitli manalar içermektedir. Tespit edilmiş sonuca bakıldığında çocukların aldığı mirası etkin alanlarda değerlendirebilmek için finansal okuryazar olmak istedikleri anlaşılır.

1.2.3.3. Zenginlik-Servet

Delavande, Rohwedder ve Willis (2008: 190-195) finansal birikimi bulunma hususunu inceleyen, zengin olmayla finansal okuryazarlık arasında bir alaka olan kuramsal çerçeve önermektedir. Finansal bilgi, varyans sınırındaki en üst düzey risk oranında yatırım yapacak olan insanların varlıklarının kazancını beklenmekte olan düzeyin üstünde almasını gerçekleştirir. Kişiler, finansal okuryazar olabilmek adına gerekli olan kabiliyetleri kendileri edinebilirler. Finansal okuryazar olabilmek adına yeterince bilgi donanımının olması zaman alır. Yeterli zenginliği bulunan bireylerse herhangi bir ekonomik bilgiye gereksinim olmaksızın servetlerinin birazını malî danışmanlara ayırarak her türlü malî uygulamaya ulaşabilmektedirler. Fakat bu kişilerin daha çok finansal işlem yapıyor olması diğer kişilere oranla daha çok finansal okuryazar olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2.3.4. Zaman Tercihleri

Meiery ve Sprenger (2008: 157-159) yaptıkları bir araştırmada, sekiz yüz yetmişin üzerinde insana kısa vadeli, bedava kredi danışmanlığı ve bilgilendirme hizmeti vermişlerdir. Kişilerin yüzde elli beşi bu hizmetten faydalanmayı onaylamışlardır. Yazarlar bağımsız programa seçilmiş olan ve seçilmeyen kişiler için bu hizmeti alıp almayacaklarını seçerek zaman tercihlerini ortaya çıkarmıştır. Sonuçlarda 2 grubun ölçülmekte olan ıskonto faktörlerinde keskin bir farklılık görülmüştür. Edinilen bulgular, kredi danışmanlık programında olan insanların programda bulunmayan insanlara kıyas ile ileriki zamanlarda daha az finansal bilgi edinmek istediklerini tespit etmiştir. Bu sebepten ötürü kişisel zaman tercihleri, gelecekte kimin finansal okuryazar olup

olmayacağını gösterebilir (Monticone, 2011: 12-15). Gerçekleştirilen incelemede kredi danışmanlık hizmeti almakta olan kişilerin almayan bireylere göre daha az okuryazar olmayı arzuladıkları; finansal kararları kendilerinin alması yerine bunu başkalarının yapmasını isteyen bireylerinse bilgi sahibi olmaya gereksinim duymadıkları kanısına varmıştır.

1.2.3.5. Finansal Memnuniyet

Finansal okuryazarlığı etkisi altına alan pozitif unsurlardan biri de finansal memnunluktur. Finansal okuryazarlık, kişilerin giderlerini karşılayabilmek için daha çok kabiliyeti olmaları, tasarruf hedefleri geliştirmeleri ve finansal hayatlarını rahat bir şekilde gerçekleştirmek adına sahip oldukları kabiliyetlerini ilerletmelerine yardımcı olarak malî memnuniyetlerini de yükseltmektedir (Murphy, 2013: 74-76). Loibl ve Hira (2005: 14-16), finansal uygulamaları kendi imkânları ile öğrenmekte olan bireylerin finansal okuryazarlık oranlarını daha kolay yükselttiğini ifade etmekte, ayrıca daha çok finansal okuryazar olarak finansal memnuniyetlerini sağladıklarını, belirtmişlerdir.

1.2.3.6. Umutsuzluk

Gerçekleştirilen incelemeler umutsuzluğun finansal tutum ve davranış oranları üzerinde negatif sonuçlar gösterdiğini ortaya koymuştur. Misal; Brown (2011: 77-79) bunalım ve umutsuzluk duygusunun bireylerde negatif etkiye sebep olarak borçlarının çoğalmasına ve varlıklarının düşmesine neden olduğu söylenmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik teorisi, kaçınılmaz olaylarda kişilerin durumlarını değiştirmeleri için gereken motivasyonlarının düştüğünü savunur. (Murphy; 2013: 74-77). Öğrenilmiş çaresizlik; üzerinde pek çok araştırma gerçekleştirilmiş ve kabul edilmiş bir kavram olsa da güvenli emeklilik ve finansal kararlar alma gibi mali uygulamalarda uygulamaya alınmıştır (Aktaran: Murphy, 2013: 74-76).

1.2.4. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Hunt (1940) finansal okuryazarlığı geliştirmek için, bir eğitime tabi tutulmak ve bu eğitimi yeterlik durumuna getirmeyi öğrenmek gerekliliğini ve öte yandan mali yeterliğin geleneksel ekonomi dersleri ile sağlanmasının güç olduğunu ifade etmiştir (Aktaran: Kehiaian vd., 2012: 143-145). FSA (1999) finansal okuryazarlığın geliştirilmesi adına kişilerin üzerine düşmüş olan birtakım gerekliliklerin yapılması gerektiğini; fakat bu şekilde finansal okuryazarlığın ilerletilmesinin imkanının olduğunu

belirtmiştir. Bunun için kişinin edinmesi gereken birtakım özellikler vardır. Bunlar: (Aktaran: Mason ve Wilson, 2000: 6-7):

- Bireysel finans bağlamında aritmetik ve bilgi teknolojisi kabiliyetini ilerletilmesi.
- Para türlerinin ne şekilde kullanılacağını kavrama ve uygulanması.
- Finansal öneri ve bilgilere ulaşabilme, bu öneri ve bilgileri sorgulayabilme ve yorumlaması.
- Finansal kararların sonuçları ile alakalı tüketici sorumluluk ve haklarının bilmesi.
- Finansal gereksinimlere uygun çözümler bulabilmek için getiri ve riskleri karşılaştırma.

Sürekli gelişim ve değişen piyasada etkin finansal kararlara varabilmek ve bunları verimlice değerlendirebilmek için finansal bilgi oranının belli bir düzeyde olması lazımdır. Bireylerin finansal okuryazarlık oranının artması kendini geliştirme çabaları ile meydana gelmektedir. Lakin ekonomik konularda yeterince kabiliyet ve bilgiye sahip olmak için eğitim programları, seminerler ve eğitim kuruluşlara gereksinim duyulmaktadır. Bireylerin yalnızca kendi çaba ve imkânlarıyla finansal bilgi oranını yükseltmesi yeterli değildir. Finansal okuryazar sayısının yükselmesi için hükümetlere düşen ve büyük ehemmiyet taşıyan birtakım görevler bulunur. OECD hükümetlere birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler şu şekilde sıralanabilir (2006):

- Kuruluş ve hükümetler, objektif, şeffaf ve planlı finansal eğitimin önünü açmalılardır.
- Bireylerin erken yaşta eğitime ulaşabilmesi için finansal eğitim, okullarda verilmelidir.
- Finansal eğitimin finans kurumlarının doğru bir şekilde yönetilmesi hususunda etkili rol oynaması teşvik edilir.
- Finansal eğitimin ticari öğüt olarak kullanılmasına müsaade edilmeyerek finans kurumların görevlileri için davranış kuralları geliştirilmeli.
- Bireyselleştirilmiş programlar finansal kabiliyetleri geliştirmeye odaklı olmalıdır.

OECD'in vermiş olduğu tavsiyeler incelendiği zaman; finansal okuryazarlığın artırılmasının finansal eğitimden geğtiği anlaşılmaktadır. Finansal eğitimin önünün açılması bireylerin malî bilgi ve davranış oranlarını ve bunun ile birlikte finansal okuryazarlık oranlarını de yükseltebilmektedir.

1.2.5. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Bireylerin iyi bir finansal okuryazar olması için belirli eğitimlerden geçmesi gerekmektedir. İyi bir finansal okuryazar olup işlem yapması için profesyonel eğitim alması gerekmektedir. İşin kendi asal masal oku seviye seviyesine sahip yeterlidir. (Gökmen, 2012: 23).

Araştırılan kaynaklarda finansal okuryazar olan kişilerin ortak özelliklere sahip oldukları görölmektedir (Hilgert ve Hogarth, 2002: 48). Bu özellikler şunlardır:

- Finansal okuryazarlık seviyesi iyi olan birey bilgilidir, eğitimidir, para ve varlık yönetimi konularında, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergi konularında yeterli bilgiye sahiptir.
- Finansal okuryazar olan birey para ve yatırımları yönetiminin temel kavramlarını anlayabilmelidir.
- Finansal okuryazar bilgisini ve kavrayışını kullanarak plan yapar ve finansal kararlarını uygular.

Dolayısıyla finansal okuryazar bir kişi aşağıda yer alan belli başlı bilgilere sahip olmalıdır (Gökmen, 2012: 21):

- Parasını iyi kontrol edebilmelidir
- Finansal sistemin işleyişini algılayabilmelidir
- Finansal planlamalarda katkısını gösterebilmelidir.
- İyi iletişim kurabilmelidir

Finansal eğitim olmaksızın söylenen tüm bu bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazanılması mümkün değildir. Finansal eğitim süreci, sadece bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda bu bilginin finansal tecrübeler ile tutum ve davranışlara yansıtılmasını da kapsamaktadır. Finansal eğitim ile birlikte bireylerin davranışlarında olumlu birtakım değişiklikler ortaya çıkmalıdır. Bu davranışların bazıları şöyle sıralanabilir (Gökmen, 2012: 21):

1. Kişinin var olan davranış biçiminde finansal konularda anlık ve geçici kararlar vermek ise, bunun uzun vadeli plan ve tasarruflar olarak yapma ve uygulama ile değişmesi gerekir.

2. Kişinin var olan davranışında kredi çekip nasıl ödeyeceğini düşünmemekse bu düşünceye sahip olan kişiyi de düşüncesini değiştirmesi gerekir.
3. Kişinin çeşit harcamaları için kullandığı ihtiyaç kredisini kullanmak yerine bu davranışının diğer finansal araçları öğrenme davranışı ile değişmesi gerekir.
4. Kişinin mevcut davranışı tasarruf ve kazancının tamamını harcamak ise bu davranışın da değiştirilerek tasarruf etme alışkanlığı ile değişmesi gerekir.
5. Kişi var olan eski borçlarını ödemek için yeni borçlar edinerek eski borcunu kapatıyorsa bu davranışını daha doğru kararlar verme ile değiştirmesi gerekir.

1.2.5.1. Parayı İyi Yönetmek

Kavram olarak finansal okuryazarlık ile ilgili yapılmış olan tanımlamalardan yola çıkıldığında; kişilerin finansal hizmet ve ürünlerin daha iyi kavranması, bu şekilde gereksinimlere en uygun şekilde borçlanma ve tasarruf ürünlerinin seçilmesi, yükümlülük ve hakların bilinmesi anlamı ortaya çıkmaktadır. Finansal sistemler içinde verilecek olan her kararın pozitif veya negatif şekilde sonuçlar ortaya çıkarabileceği göz önüne alındığında; finansal okuryazarlığı kişisel finansal bakımdan etkili kararlar alabilmesi, verilen kararların maliyetleri minimum tutabilmek adına finansal eğitim seviyesinin yüksek tutulması olarak yorumlamak mümkündür. Para yönetimi kolay olmamak ile beraber bu süreç içerisinde tüketiciler bakımından en önemli problem sorusu; hali hazırdaki paraların ne kadarının gereksinimler dahilinde yönlendirildiği ne kadarının da tasarruf açısından değerlendirilmesi gerekliliğidir. Aile veya birey, gelirlerinin tamamını veya daha çoğunu harcamamalı, bir bölümünü kesinlikle tasarruf etmeye çalışmalıdır. Gökmen'e (2012) göre tasarrufun iki biçimde yapılacağı söylenebilir. Öncelikle harcamaları belirlemek ve geriye bir şey kaldığında onu harcamamak ilk seçenektir. Sonrasındaysa önce tasarruf sağlamak ve geriye kalan miktarlar ile harcamalar yapmaktır. Bilindiği gibi firmalarda atıl halde durmakta olan paraların herhangi bir yatırım alanında kullanıma koyulmamasından ötürü firmaya bir maliyet yüklenmektedir. Kişisel olarak tüketici kişilerin yastık altında durmakta olan paraları ya da bankalarda mevduat hesaplarında duran paraların da tüketici kişilere bir maliyeti bulunmaktadır.

Türkiye'de 2006 senesinden itibaren tüketici kişilerin finansal bilinçlerinin gelişimi üzerine konferanslar verilmekte ve finansal eğitim üstüne çalışmalar düzenleyen tüketici kişilere destek olunmakta ve onlar ile beraber ortak çalışmalar uygulamaya

koyulmaktadır. Ülkemizde “Paramı Yönetebiliyorum” projesi bu projelerin odak merkezini meydana getirmektedir. Her insanın veya ailenin kendisine özel bütçeleri bulunmalı ve onlara göre harcamalar yapması gerekmektedir. Finansal okuryazarlık hususunda ne kadar erken dönemlerde bilinç sahibi olunur ise o seviyede farkındalıklar da ortaya çıkabilmektedir. Para yönetimi kapsamında harcamaların vaktinde yapılması önem arz etmektedir. İnsanlar, kredi kartı, vergi ve faturalarını vaktinde ödemelidirler. Eğer ki borçlar vaktinde ödenmez ise faizleri ile beraber daha çok ücret ödeme mecburiyetinde kalabilmektedirler. Ödemelerin vaktinde yapılmamış olması ya da hiç ödenmemiş olmasının getirisi duruma göre ağır olabilmektedir. Eğer birey borcunu vaktinde ödemez ise kredi notunun da düşeceği bir gerçektir. Parayı yönetebilmek adına üzerinde durulması elzem olan bir konu da kayıt tutabilmektir. Tüm gider ve gelirler not alınarak kayıt altında tutulur ise o birey finansal olarak daha rahat edebilmektedir. Böylece hatalar ve yanlışlar tam vaktinde görülebilir ve geç olmadan müdahale edebilme imkanı ortaya çıkar (Gökmen, 2012: 25-28).

1.2.5.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma

Belli bir zaman diliminde yapılması gerekli olan giderlerin ve sahip olunacağı düşünülen gelirlerin tahmin edilmesi ve başka bir ifadeyle belli bir zaman diliminde kaynakların hangi şekilde kazanımının sağlandığını ve bunların kullanılacağını göstermekte olan planlara bütçe yönetimi denmektedir. Aynı zamanda para idaresi bilgilerine vakıf olmak bilinçli tüketici olabilmenin olmazsındandır (Hayta, 2011: 60). Bütçelerin daha iyi hale getirebilmesi, bilgilerin detaylı halde bulunmasına ve planlanan harcama tutarlarını barındırmasına paralellik göstermektedir. Tüketim elemanlarının fuzuli ve plansız harcamaları bütçeyle saptanarak düzenlenebilir. Dolayısıyla bütçenin belli nitelikleri bünyesinde barındırması elzemdir. Belirtilmekte olan nitelikler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

Amaca Yönelik Olmalı: Bütçeler, kısa süreçte belirlenmiş amaç ve hedefleri yerine getirerek uzun süreçte planlamaların başarılı ve istikrarlı hale gelmesine olanak verir. Bunlarla beraber bütçeler, tüketici kişilerin ekonomik planlamalarında belirlenmiş olan hedeflerin yerine getirilebilmesi adına yeterli tedbirlerin alınmasına da etki edebilmektedir (Hayta, 2011: 61).

Gerçekçi Olmalı: Bütçeler, tüketici kişilerin hem hayat standartları ile hem de gelirleri ile paralellik göstermeli ve gerçekçi halde bulunması gerekmektedir. Bütçe

bireysel halde bulunduğundan dolayı tam doğruluk olarak isimlendirilecek bir sistem olarak belirtilememektedir. Gereksiz şekilde olan harcamaları minimuma indiren, giderleri bütçeyle uyumlu hale getiren, gider ve gelirleri maksadın yerine getirilmesindeki önceliklere göre düzene koyan bir sistem tam doğru bir sistem olarak ifade edilebilmektedir (Hayta, 2011: 62).

Esnek Olmalı: Bütçelerin esnek olması, tüketici kişilerin isteklerinde ortaya çıkan değişime ve değişkenlik barındıran harcamalara uyum gösterebilmesidir. Bunlarla beraber bütçelerin esnek halde olması, bireylerin belli bir sınır kapsamında gereksinim duymadan isteklere bağlı alımlarına da olanak verebilmesidir. Bu şekildeki harcamaların planlamaları iyi yapıldığı durumlarda kişilerin bütçelerde belirlemiş olduğu hedeflere erişilmesine mani olunmaktadır (Hayta, 2011: 62).

Uygulanabilir Olmalı: Hedefe uygun planlamaların yapılması adına bütçe yöntemlerinin pratik olması elzemdir. Bütçelerin uygulanabilir olması kişilerin bütün harcama planlarındaki sınıfları barındırmaktadır. Bunun için de uygun şekildeki harcamalar kategorize edilmelidir.

1.2.5.3. Finansal Planlama

Başlık dâhilinde bahsedilecek olan finansal planlama, finansal okuryazarlıkta bulunması elzem olan bir nitelik olarak ele alınmaktadır. Finansal planlamalar, işletmelerin uygulamaları sırasında meydana gelebilecek olan her türlü fon akımlarının evvelden belirlenmiş olan bir tarihe göre uygulayamaya koyulmasıdır. Finansal planları yapabilmek, geleceği öngörmek anlamını da taşımaktadır. Bu planlar, kısa, orta ve uzun süreçler için yapılabilmektedir. Planlar aynen bir yol haritası gibi kişilere ya da işletmelere yol göstermektedir. Fakat planların kâğıt üstünde ya da dilde kalmayarak uygulamaya koyulması önem arz eden bir husustur. Kişiler finansal planlamaları yapar iken, öncül olarak da gereksinim ve isteklerine göre hedeflerini çizmelidirler. Hayta'ya (2011) göre finansal hedefleri belirlerken amaca erişebilmek adına öncül olarak kısa süreli hedefler saptanmalı sonrasında uzun süreçte gerçek olabilecek hedefler koyulmalı ve kişiye dönüşü olacak her hedefin maliyeti doğru şekilde hesap edilmelidir.

1.2.5.4. Finansal Ürün Seçimi

Başlık kapsamındaki finansal ürünler, bireylerin yatırım harcamasını kendi olanakları ile yerine getirmesi yerine üzerinde durulmakta olan araçlardan yerine getirilmesini ve bu araçlara yatırım yapan kişilerin de minimum ve pratik risklerle kazanç

edinmesine imkân vermektedir. Öztürk'e (2015) göre finansal pazarlarda fon oluşumlarına destek veren ve işlem gören varlıklar finansal ürünler olarak tanımlanmaktadır. Finansal ürünlerin nitelikleri aşağıdaki şekliyle incelenebilmektedir;

Bölünebilirlik: Yatırımcıların ellerinde var olan finansal araçların en az hangi seviyede paraya dönüştürülebileceği ifade edilmektedir. Bu kapsamda mali kaynaklara istedikleri seviyelerde ulaşabilmeleri bakımından servet sahibi olan kişiler için önem arz etmektedir. Finansal değerin fazla yüksek olması durumlarındaysa bu araçlara yönelim göstermekten uzak duran pek çok zengin kişi olabilmektedir. Ancak firmalar bölünebilirliği az olan hisse senedi ve tahvil ihraçlarına yönelebilirler, zira maliyet açısından avantaj sağlanabilmektedir. Ancak ödünç alıcı olan kişiler bölünebilirliği fazla olan menkul kıymetlere de yönelim gösterebilmektedirler.

İşlem Maliyetleri: İşlemlerdeki maliyetler zengin kişiler için, aktiflerin satın alınması ya da satılması esnasındaki giderlerden meydana gelmektedir.

Likidite: Menkul kıymetler gayrimenkullere oranla daha çok likidite özelliğini taşımaktadırlar. Eğer ileri seviyede bir finansal yapı bulunuyorsa finansal değerlerde likiditeler önemli seviyelerde yükseliş göstermektedir.

Fiyatların Öngörülebilirliği: Fiyatın gelecek süreçlerde hangi şekilde yükselip düşeceği öngörüsünün yapılabilmesi finansal varlıklar bakımından önem arz etmektedir. Yapılmış olan pek çok araştırma ve çalışmada, finansal ürünlerin tercih edilmesinde mevduat hesapları ve banka kredileri, genel olarak orta ve yüksek gelir kesimine hitap etmekte olan kişiler tarafınca en çok kullanılmakta olan finansal ürünler olarak saptanmıştır. Bunların haricinde tüketici kişiler, bilhassa karmaşık finansal ürünler hususunda, döviz ve altın gibi gayri resmi finansal ürünlere oranla yüksek seviyelerde bilgi sağlama gereksinimi göstermektedir. Kişilerin, anlaşılması zor olan finansal ürünleri kullanması durumunda, arzularını daha iyi biçimde giderebilecek olan diğer seçenekler arasında en doğrusunu ve iyisini seçene kadar çalışmalara devam etmeleri gerektiği belirtilmektedir (Öztürk, 2014: 119).

1.3. AİLE KAVRAMI VE AİLE EKONOMİSİ

1.3.1. Aile Tanımı

Aile tanımlarında ailenin, toplumsal yaşamın önemli birimlerinden biri olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çeşitli tanımlarda aile, sosyal bir grup,

sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak aynı kalıplar içerisinde değerlendirilebilmektedir. En yaygın tanımı ile aile, “Aralarında gerçek uzlaşma ve akrabalık bağı olan ve bütün sosyal münasebetleri, bir soy etrafında olan zümredir”. Ayrıca aileyi toplum içinde yerine getirdiği fonksiyonlarına ve sorumluluklarına göre de tanımlamak mümkündür. Buna göre aile, genellikle karı koca ve çocukların oluşturduğu, biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal görevleri olan sosyal bir kurumdur.

Wallerstein, aileyi, aynı çatı altında, oturan ve akrabalık bağları ile birbirlerine bağlı, olan, bir tüketim ve üreme birimi olarak tanımlamaktadır (Yazıcıoğlu, 1993).

1.3.2. Aile Ekonomisi

Hızla gelişen ve değişen toplumsal olaylar, yeni teknolojiler, iletişim alanındaki hızlı gelişmeler birey ve aile hayatına yeni ürünler ve hizmetler sunmaktadır. Beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlardan başlayarak bireyin toplumsal hayata uyumunun gerektirdiği sayısız ihtiyaçlardan söz etmek mümkündür. Birey ve aileler bu ihtiyaçlarını karşılamak için sahip oldukları para, zaman, enerji vb. gibi kaynakları kullanırlar. Ancak ihtiyaçlar sınırsız, kaynaklar ise sınırlıdır. Bu durumda birey ve aileler için kaynakların kullanım bilgisi gerekli olmalıdır (Yazıcıoğlu, 1993).

Evlilik ile başlayan aile hayatı, bir canlı organizma gibi çeşitli gelişim özellikleri gösterir. Değişik yaş ve özellikteki aile üyeleri farklı görev, rol ve sorumluluklarla meydana getirdikleri birlikteliği devam ettirmeye çalışırlar.

Aile ekonomisi de sahip olunan kaynakları kullanarak aile amaçlarının gerçekleştirilmesi amacı ile düzenlenen faaliyetlerdir. Aile ekonomisi ile ailenin yaşam biçimini iyileştirmek, yaşam standardını yükseltmek için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenir. Bireysel, aile ve toplum kaynaklarının ihtiyaçları karşılamaya yönelik en iyi şekilde kullanılması ve tasarruf, yatırım, kredi kullanımı, borçlanma gibi konuları kapsar.

Toplumlara ve aynı toplum içindeki ailelere göre değişiklik gösterebilmekle birlikte, aile ekonomisinin genel amaçları vardır. Bunlar, aile bireylerine sağlıklı, üretken, yaratıcı, başarılı ve mutlu bir ev ve aile ortamı sağlamada gerekli bilgi ve becerileri sağlamak, ailenin yaşam koşullarını iyileştirmek, yaşama standardına ulaşmada, gerekli yönetsel bilgi ve becerileri geliştirmek, aile kaynaklarının önemini, verimli kullanma

ilkelerini ve yollarını kavratmak, ailenin ekonomik güvenliği için gelirin planlanması, kullanılması, artırım, yatırım gibi konularda bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılmasını sağlamak olarak sıralanabilir.

1.3.3. Ailede Zaman Yönetimi

Ailenin ve kişinin başarılı bir yönetim sağlaması adına zamanı iyi bir şekilde değerlendirmesi elzemdir. Planlanmış olan amaçlara erişme konusunda sahip olunan zaman kullanımının etkisi oldukça fazladır ve bunun için iyi bir yöntem ve yönetimi gereksinim vardır. Zaman yönetimlerinde üzerinde durulması gereken elzem soru, ne kadar zamana sahip olduğumuz değil, sahip olunmakta olan süre içerisinde nelerin üzerinde durulduğudur. Önem arz eden kişinin veya ailenin kendini zaman içerisinde yönetebilmesidir. Bunun için de yaşamı örgütleyebilmek ve iyi bir planlama yapmak gerekmektedir.

Ailelerin zaman kullanımlarını, içerisinde bulunulan yaşam döngüsü, yaşanan çevre ve bileşimler etkilemektedir. Ailede yaşamakta olan kişilerin sayılarında artma oldukça, ailenin genişleme dönemlerinde ve küçük çocuklarının var olduğu süreçlerde ev işleri için çok vakte gereksinim bulunmaktadır ve bu süreçte zamanın olmaması problemleri ortaya çıkabilmektedir. Ailelerde yaşamakta olan kişi sayısının çok olması, çoğunun ev dışında çalışma hayatı bulunması ya da bazılarının yaşlı ya da hasta olması vb. ailenin bileşimiyle alakalı etkenler de ev işleri açısından harcanmakta olan vakti etkileyebilmektedir. Ailelerin, hastane, işyeri, okul, alışveriş merkezine uzak ya da yakın bir bölgede yaşamasının da vakit kullanımları üstündeki etkisi azımsanmayacak kadar fazladır. Baykan'a (2002) göre genel olarak belirtilmiş olan yerlere uzak bir yerde yaşam sürülüyorsa, ulaşım için fazla vakit harcanmasından dolayı ev işlerine ayrılacak olan zaman azalmaktadır.

1.3.4 Serbest Zaman Etkinliklerinin Aile Yaşamı İle Bütünleşmesi

Serbest zaman, gelişen ekonomik ilişkiler içinde çoğu zaman kişilerin günlük yaşam akışında ortaya çıkar. Son yıllarda bilimsel ve teknolojik gelişmelerdeki hız, bireylerin yaşam biçimlerini, toplumsal ilişkilerini, eğlence anlayışlarını ve dolayısıyla "serbest zaman" kavrayışlarını ve bu zamanı değerlendirme biçimlerini köklü değişimlere

uğratmıştır. Aile yapılarının kültürel ve sosyal nitelikleri, ekonomik koşullarla birlikte değişen toplumsal ilişkilerden etkilenmiştir.

Kitle iletişim araçlarının ve popüler eğlence ve dinlence ortamlarının gelişmesi ve kitlesel düzeyde yaygınlaşması, “serbest zamanın” artık bir “ihtiyaç” olarak kurgulanmasını zorunlu kılmıştır.

Bir kavram olarak serbest zamanın ve bir toplumsal pratik olarak serbest zaman faaliyetlerinin bu türden bir dönüşüme uğraması, onun işlevselliğini farklı bir boyuta taşımış, hemen hemen herkese uygun düşen vasıtalarla ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.3.5. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi

Finansal tercihleri daha akılcı bir şekilde yapma yolu ile refah seviyesinin yükselmesi, ruhsal ve fiziki sağlığın pozitif hale gelmesi, aile ve evliliklerde birliktelikleri pozitif şekilde etkilemesi nedeniyle aileler ve kişiler bakımından finansal okuryazarlık önem arz etmektedir (Gökmen, 2012: 55). Kişinin refah düzeyinin yükselmesi hali hazırdaki finansal kaynakları başarılı ve doğru kullanabilmesine paralellik göstermektedir. Pek çok kişi hem finansal kaynaklar bakımından yetersiz hem de bu kaynakların yönetimleri hususunda bilgisiz durumdadır. Buna göre insanları ve finansal piyasaların geleceğini negatif etkilediği ifade edilebilir. Bu sebeple finansal okuryazarlık yalnızca gelecek süreçler adına değil yaşamakta olduğumuz süreçte piyasalar içinde oldukça önemli bir konu olarak belirtilmektedir (Jorgensen, 2007: 25). Küresel çapta uygulamaya koyulan finansal okuryazarlık çalışmalarında, nüfusun önemli bir kesiminin temel finansal ürünleri ve bu ürünler ile alakalı riskleri kavrayabilmek adına yeterli bilginin bulunmadığı sonucuna varılmıştır (Öztürk, 2015: 130). Bilinçsizce davranmakta olan tüketici, refah süreçlerinde ya da ekonomik krizlerde nasıl davranacağını bilmediği için ileriye öngörememekte, kendine yarar getirecek çözüm yollarının ekonomi bakımından hangi şekilde neticeleneceğini kestirememektedir. Finansal okuryazarlık, hem kişilerin hem de ailelerin finansal eylemlerini pozitif şekilde etkilemesinde önem arz eden bir etki üstlenmektedir. 2008 senesinde yaşanmış olan global krizde gerek devletlerin genel ekonomik istikrarları gerekse de bilhassa düşük gelir seviyesindeki insanlar öncül olmak üzere bütün aile ve kişilerin refah seviyesi üstünde finansal okuryazarlık seviyesinin etkileri açık bir şekilde gözlemlenmiştir (OECD, 2013). Alan yazında yer almakta olan çalışma ve araştırmalar ele alındığında finans bilgileri fazla olan

insanların daha düşük olan insanlara oranla borçlanma oranlarının daha az olduğu, ödemeler konusunda problemle karşılaşmadıkları, daha fazla tasarrufa yöneldikleri, düşük maliyetli mortgage kredisi kullandıkları ve daha çok emeklilik planlamalarına yöneldikleri gözlemlenmiştir (Bird vd., 2014: 684). Tüketici kişilerin arzularını yerine getirebilecek finansal hizmet ve ürünleri satın almaları, yaşayabilecekleri finansal problemler karşısında bilinçli olmaları ve karşılaşabilecekleri risk faktörlerinin önüne geçebilmek adına belirli finansal okuryazarlık seviyelerine erişmeleri elzemdir (Miller vd., 2009: 238).

2. İŞ HAYATINDA KADINLAR

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE KADININ İŞ HAYATINA GİRİŞİ

Toplumun yenilenen yapısı ve ekonomik faktörler, çalışma yaşamının sürekli bir değişim içinde olmasına yol açmıştır. Olumlu veya olumsuz yönleri ile birlikte bu değişimler kadın işgücünün de farklı konumlarda yer almasına neden olmuştur (Kaya, 2009:8).

İlkel toplum düzeninden günümüze kadar kadının statüsünde ve rol çeşitliliğinde meydana gelen değişimler, gelişimler, farklılaşmalar, kadınların çalışma yaşamına katılımı, karşılaştıkları sorunları ve çalışan kadınlara yönelik hukuki düzenlemeler bu bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi

İlkel toplumlarda genel olarak göçebe yaşam tarzı benimsenmiştir. İnsanlar, avcılık ve toplayıcılık ile geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Kadınlar çocuk bakımı, ev işleri, ailenin beslenmesi, korunması bitki toplayıcılığı görevlerini üstlenirken; erkekler genel olarak avcılık ile ilgilenmişlerdir. Erkek ve kadın arasında oluşan iş paylaşımı, birbirlerinden ayrı görevler üstlenmeleri çalışmaların üretkenliğini arttırmada önemli bir etken olduğu gibi cinsiyete dayalı ilk ekonomik işbölümünün ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Kadın, avcılık ve toplayıcılıkta ekonomik rolde erkekten sonra yer almış ve evde kalarak üretime direkt olarak katılamamıştır. Bu durum kadın ve erkeğin eşitlik statüsünün giderek bozulmasını beraberinde getirmiştir. Erkek, gruplar halinde avlanmakta, hayvanları canlı veya cansız bir şekilde yakalayarak yaşamını idame ettirmeye çalışmıştır. Kadın ise, erkeğin getirdiği hayvanların yenecek hale gelmesinden sorumlu olmuştur. Fiziksel özelliklerin, kadın ve erkek arasında yapılan iş paylaşımında ne derece etkili olduğu ilkel dönem toplumlarında dâhi etkisini göstermiştir (Karataş, 1989: 27).

İlkçağ toplumlarında insanlar özel mülkiyet kavramını ve yerleşik hayat düzenini bilmemekte, gezici topluluklar şeklinde yaşamışlardır. Yeni iş alanlarının ortaya çıkması toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yapılarının sürekli değişime uğramasına yol açmıştır (İçin, 2012: 14). Olumlu gelişmelerin yanı sıra, insanoğlunun doğaya ve insanlara karşı mücadelesi, egemen olma çabaları artmış ve dönemsel savaşların çıkmasına kadar etkili olmuştur. Fiziksel güç ve üstünlüğün ön planda tutulması kadın ve

erkeğin toplumdaki rollerini derinden etkilemiş; aile yapısında büyük değişiklikleri meydana getirmiştir (Aytaç vd, 2002: 18).

Sabanın icadı ve tekerleğin tarım alanındaki faaliyetlerde kullanılmaya başlanması, kadın ve erkeğin ortak yaptığı tarım işlerinin, “erkek işi” olarak değişmesine sebep olmuştur. Böylece, kadın ve erkek arasındaki denge, erkek lehine işlemeye başlamıştır (Usal, 1996: 8). Kadınlar, yemek, çocuk bakımı, dikiş nakış gibi geleneksel ev işleri ile ilgilenmeye başlamış, erkeğin karşısındaki aktif işgücü konumlarından uzaklaşıp pasif hale getirilmişlerdir. Bu durum sonucunda, ataerkil aile düzeni ortaya çıkmıştır. Aile ve toplum hayatında cinsiyete dayalı yeni bir işbölümü oluşturulması ile yerleşik düzene geçiş, ataerkil düzenin ortaya çıkmasıyla sağlanmıştır (Aytaç vd, 2002: 18).

Yerleşik hayatın başlangıcından 10. yüzyıla kadar süren dönem ‘aile ekonomisi ve kölelik düzeni’ olarak adlandırılmıştır. İşgücünün aile bireyleri ve köleler aracılığıyla karşılanması, üstelik her iki durumda da herhangi bir ücretin alınmaması bu dönemin özellikleri arasındadır (Yılmaz, 2006: 40). Kölelik düzeninde, ataerkil aile yapısı hâkim olmakla birlikte toplumun ihtiyacı olan işgücü, savaşlardan elde edilen en önemli ganimetlerden biri olan kölelerle sağlanmaktadır. Kölelerin önemli bir kısmını da kadınlar oluşturmaktadır. Bu dönemde, erkek ve kadın kölelerin, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, üretimde etkin bir şekilde kullanıldıkları görülmektedir (Dalkıranoglu, 2006: 9). Tarihte kadın ve erkeğin çalışma koşulları açısından eşit görüldüğü tek dönem kölelik dönemidir (Kaya, 2009: 12).

Kölelik düzeni yerini 15. yüzyıla kadar sürecektir olan feodal düzene bırakmıştır (Dalkıranoglu, 2006: 9). 10. ve 15. yüzyıllar arasında geçerli olan Feodal Düzeninde senyörlerin, derebeylerin ve feodal beylerin mutlak hâkimliği geçerli olmaktadır. Çalışma düzeni ve üretim, kırsal ve kentsel bölgelerde farklılık göstermektedir. Kırsal alanlar, ücretli emek üretiminde kentlerden daha dezavantajlı olmasına rağmen, kadınların çoğu tarım sektöründe çalışmaktadır (Kaya, 2009: 13). Bu dönemde tarımsal üretim, serf statüsünde aile fertlerinin tüm üyeleri tarafından gerçekleştirilmekte, kadınlar ise senyöre ait topraklarda çalışarak üretimde etkin bir şekilde yer almaktadırlar. Ayrıca kadınlar, evlerde hizmetçi ve uşak olarak da çalıştırılmaktadır (Aytaç vd, 2002: 19).

Kırsal alanda sadece tarım ve ev işleriyle uğraşan kadın, kentlerde ticaretin artması ve alım-satım hacminin büyümesi ile birlikte çeşitli iş kollarında istihdam

edilmeye başlamıştır. Kadınlar kendi üretimini yaptıkları, satın aldıkları veya ithal ettikleri malların tüccarları olarak ticarete etkin bir şekilde yer almışlardır. Ticareti yapılan mallar, insanların günlük yaşamda kullanabilecekleri malzemelerden oluşmaktadır. Fiyatlar piyasa tarafından belirlenmekle birlikte, kent ve lonca örgütleri ithal malların kalitesini kontrol ederek ticaret hacmine ve karlara sınırlamalar getirilmiştir (Kaya, 2009: 13).

14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa’ da uzak bölgelerle ticaret yaparak geçimini sağlayan kadınlar yüksek miktarlarda para kazanırken, kentlerde ve küçük kasabalarda yaşayan kadınlar evde yetiştirdikleri sebze, meyve veya ürettikleri küçük malzemeleri pazar ortamında seyyar şeklinde satarak gelir elde etmişlerdir. Bu ticaret şekli, herhangi bir lonca tarafından denetlenmediği veya örgüte bağlı olmadığından, piyasada rekabetin çok güçlü olmasına ve fiyatların yerel piyasa tarafından belirlenmesine yol açmış; bu sebeple kar payları çok düşük seviyelerde kalmıştır. Loncalara üye olan kadınlar ise, daha iyi bir eğitime sahip olmaları neticesinde yerel tüccarlara göre daha fazla kazanç sağlamışlardır (Kaya, 2009: 14).

15. ve 18. yüzyıllar arasında yerel sanat kollarında meydana gelen gelişmeler sayesinde, lonca üretim düzeni kent ve kasabalarda gün geçtikçe önem kazanmıştır. Lonca düzeni içinde; bazı sanayi kollarında çok az kadın çalışana rastlanmış, ileriki yıllarda ise sadece kadınların çalıştığı bazı iş kolları meydana gelmiştir (Aytaç vd, 2002: 19).

“Ortaçağ Avrupa’da terziilik, ayakkabıcılık ve fırıncılık, kadınların erkekler ile birlikte yoğun olarak çalıştıkları işkollarının başında gelmektedir” (Gidens, 2000: 339). Genel olarak bakıldığı zaman, bu dönemde kadınların, erkek işlerinde olmasalar da çalışma hayatında ve ev yaşamında etkin bir rol üstlendikleri görülmektedir (Aytaç vd, 2002: 19).

2.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası

18. yüzyıl, insanlık tarihinde “en çok değişen” ve “en çok şeyi değiştiren” yüzyıl olarak değerlendirilmektedir. Bu yılın en önemli gelişmelerinden biri Sanayi Devrimi’dir. Sanayi Devrimi, buharın üretim sürecinde kullanılmaya başlanması ile ilk defa İngiltere’de dokuma sektöründe başlamış, sonraki yıllarda diğer batı Avrupa ülkelerine yayılmış ve işgücünün büyük bir çoğunluğu kadınlardan meydana gelmiştir. Birçok gelişim ve

değişimi beraberinde getiren Sanayi Devrimi, kadınların çalışma yaşamına katılımını sağlamıştır. O dönemde dokuma sektöründe çalışanların büyük bir kısmını kadın işgücü oluşturmuştur (Aytaç vd, 2002: 19, 20).

Sanayileşme kadın işgücünün yapısal olarak değişmesine yol açmıştır. Kadın işgücünün niteliği ücretsiz aile işçiliğinden ücretliler sınıfına geçmiştir. Ekonominin istihdamı sağlamak açısından ihtiyaç duyduğu işgücü ve kadınların çalışma yaşamına girme eğilimi kadınların giderek daha çok sayıda ücretliler sınıfına katılmalarını sağlamıştır (Karataş, 2006: 13). Kadın, sanayi devrimi ile birlikte iş hayatında yerini almıştır. Böylece, bu dönemde ilk kez maaşlı kadın iş gücü kavramı ortaya çıkmıştır (Kocacık, Gökkaya,2005: 197).

Sanayi Devrimi ve Kapitalizm beraberinde birtakım değişiklikleri meydana getirmiştir. Aile kurumunun değişime uğraması bu değişikliklerin başında gelmektedir. Uzmanlaşma ve işbölümünün çoğalması ile birlikte, üretim artık aile dışında yapılmaya ve bireylerin ihtiyaç duydukları ürünler pazarlardan sağlanmaya başlanmıştır. Kapitalizmin gelişmesiyle beraber, ev içi üretim ve ev dışı üretim biçimleri birbirinden ciddi şekilde ayrılmıştır. Ev dışında üretim farklı biçimlerde gerçekleştirilirken, ev içinde ise kadına özel sorumluluk alanı isteyen üretim biçimleri oluşmaya başlamıştır. Ev içinde üretim yapamayan aile bireyleri, gelir elde etmek için, ücret alabilecekleri herhangi bir işte çalışmak zorunda kalmışlardır. Kısacası Kapitalizm ile birlikte kadının rolü önemli derecede değişmiş, kapitalizm öncesi üretim şeklinde kadının emeği önemsendirken, yeni üretim şekliyle beraber değersizleştirilmiştir (Fidan, 2000: 118).

Sanayi devriminin etkisiyle dokuma sektöründe yaşanan gelişmeler, kadın işgücü oranını arttırmıştır. Teknik gelişmeler, üretimin yapılmasını hızlandıran, basitleştiren makineler, dokuma sektöründe işbölümü yapılması ve uzmanlaşma, kadın emeğinin erkeklerden daha başarılı olmasını kolaylaştırmıştır (Altan ve Ersöz, 1980: 21). Fakat kadın işgücünün ücretleri, erkek işgücünün ücretlerine kıyasla daha düşük seviyelerde kalmıştır. Bunun nedeni ise, o döneme hâkim olan iktisat anlayışının “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” şeklinde ifade edilen sert bir liberal savunmaya dayalı olmasıdır. Böylece bu dönem, kadın işgücünün düşük ücretler almasına ve çok ağır çalışma koşullarında istihdam edilmesine sebep olmuştur. Dönem koşulları dikkate alındığında, üretim sürecinde kadın işgücü yoğun bir emek sömürsüne maruz kalmıştır (Aytaç vd, 2002: 20).

Sanayi devriminin yarattığı ağır çalışma koşulları ve olumsuz sonuçlar, kamuoyunda dönemin baskın gelen bazı grupların sorunlarının tartışıldığı bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, Devletin temel hukuk ve ekonomi anlayışlarında yavaş yavaş değişikliğe gidilmesini tetiklemiştir. İşçiler, henüz yasal olmayan mesleki örgütler (sendika) aracılığı ile bir araya gelip, hak ve çıkarlarını korumak ve savunmak adına toplu olarak mücadele vermeye başlamakla birlikte liberal ekonomik fikirlere karşı yeni toplumsal ve ekonomik düşünceler geliştirmeye başlamışlardır (Altan, 1980: 22).

Giyim, ayakkabı, tekstil gibi genellikle kadın işgücünün oluşturduğu sektörlerde yerel ve ulusal sendikalar kurulmuş ve çok çeşitli meslek alanlarından oluşan ulusal sendikalara kadınlar üye olmuşlardır. Örneğin, 1889’ da kurulan İngiliz Kadın Sendikaları Birliği 1906’da Ulusal Kadın İşçiler Federasyonu’ nu kurmuş ve 1914’te I. Dünya Savaşı arifesinde 20.000’e yakın üye sayısı elde etmiştir (Scott, 2005: 390). Ancak, sendika faaliyetleri ne şekilde olursa olsun kadın faaliyetleri olarak tanımlanmamıştır. Üstelik karma sendikalarda kadınlara daima izlenmeleri gereken bir yol verilmiştir. Çoğunlukla kadınlar, kocalarının, babalarının izni olmadan konuşma bile yapamazken, erkeklerin öncülüğünü izleyen kadın rolünden sıyrılamamışlardır. Bu duruma karşı 1878’ den 1887’ye kadar Emek Şövalyeleri’nde görüldüğü gibi kadınları bir süreliğine de olsa öne çıkaran meydan okumalar görülmüştür. Fakat bu ayaklanmalar, kadınların emek arzındaki bağımlı konumlarını değiştirmeye yardımcı olamamış ve kısa ömürlü olmuşlardır. Grev çabaları ya da sendikaya olan bağlılıkları ne denli güçlü olursa olsun kadından da ‘işçi’ olabileceği inancını kimseye inandıramamışlardır (Scott, 2005: 391).

Erkek sendikacıların büyük bir kısmı kadınları sektörden ve emek piyasasından uzak tutarak işlerini ve ücretlerini korumaya çalışmış, kadınların almış oldukları ücretlerin, erkeklere kıyasla daha düşük olduğunu ve bu durumun kaçınılmazlığını kabul edip, kadın işçileri bir tehdit unsuru olarak algılamışlardır. Kadının fiziksel ve biyolojik yapısı gereği ona anne ve ev kadını rollerinin bağdaştırılması ve bundan dolayı ne bir işçi ne bir sendikacı olamayacaklarını öne sürerek belirli sektörlerin dışında tutma girişimleri haklı gösterilmiştir. 1877’de İngiliz Sendikalar Kongresi’nde, “Karıların geçim parası için dünyanın güçlü ve büyük erkeklerine karşı rekabete sürüklenmek yerine; evdeki uygun yerlerinde kalmalarını sağlayacak koşulları yaratmak için ellerinden geleni yapmaları” nın erkek (koca) sendika üyelerinin görevi olduğu anlatılmıştır. Bu durum

neticesinde, kadınların çalışmasına ve örgütlenmesine bakış açılarının ne denli acımasız olduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir (Scott, 2005: 390).

Erkeklerin çalışan kadınlar hakkında çeşitli önyargılara sahip olmaları ve onlara yönelik uyguladıkları baskılara rağmen kadınlar, çalışma yaşamında karşılaştıkları engellere karşı yılmadan mücadelelerini vermişlerdir. Kadınların etkin olduğu grevlerin en ünlüsü kibritçi kız grevidir. East End'deki Bryant ve May fabrikalarında çalışan kibritçi kadınlar çok kötü çalışma koşulları altında istihdam edilmişlerdir. Birçok kadın çalışan, beyaz fosforla çalışma sonucu çene kemiği hastalığına yakalanmış ve bu hastalık sonucu çene kemikleri çürümüş, yemek yiyememişlerdir. Çalışma koşullarının düzelmesi için yapılan grev, diğer kadınlar tarafından da büyük destek ve ilgi görmüştür. Grev kadınlar için etkili bir sonuç doğurmuş ve "beyaz fosfor" maddesi, sendikal hareket sayesinde yasaklanmıştır (Kaya, 2009: 21).

Kadınların sendikal hareketliliklerinin yanı sıra devlet de çalışma hayatını düzenleyen bazı yasal düzenlemeler getirmiştir. Kadın işçilerin çalışma yaşamında korunmasına dair ilk yasal düzenlemeler Sanayi Devriminin başladığı ve geliştiği İngiltere'de alınmıştır. 1842 yılında kabul edilen "Madenler Kanunu" ile kadın ve çocuk işçilere yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Her yaştaki kadınların ve 10 yaşın altındaki çocukların maden işlerinde çalıştırılması yasaklanmıştır. 1845 yılında yürürlüğe giren Basın İş Kanunu, kadın işçilerin bu iş alanında gece çalıştırılmasına yasak getirmiştir. 1847 tarihli "Fabrikalar Yasası" da dokuma sanayinde çalışan işçilerin çalışma süreleri düşürülmüştür (11saat). 1874 yasası ile, İngiltere'de alınmış olan koruyucu önlemlere yönelik uygulamalar her yaş ve cinsiyetteki bütün çalışanları kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 1895'de "Fabrikalar Yasası" ile kadın işçilerin haftalık çalışma süreleri 60 saat ile sınırlandırılmıştır (Yankın, 1989: 28).

Sanayi Devrimi öncelikle kadın ve çocuk işçilerin zarar gördüğü ağır koşulları içinde barındırmaktadır. 19. Yüzyılın ortalarından itibaren bu kötü durumdan rahatsız olan yardımsever insanlar, din kurumları, sanatçı ve düşünürler, politikacılar, bazı işverenler harekete geçmeye başlamışlardır. Devlet bu aşamada, çalışma yaşamına ve taraflar arasındaki iş ilişkisine müdahaleci ve karışan bir tutumla yaklaşmak zorunda kalmış, günümüzde var olan modern İş Hukuku sisteminin bel kemiğini oluşturan sosyal bir politika izlenmeye başlamıştır (Altan, 1980: 22). Bir başka deyişle, sanayi devriminde kadın ve çocuk işçilerinin haklarının sömürülmesi sosyal politikanın doğuş ve

gelişiminde etkili olmuştur (Aytaç vd., 2002: 20). Devlet böylece, dezavantajlı durumda olan işçilere (özellikle kadın ve çocuk işçilere) yönelik dar kapsamlı ve somut sonuçlar doğurmayan, çalışma yaşamını düzenleyici önlemleri almaya başlamıştır (Altan, 1980: 22).

19. yüzyılda batı ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda dokuma imalatı ile sanayileşme başlamıştır. Sektörlerin büyümesi ile birlikte, kadın işgücünün toplam işgücü içerisindeki payı artmıştır (Tokol, 1999: 19). Ancak, 19. yüzyılın sonlarına doğru kadın işgücüne büyük oranda sınırlama getirilmiştir. Metalürji, otomotiv ve kimya sektörlerinde yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler kadın işgücü sayısının azalmasına sebep olmuştur.

I. ve II. Dünya Savaşı yıllarında erkek işgücünün silahaltında bulunması ile kadın işgücü ekonominin tüm kesimlerinde sayıca artmıştır (Altan, Ersöz, 1980: 32). II. Dünya Savaşı'ndan sonra teknolojinin gelişmesi ile birlikte yeni alanların ortaya çıkması, iş örgütlenmesinden yeni yöntemlerin oluşması ve üretim süreçlerinin oluşması kadınlara yönelik yeni iş olanaklarının yaratılmasını mümkün kılmıştır (Tokol, 1999: 19). Kadın işgücündeki önemli artış toplum tarafından kabul edilen bazı kalıplaşmış görüşlerin yıkılmasını da sağlamıştır. Genel olarak erkeklerin yaptığı “erkek işi” olarak değerlendirilen, fabrikalarda dericilik, tramvay ve otobüs biletçiliği, kesicilik veya buna benzer teknik ve mekanik işlerin kadınlar tarafından da yapılabileceği görülmüştür. Savaş yıllarında kadın istihdamında meydana gelen artışlar, sürekli ve kalıcı bir hal alamamıştır. Savaş başladığında erkeklerin silahaltına alınması ile birlikte çalışmaları teşvik edilen kadınlar, savaştan barış dönemine geçilmesi ile erkeklere tekrar istihdam yaratmak amacıyla, işleri bırakıp evlerine dönmek zorunda kalmışlardır (Dalkıranoglu, 2006: 15). Savaşın ardından, uluslararası sosyal politikada önemli gelişmeler sağlanmış ve bu sayede kadın işgücüne yönelik destekleyici ve koruyucu hukuksal düzenlemeler geliştirilmiştir (Koray, 1992: 93).

2.1.3. Küresel Süreç

Küreselleşme, sermaye hareketliliği, organizasyonlar, fikirler, söylemler ve insanların giderek küresel veya ulus ötesi bir form aldığı karmaşık bir ekonomik, siyasi, kültürel ve coğrafi bir süreci ifade etmektedir. Ekonomik küreselleşme, derin entegrasyon ve daha hızlı etkileşim ile ilgilidir. Siyasi küreselleşme, çok taraflılığa doğru kısmen artan bir eğilimi işaret etmekte ve milli, sivil toplum kuruluşları kilit noktaları oluşturmaktadır.

Kültürel küreselleşme ise dünya çapında kültürel standardizasyonu ifade etmektedir. 1970' li yıllardan itibaren küreselleşme kendini her alanda hissettirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin kadınları üzerinde ekonomik ve sosyal açıdan büyük değişimlere yol açmıştır (Moghadam, 1999: 367-368).

Küreselleşme ile birlikte sektörlerdeki değişim kadın işgücüne olan ihtiyacı artırmıştır. Uluslararası şirketler kar elde etmek amacı ile ucuz işgücü arayışına girmişlerdir. Küreselleşme, kadınların ucuz işgücü olarak değerlendirilip onları fakirleştirirken; gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar için tam anlamıyla ne olumlu ne de olumsuz bir etki yaratmıştır (Bacchus, 2005: 2).

Küreselleşme ekonomik olarak irdelendiğinde, devletin piyasa üzerindeki etkisini azaltmayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ise özelleştirme çalışmalarının yapılması, örgütlenmemiş işgücünden faydalanılması ve ücretlerin azaltılması gerekmektedir (Bıçakçı, 1997: 83).

Kapitalizm ve küreselleşmenin bütünleşmesi ile ülkelerin istihdam yapılarında değişimler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, sanayileşme ile beraber tarım sektöründen sanayi sektörüne doğru işgücü akımı gerçekleşmiştir (Çiftçi, 1999: 83). Böylece, erkek ve kadın işgücünün tarım alanında istihdamı azalmaktadır. Fakat kadın işgücü, erkek işgücüne göre daha ucuz olarak değerlendirildiği için kadınlara talep daha yoğun olmaktadır. Bu durum ise, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımının tetiklemekte ve kadınların erkeklerden daha düşük statülerde kalmalarına yol açmaktadır (Bacchus: 2005: 2).

Küreselleşme, üretim sistemindeki dönüşümü sağlaması ile işgücü piyasasına etkisini göstermiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte üretime hızla geçilmesi ve gelişmiş ülkelerdeki kar oranlarının düşmesi, ürün farklılaşmasının oluşması üretim sistemini 1973 krizi ile birlikte zora sokmuştur. Japonya'da uygulanan esnek üretim şeklinin yüksek başarısı diğer ülkelerde büyük ses getirmiş ve uygulaması zorunlu hale getirilmiştir. Teknolojik gelişmelerin ışığında istihdamda mavi yakalılarının gücü azalırken, beyaz yakalılarının gücü artmıştır. Bu gelişimi "İkinci Sanayi Devrimi" olarak değerlendirmek de mümkündür (Çolak ve Kılıç, 2001: 35).

1970'lerden itibaren İkinci Sanayi (Endüstri) Devrimi olarak nitelendirilen teknolojik gelişmeler üretimin şeklini ve yapısını değiştirmiştir. "Fordist Üretim Yapısı" ile kitlesel üretim, iş bölümü ve tam günlük çalışma şeklini benimsemek yerine, "Esnek Üretim" ve "Esnek Çalışma" şekillerine geçilmeye başlanmıştır. Ekonomilerde

konjonktürel dalgalanmalar ve ekonomik krizlerin yaşanma sıklığı, işgücü piyasasının katılıklardan kurtulması ve esnek bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Tam zamanlı standart istihdam şekli olan Fordist üretim şekli yerine atipik çalışma şekillerine (esnek çalışma biçimleri) geçme ihtiyacı duyulmuştur (Yavuz, 2000: 619).

Yeni üretim örgütlenmeleri aracılığıyla sadece üretim tekniği ve makinelerin esnekliği değil, aynı zamanda işgücünün etkin olarak kullanılması ve iş tanımının esnekleşme ile değişimi de önemlidir. Esnek üretim şekli ile işçilerin görev ve sorumlulukları arttırılmış, ücret düzeyleri ve iş güvenceleri kişisel başarı esasına dayanarak belirlenmiştir. Görev sınırlamalarında da esnek uygulamalar yapılmış, hizmet içi eğitim sık sık uygulanmıştır (İçin, 2012: 20).

Üretim şeklinin değişmesiyle beraber üretim sistemi de esnek bir yapıya dönüşmüştür. Esnek üretim, “tam zamanında”, “sıfır stok”, “sıfır hata” olarak belirtilebilecek “yalın üretim modeli” ile açıklanabilmektedir. Rekabette hız faktörü bu tarz üretim sistemi için önemli olup, stokları kaldırmak ve üretim hızında boşa geçirilecek zamanı yok etmek esas olmaktadır. Esnek üretimde toplam kalite ilkesi baz alınarak, kalitenin üretim aşamasında incelenmesi ve herhangi bir hata bulunduğu anda en başında düzeltilmesi amaçlanmaktadır. Bu modelde vasıfsız işçi yerine, üretimde değişiklikleri yapabilecek, müdahale edebilecek, birkaç iş yapma özelliği birden kendinde barındıran vasıflı işçilere ihtiyaç duyulmaktadır (Odaman ve Erdenk, 2002: 49).

Esnek üretim şeklinde çalışma sürelerinde sabit olma durumu söz konusu değildir. Bu sistemle beraber, iş görenler sürekli olarak aynı işi yapmak yerine, fabrika içerisinde farklı görevlerde kullanılmış ve çalışma saatleri de esnekleştirilmiştir. Uygulama ile firmalar belirli çalışma süreleri tespit etmekte ve iş görenler de hangi çalışma saatleri içerisinde çalışacaklarını kendileri karar vermektedir. Aynı zamanda, firmalar tüm iş görenlerin aynı anda hangi saat dilimlerinde firmada olmaları gerektiğini de ayarlayabilmektedir (09:00-12.00, 19:00-21.00 gibi). Esnek üretim tarzı, iş görenler ve işverenlere çeşitli açılardan yarar sağlamak ve iş görenler günlük/haftalık tam süreli çalışma zorunluluğundan kurtulmaktadır (Özer ve Biçerli, 2003: 59). Üretim sistemindeki bu değişiklik, çalışma hayatında yer alan katı, değişmeyen kurallar yerine yenilerinin gelmesine yol açmıştır. Bu sebeple birçok ülke çalışma yasalarıyla ilgili köklü değişikliklere gitmiştir (Erdut, 2003: 8).

Esnek üretim sistemi sadece çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi anlamına gelmemektedir. Üretim sisteminin esnekleştirilmesi aynı zamanda, mal üretiminde kitlesel üretim yerine küçük bölümlerle üretim yapmak ve ürün çeşitliliği sağlanarak değişik ürünlerin üretilmesi anlamına gelmektedir (Özer ve Biçerli: 2003: 59).

Esneklik ile birlikte yeni çalışma şekilleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni çalışma biçimleri, hem çalışmanın türleri hem de çalışanların sayısı açısından büyük bir öneme sahiptir. Belirli süreli çalışma, geçici çalışma, kısmi süreli çalışma, evde çalışma, tele çalışma, iş paylaşımı yeni çalışma biçimleri olarak sayılabilmektedir (Cevgin, 2004: 112). Esnek çalışma şekilleri, işyeri dışında, kısmi süreli ve işçi topluluğundan soyut çalışma özelliklerinden en az birini içermektedir. Çalışanların birbirinden uzaklaşması, örgütlenmelerini dolayısı ile toplu iş sözleşmesi haklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kıdem tazminatı, yıllık izin, ücretli izin gibi haklardan da bu nedenlerle yararlanmaları mümkün olmamaktadır. Bu yüzden, klasik istihdam modeline göre oluşturulan yasalar, yeni çalışma biçimleri karşısında yetersiz kalmaktadır (Eyrenci, 1991: 203). İşletmeler, bu durumu bir avantaj olarak görmekte ve tam zamanlı çalışan sayılarını azaltarak, daha fazla kısmi süreli çalışanlar istihdam etmekte, geçici personel sağlamaktadır. Bu durumda ise akla ilk gelen kadın işgücü olmakta, kadınlar esnek çalışma biçiminde daha çok istihdam edilmektedir (Cevgin, 2004: 113).

Üretim sistemindeki değişim ile beraber işgücü katılım oranında, işgücü arzında ve ücret seviyesinde büyük farklılıklar meydana gelmiştir. Esnek üretim şekilleri, gelişmiş ülkelerde kadın istihdam sayısında büyük artış olmasını sağlamıştır. Çalışma saatlerinde serbestlik Batı Avrupa ülkelerindeki evli ve bakmakla yükümlü olduğu çocuğu olan kadınların istihdama katılımını sağlamış, işgücü katılım oranının artmasına yol açmıştır (Çolak ve Kılıç, 2001: 35).

Esnek üretim şekli kadın istihdamını arttırmıştır fakat kısmi süreli, esnek saatleri olan işler genel olarak ilerlememeye mahkûm ve çok yoğun emek gerektiren, monoton işler olduğu bilinmektedir. Bu durum ise işgücünde, erkeğe oranla kadının tercih edilmesini sağlamıştır. Çünkü kadın işgücü daha vasıfsız ve ucuz olduğu gibi uygun olmayan, kötü çalışma koşullarına daha kolay adapte olabilmektedir (Filiz, 2011: 35).

Küreselleşme, ulusal sınır kavramının piyasa açısından önemsizleşmesini, malların tüm ülkelerde serbest bir şekilde dolaşmasını, dış pazara açılmasını ve rekabet koşullarına ayak uydurabilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu sebeple dünya

piyasalarında satılacak malların fiyat rekabeti büyük önem kazanmaktadır. Fiyatları düşürebilmenin yolu işgücü maliyetlerinin düşürülmesinden geçtiği için, emek yoğun teknolojiyi kullanan ülkelerde erkek işgücüne kıyasla, ucuz emek sayılan kadın işgücü kullanımını artmaktadır (Toksöz vd, 2001: 16).

Birçok ülkenin ihracata yönelik üretim alanlarında, çoğunlukla kadın işgücü istihdam edilmektedir. Endonezya, Çin, Kore Cumhuriyeti, Tayvan, Filipinler, Tunus gibi ülkelerin ihracat sektöründe çalışanların büyük bir çoğunluğunu, kırsal bölgelerden gelen genç ve bekâr kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar hem ihracat yapan uluslararası şirketlerde, hem de yerli şirketlerde düşük ücretli, geçici, düzensiz, iş güvencesinden ve çoğu zaman sosyal güvenceden yoksun olan işlerde çalışmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, küreselleşme kadınlara daha çok iş alanı açmış olmakla birlikte istihdamdaki artış, çalışma koşullarının kötüleşmesiyle sonuçlanmaktadır (Toksöz vd, 2001: 16).

İşgücüne katılım oranlarında kadınların ön plana çıkması, çalışma koşullarının niteliğine olumlu bir katkıda bulunmamıştır. İşinin devam etmesi için kötü çalışma koşullarına boyun eğen, daha genç, örgütlenme eksiği olan ve ucuz bir işgücü olarak kullanılan kadınların istihdama katılım oranları arttıkça emeklerinin sömürüsü de artmaya başlamıştır (Koray vd, 1999: 5).

Küresel pazarlar, üretim değişimi ile birlikte oluşan yeni büyüme stratejileri kadınları kalkınma politikalarının kurbanı haline getirmiştir. Gelişen birçok ülkede, kalkınma politikalarının sonucu olarak kadınlar giderek yoksullaşmakta, kendilerinin ve ailelerinin yaşam standartları düşmekte ve bu durumun kaçınılmaz sonucu olarak çoğu ülke açıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Küreselleşme ile birlikte, kadınlar istihdamda daha çok yer alsalar da, onlar tarafından yapılan işlerin büyük bir çoğunluğu iş güvencesinden yoksun, düşük ücretli, çalışma koşulları ağır ve zor olan, yasal bir koruma içermeyen işler olarak nitelendirilmektedir (Kümbetoğlu ve Çağa, 2000: 60).

Küreselleşme olgusunun ortaya çıkışı ile birlikte dünya genelinde kadın emeğinde görülen ortak özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Ecevit, 1998: 268):

*Kadınlar, işgücü piyasasında ucuz ve piyasadan rekabet etmeden çekilebilecek bir emek kaynağı oluşturmaktadır.

*Ücretli kadın emeği, düşük değerli emek olarak görülmektedir. Yapılan işin niteliğine göre değişmekle beraber, kadınlar genel olarak erkeklerin aldıkları ücretlerden daha düşük ücret almaktadırlar.

*Ücretli kadın emeği, iş güvencesizliğine maruz kalan, kolay vazgeçilebilen, piyasada dışlanma olasılığı yüksek olan emektir.

*Kadınlar, işgücü piyasasında yer almak isterken, kendi beceri ve gelişim özelliklerine uygun, arzu ettikleri işlere göre değil, piyasa koşullarının veya işverenlerin onlara göre belirlemiş oldukları işler arasından seçim yapmak zorundadırlar. İşgücü piyasasında kadınların istihdam edilmesi mümkün olan sektörler, meslekler ve işkolları önceden saptanmıştır. Bu işlerin yer aldığı sektörler ise, uzun süre çalışma gerektirecek, piyasasının ekonomik koşullarından hemen etkilenebilecek, düşük ücretli ve vasıf aramayan işçi istihdamına dayanmaktadır.

*Cinsiyet temelli ayrışma ve ayrımcılığın en çok yaşandığı aşamalar işyerlerinde gerçekleşmektedir. Kadın ve erkeğin birlikte çalıştığı işyerlerinde genel olarak kadınlar düşük ücretli ve vasıfsız işlerde çalışmakta ve yönetici görevlerde çok sık bulunmamaktadırlar. Aynı zamanda, işe alım sırasında, işyerinde verilen görev ve sorumlulukların üstlenilmesinde, üretim faaliyetlerinde ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar.

*Kadınlar toplu bir şekilde, kolektif olarak örgütlenip seslerini duyuramamışlardır. Sendikal örgütlenme çabalarında yönetime katılma oranları düşük, sendikaların karar alıcı ve politika belirleyici kuruluşlarında görevli sayıları azdır. Sendikalı işçilerin hepsini değil, özellikle kadınları ilgilendiren problemler sendika politikalarına yansımamaktadır.

Olumsuz etkilerin yanı sıra, kadın işgücündeki artışı sağlayan küreselleşmenin kadınlara yönelik olumlu etkileri; “Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamalarının artması, demografik gelişmeler, kadınların eğitim olanaklarının arttırılması, çalışma yaşamında atipik çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması, ailenin geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüşüme geçmesi, kadınların evlenme yaşında ve oranlarında azalma olması, çocuk bakımındaki hizmetlerde iyileştirilmelerin meydana gelmesi” şeklinde sıralanabilmektedir.

Küreselleşen dünya ile birlikte kadınların işgücüne katılım oranları artmış, eğitim seviyeleri ve evlilik yaşları yükseltilmiş, çekirdek ailelerin kurulması yönünde pozitif

gelişmeler yaşanıp, toplumun kadınlara bakış açısında olumlu yönde değişimler gözlenmiştir (Aytaç vd, 2002: 22).

2.2. TÜRKİYE’DE KADINLARIN İŞ HAYATINA GİRİŞİ

2.2.1. Cumhuriyet’in İlanından Öncesi

Türk kadınının toplumsal ve ekonomik yaşamı, yaşadığı dönemin özellikleri ile paralel bir değişim göstermiştir. Göçebe bir yaşam tarzına sahip olan eski Türk topluluklarında, hem ekonomik hem de toplumsal anlamda erkeklerin üstlendiği rollerle aynı rolleri üstlenmiştir. Ancak zaman içinde topluluğun almış olduğu biçim, benimsemiş olduğu din anlayışına bağlı olarak, değişen toplumsal özellikler yıllar boyunca konumlarında aşama aşama meydana gelen değişimi göstermiştir (Kırkpınar, 1999:44-45).

Osmanlı döneminde hem Arap ve Bizans kültürüyle harmanlanmış olan hem de benimsenmiş olan din anlayışının ortaya koyduğu kısıtlamalarla şekillenen ve toplumsal yaşama ayak uydurmakta zorlanan kadınlar, toplumsal yaşamdan uzaklaşmış ve toplum dışına itilmiştir. Kadınlara yönelik çıkarılan fermanlar ve bildiriler kadınlara getirilen kısıtlamaları ortaya koymuştur. Bu etkileşim kentlerde ve kırlarda yaşayan kadınlarda farklılık göstermiştir (Dulum, 2006:15).

Kadınların, Osmanlı Döneminde kırsal bölgelerde her hangi bir ücret karşılığında çalışmaksızın üretime dâhil olması haricinde, çalışma hayatına girmesi Liberalizm akımıyla birlikte olmuştur. Kadınların toplumsal hayata katılımı ile kendi toplumsal ve sınıfsal konumu arasında doğrudan bir ilişki olmuştur. Yaşamını kentlerde sürdüren ve ekonomik gelir düzeyi yüksek olan kadınlar gayrimüslim eğitim merkezlerinde ve evde aldıkları özel eğitimle piyasaya, çalışma hayatına katılırken, kentteki geliri düşük olan ve zor geçinen kadınlar, küçük, ufak çaplı atölye tipi sanayi de çalışmak zorunda kalmıştır. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar ya yabancı fabrikalarda “dokumacılık” bölümünde halı dokuyarak ilmek başına ücret almakta, ya da tarım sektöründe, ücretsiz tarım işçiliği yapmaktaydılar. Osmanlı döneminde kadınlar, batı toplumlarında olduğu gibi “özel kesim” bölümünde çalışma hayatına girmeye başlamışlardır. Farklı veriler olmakla beraber Osmanlı döneminde 1908 yılı itibariyle çalışan sanayi işçisi 250 bin civarında olduğu tahmin edilmekte ve bunların 75 binin kadın olduğu ifade edilmektedir. Kadınların kamu sektöründe çalışmaya atılması daha geç bir dönemde olmuştur. 19.

yüzyılda ikinci yarısından itibaren “sağlık” ve “eğitim” alanlarında kamu hizmetine başlamışlardır (Önder, 2013:38).

Osmanlı toplumunda meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik yapının değişim göstermesi ve bu değişimin neticesinde kadının sosyalleşmesi, toplumun kadına olan bakış açısını değiştirmiştir (Dulum, 2006:20). Bu dönemde Osmanlı'nın art arda mücadele ettiği savaşlar ve erkeklerin askerlik görevinde yer almasıyla çalışma hayatından geri kalmaları neticesinde bu durum toplum üzerinde ekonomik açıdan yük oluşturmuştur. Savaş durumunda kadınların, erkeklerin oluşturduğu işgücü boşluğunu doldurmak için çalışma hayatına dâhil olmalarına fırsat sağlamıştır. Daha önce evlerinde çalışan kadınlar, bu sayede fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır (Makal, 2012:40). O dönemde fabrikalarda çalışan kadınlar etnik bakımda farklılık göstermekteydiler. Birinci Dünya Savaşına kadar fabrikalarda çalışan kadınlar daha çok diğer Osmanlı kadınlarından oluşmaktaydı. 1908 yılının ardından Osmanlı'nın girdiği savaşlar, fabrikalara eşlerini gönderen kadınlar için önemli gelişme olup, fabrikalarda eşlerinin yerlerini almaları neticesinde Türk Müslüman kadın sayısında artış gözlenmiştir (Sussitzki, 1996:120).

Kadın istihdamı 19. yy sonlarına doğru artış göstermiş ve imalat sektörünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Kadınların işgücüne katılımı sadece iç piyasaya yönelik değil aynı zamanda ihracata yönelik alanlarda bir yoğunlaşma göstermiştir (Quataert, 1999:303-304). Liberal anlayışının hakim olduğu dönemde kadın işgücünün, erkek işgücüne tercih edilmesinin nedeni, kadın işgücünün daha ucuz olmasıdır. Aynı zamanda kadınlar bu dönemde zor şartlar altında çalışmaya maruz kalmıştır (Büyüknalbant, 2009:15

Kadınların geleneksel çalışma sahası olan dokuma sektörü olduğu halde, hemen hemen erkek işçilerin aldıkları ücretlerin yarısı kadar ücret aldıkları görülmektedir. Konserve sektöründeki verilere göre, kadınların almış oldukları ücretin erkeklere nazaran çok daha düşük seviyelerde olduğu gözlenmektedir. Tüm iş alanlarında kadınların almış oldukları ücret, erkeklere ödenen ücretin yarısından daha az olduğu ortadadır. Bu göstergeler, kadınların hem ucuz işgücü olduğunu hem de toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olduğunu göstermektedir. Neticede Osmanlı döneminde kadınların 19. yy. sonunda ve 20. yy. başlarında çalışma hayatında dahil olduğu gözlenmektedir (Makal, 2010:21).

Osmanlı döneminde kadınların çalışma hayatına katılması ve sosyalleşmesi Tanzimat ile başlamış meşrutiyetle devam etmiştir. Sanayi Devriminin etkisiyle liberalleşme sürecinden tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Osmanlı toplumu da etkilenmiş ve kadın işgücüne olan ihtiyaç savaşların etkisiyle artmıştır. Ancak bu artış dünyada ekonomik nedenlerden ortaya çıkarken Osmanlı toplumunda ise kadın işgücünün artışı daha çok zorluklardan ve zorunluluktan ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Cumhuriyetin İlanından Sonrası

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde, 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber Atatürk'ün liderliğinde kadın ile ilgili çok daha fazla “devrim” yapılmıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005:196). Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kurtuluş mücadelesinde Türk kadınının göstermiş olduğu fedakârlık ve hizmetlerini takdir etmiş ve kadının sosyal, ekonomik ve siyasi konumunu iyileştirici uygulamalarda bulunmuştur. Türk kadınının “ikinci sınıf” insan olmaktan kurtarmanın gerekliliğinden bahsetmiştir.

Atatürk, kadın ve erkeğin eşit olmasını belirtirken, kadının bunu hak etmiş olduğunu vurgulamıştır. 1923 yılında Konya’da ki bir konuşmasında kadın hakkında söyledikleri şeylerdir (Kaymaz, 2010:345):

“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadınının kadar emek verdim diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini vermekle hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulleri pazara götürüp paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakar, ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü, hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim”.

Atatürk döneminde çalışma hayatında yer alan kadınların oranlarına ilişkin ilk ve önemli bilgiler herhangi bir kısıtlama olmadan ülkedeki sanayi kuruluşların tamamının yer aldığı 1927 yılındaki sanayi sayımı sonuçlarından elde edilmiştir. Yapılan bu sayımın sonuçlarına göre 14 yaş üstü kadın çalışanların oranı %23,73 ve 14 yaş altı çalışan kadınların oranı %35,74 civarındadır. Her iki grup ele alındığında çalışan kadın işçilerin

oranının %25,58 olduğu ve çalışan her dört işçiden birinin kadın işçi olduğu saptanmıştır (Makal, 2010:21).

Aynı zamanda yürürlükte olan Teşviki Sanayi Kanunu ve sanayi sayımı kapsamında yer alan sanayi kuruluşlar incelendiğinde kadın istihdamının gelenekselleşmiş sektörlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Sanayi sayımı sonuçlarına göre, 14 yaş üstü kadın işçilerin %43,7 sinin tarım sektöründe, %48,1'nin dokuma sektöründe istihdam edilmiştir. Aynı sayım sonuçlarına göre, 14 yaş altı kadınların %70.1'i tarım sektöründe istihdam edilirken %24.25'i oranında dokumacılık alanında istihdam edilmiştir (Makal, 2012:53). 1932-1934 yıllarında Teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamına giren kuruluşlarda 14 üzeri yaş gruplarında kadın işgücünün yaklaşık %30 civarında olduğu ve genellikle tarım sektöründe istihdam edildiği ve yine aynı yıllarda dokuma alanında yaklaşık olarak %58 oranında kadın işgücü istihdam edildiği görülmektedir (Dublen, 2014:50).

1937 yılından 1943 yılına kadar kadın istihdamında yaklaşık olarak %2 oranında bir artış gözlenmektedir. Ayrıca artış oranı sadece kadın işgücüsüyle kalmamış, çocuk ve genç istihdamında da yaklaşık olarak 2.5 kat dolaylarında artış sağlanmıştır. Cumhuriyet döneminde, Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na dahil olmamış olmasına rağmen devlet tarafından ilan edilmiş olan seferlik nedeniyle erkeklerin çoğu askerlik görevine çağırıldığı için erkek işgücünün oluşturduğu boşluğun kadın-çocuk işgücü istihdam edilerek kapatıldığı görülmektedir (Makal, 2010:23).

Cumhuriyetin ilanından sonra kadın istihdamı daha çok geleneksel sektör olan tarım ve dokumacılık alanında yoğunlaştığını ancak yıllar itibariyle bakıldığında belirgin bir artışın olmadığını söyleyebiliriz.

2.2.3. Günümüz Türkiye'si

Yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlere rağmen, kadının rolü temel olarak annelik ve eş olmaktan pek ileriye gidememiştir. Tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler ve düzenlemeler ışığında kadının çalışma yaşamına girmesiyle, çalışan kadın sayısında artışlar gözlemlenmiştir. Günümüzde, kadınların yer almadığı çalışma veya üyesinin bulunmadığı faaliyet alanı neredeyse kalmamıştır. Fakat yine de kadının işgücüne katılım oranı istenilen seviyelere ulaşamamış, hem toplumsal yaşam da hem de iş yaşamındaki sorunları bitmemiştir (Mayuk, 2013: 14).

Kadın emeğinin günümüzde hem dünyada hem de Türkiye’ de genel görünümü aynıdır. Kadına ve erkeğe düşen rollerin eşit olmaması ve toplumsal hayatın eşit olmayan ilişkiler üzerine kurulu olması kadının çalışma yaşamında ve toplumsal yaşamda birçok sorunla karşılaşmasına neden olmaktadır. Kadına toplumsal hayatta yüklenen statü ve roller aile içerisinde başlayan süreç ile belirlenir. Ev işlerinin yoğunluğu ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sayıları göz önüne alındığında, bu işlere ayırdığı zamanı dikkate alarak çalışma yaşamına katılıp katılmayacağını belirlemektedir (Ertuğrul Yılmaz, 2017: 321).

2.4. KADINLARIN İŞ HAYATINA GİRME SEBEPLERİ

Dünya üzerindeki tüm ülkelerde kadın çalışan sayısı zamanla artış göstermektedir. Değişen sosyal ve ekonomik yapı ile beraber daha fazla kadın iş hayatına katılmakta ve istihdam alanlarının yapıları değişmektedir. Yaşanan ekonomik ve sosyal değişiklikler bütün toplumlarda aynı zamanda gerçekleşmemektedir ancak sonuçları bakımından benzer özellikler taşımaktadırlar (Kaya, 2009: 32). Kadınlar, ekonomik özgürlüklerini kazanmak, üretim sürecinde yer alıp toplumsal statülerini yükseltmek ve kendilerini geliştirmek amacıyla çalışma hayatına katılmaktadırlar (Fettahlıoğlu, 2006: 21).

Küresel olarak artış gösteren kadın işgücü istihdam alanlarında, kadınların işgücü piyasasına katılmalarını etkileyen birçok neden vardır. Bu nedenleri üç ana başlıkta açıklanabilir. (Kaya, 2009: 32).

2.4.1. Ekonomik Sebepler

Kadınları iş yaşamına sürükleyen temeldeki nedenlerden birisi, ekonomik gereksinimlerdir. Günümüz ekonomik düzenlemelerinde, bir ailenin geçimini yerine getirebilmek adına ailenin tek bir üyesinin çalışma hayatına dahil olması yetersiz olmakta; buna göre de öteki aile fertlerinin de çalışmaya hayatına dahil olması mecbur olmaktadır. Bu şekilde, aileye gelir sağlamak mecburiyetinde kalmış olan veya ek şekilde maddi gelir oluşturmak isteyen kadınlar, iş yaşamına girmişlerdir (Olaş, 2006: 18). Kadınların iş yaşamına dahil olmaları birçok yönden destek görmektedir. Fakat iş hayatına girmiş olan kadının, yükümlülükleri ve kendinden beklenmekte olanlar sürekli bir şekilde fazlalaşmaktayken çalışma hayatına ekonomik sebepler ile girmiş olsa bile,

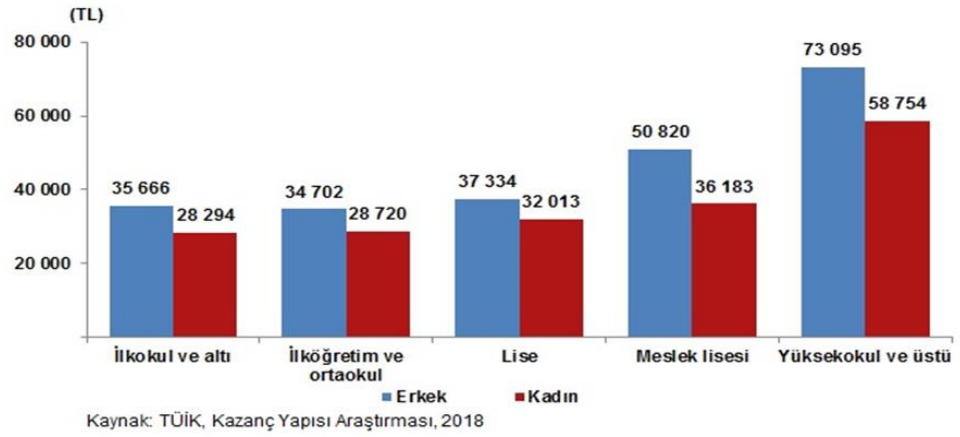
çalışma hayatında ve yaşamış olduğu toplum nezdinde beklemiş olduğu mertebeyi elde edemediği de bir gerçektir (Fettahlıoğlu, 2006: 21).

2.4.2. Sosyal Sebepler

Kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörlerden birisi olan eğitim en önemli faktördür. Çünkü işgücü piyasasında yüksek statülerde daha fazla kazanç elde edebilmek için belli bilgi ve becerilere sahip olunması gerekmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte üretiminde artması, teknolojinin de bunu desteklemesi ile bilgiye olan ihtiyaç daha da fazla artmıştır.

İş gücünün en etkin kavramlarından biri olan eğitimin yapılacak yatırımlarda doğrudan, dolaylı ve psikolojik maliyetlerindeki artışları karşılamak için emek piyasasında çalışmak mümkün olacaktır. (Günsoy ve Özsoy, 2012: 25) En temel haklardan biri olarak eğitim hakkı insani hak olarak görülmeye ve bu süreçte işgücüne katılımları olan kadınların eğitim hayatlarına atılmaları yönünde ki engeller ortadan kaldırılmıştır. Özellikle işgücündeki mesleki alanlardaki eksikliklerin giderilmesinde mesleki eğitim destekleri artmış ve daha vasıflı personeller yetiştirmek için kadınların mesleki eğitim sermayelerinin deki yatırımları artırılmıştır.

“Aşağıda yer alan 2018 yılı TÜİK anketinde kadın çalışanların eğitim düzeyleri bakımından erkek çalışanlardan daha düşük ücret aldığı sonucuna varmaktayız. Cinsiyete dayalı ücretin çeşitli farklılıklara, erkek ve kadın arasındaki ücret farklıklarının erkek ücreti içindeki yüzdesi olarak tanımlanır. Grafikte, yıllık ortalama düzenli brüt ücret kullanılarak hesaplandı. Kazanç Yapısı Araştırması, 2018 sonuçlarına göre; cinsiyete dayalı ücret farkı toplamda ve tüm eğitim düzeylerinde erkek ücretinin lehine gerçekleşti. Cinsiyete dayalı ücret farkı toplamda %7,7 oldu. Bu fark, en fazla %28,8 ile meslek lisesi mezunu erkekler ve kadınlar arasında görülürken en az fark %14,3 ile lise mezunu erkekler ve kadınlar arasında oldu (TÜİK:2018)”

Küreselleşme ile teknolojinin hızla hayatımıza girmesi artık alacağımız eğitimin yanı sıra teknolojik eğitiminde hızlı bir şekilde hayatımıza dahil etmemiz gerekmektedir. Çünkü artık bilgiye ulaşmak için teknolojik imkanlardan faydalanmanız gerekmektedir. Ne yazık ki ülkemizde henüz yeterince teknolojik eğitime geçiş sağlanamamıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin teknolojiye olan bakış açılarının istihdama katkıda nüfusun yarısına yakın olan kadınların daha çok desteklenmesi gerekmektedir. Eğitimini alan kadınlar geleceği kuracak olan nesillerinde öğreticisi olacak konumundadırlar. Aşağıdaki tabloda Türkiye on birinci kalkınma planında yer alan 2018 yılı TÜİK verilerine göre kadınların internet kullanma oranı %65,5 olarak görülmektedir. Bu oranın 2023 yılındaki kullanım oranı hedefi ise %90 olarak belirlenmiştir. Kadının iş gücü piyasasına etkisinin oldukça etkili olduğu bir ülkede kalkınma planlarında da bunun destekleyicisi durumundadır.

	2018	2023
Mobil Genişbant Abone Yoğunluğu (%) ¹	74,5	100
Fiber Genişbant Abone Yoğunluğu (%) ²	3,4	11,5
BM-ITU Küresel Siber Güvenlik Endeksinde Türkiye'nin Sıralaması	20/175	14/175
Kadınların İnternet Kullanım Oranı (%) ³	65,5	90

“Tablo: 2018 yılı verileri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, TÜİK ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliğine aittir. 2023 yılı verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir.

- (1) Mobil genişbant abone sayısının nüfusa oranıdır.
- (2) Fiber genişbant abone sayısının nüfusa oranıdır.

(3) 16-74 yaş aralığındaki kadınlar içerisinde internet kullananların oranıdır.”

Günümüzde küreselleşme ile birlikte işgücü piyasasının taleplerinde ki en büyük etmenler arasında, sürekli gelişen teknoloji, işgücü piyasası çalışma şartları ve koşulları ele alındığında eğitim' den bağımsız bir işgücü piyasası düşünülemez. Bununla birlikte günümüzde vasıflı işgücünü duyulan ihtiyaç sürekli olarak artmaktadır. Vasıflı bir iş gücüne sahip olmak için de eğitim göz ardı edilemeyecek kadar etkili bir unsurdur.

Türkiye’de yıllar itibariyle kadınların eğitim seviyelerine göre işgücüne katılma oranları aşağıdaki tablodan yer almaktadır.

Eğitim durumuna ve yıllara göre istihdam oranı (%)								
(15 + yaş)								
Kadın								
		Okuma-yazma bilmeyen	Okuma-yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yükseköğretim veya fakülte
019	2	15,4	2,1	3,0	23,6	3,4	4,2	71,5
018	2	16,1	2,0	3,1	22,2	3,7	4,7	71,6
017	2	15,9	2,1	3,0	19,6	3,3	4,6	72,7
016	2	15,2	2,1	2,9	19,5	3,7	4,4	71,3
015	2	16,1	2,1	2,8	20,3	2,7	4,0	71,6
014	2	16,0	2,1	2,8	22,7	3,1	3,9	71,3
013	2	17,0	1,9	2,7	23,4	2,5	3,3	61,3
012	2	16,5	1,9	2,6	23,6	2,4	3,0	60,4
011	2	16,8	2,0	2,6	21,4	2,8	3,1	60,1
010	2	15,9	1,9	2,5	20,0	2,8	3,0	59,7
009	2	14,5	1,7	2,1	18,2	2,4	2,9	59,3
008	2	14,2	1,7	1,9	17,8	2,1	3,0	60,0
007	2	14,2	1,6	1,9	19,4	2,1	2,8	59,8
006	2	14,5	1,7	1,9	19,2	1,5	2,8	59,9

005	2	15,3	17,4	19,4	19,1	20,6	28,0	59,4
004	2	16,3	17,4	17,0	17,1	17,0	18,9	58,3
003	2	22,4	21,8	23,1	21,7	21,0	21,9	58,9
002	2	23,8	21,7	25,2	21,9	21,7	29,7	60,9
001	2	24,5	23,6	24,7	21,6	21,8	22,0	63,8
000	2	24,7	21,2	23,6	21,3	23,5	25,6	63,8

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı (www.tuik.gov.tr), ET: 01.12.2020

“Yukarıdaki tabloda son 19 yıllık veriler dikkate alınmış olup, her bir değişkenin 19 yıldaki değişim oranları hesaplanmıştır. Okuma yazma bilmeyenlerin, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin, ilkokul mezunlarının, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunlarının, genel liseden mezunların, lise dengi ve meslek okulu mezunlarının ve yüksekokul veya fakülte bitirenlerin son 19 yıldaki işgücüne katılma oranlarındaki değişim oranları sırasıyla; yaklaşık -%60, %00, %22, %44, %31, %16 ve %11’ dir. Okuma yazma bilmeyen kadınların işgücüne katkı oranı azalma eğilimine girmiştir. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin yüzdesi sabit kalmıştır. Diğer değişkenler de Kişinin eğitim düzeyi arttıkça finansal okur yazarlığı da artış eğilimine girmiştir.”

Cumhuriyetin ilanıyla bilimin ve aklın siyasal ve sosyal hayatta önderlik edeceğine inandığından dolayı her fırsatta eğitimin önemini vurgulayan Mustafa Kemal Atatürk, toplumdaki fertlerin cinsiyet, yaş, toplumsal statü ve meslek ayrımı yapılmaksızın eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktaydı. Bu amaçla toplumun refah düzeyini arttıracak olan yeniliklerinde ilk adımı da eğitim konusunda atmıştır. Bu adımdan sonra kadınların toplum içindeki yeri azımsanamayacak kadar iyi bir konuma gelmeye başlamıştır. (Erdem, 2010) Mustafa Kemal Atatürk birçok cümlesinde kadınların işgücündeki önemine ve eğitimine verdiği değeri görebilmemiz mümkündür.

“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını gibi emek verdim diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi

Anadolu kadınları olmuştur. Bundan ötürü hepimiz, bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim” (Mustafa Kemal Atatürk, 30 Mart 1923 Konya)

“(…) Bir sosyal topluluk, bir millet erkek ve kadın denilen iki tür insandan oluşur. Kabil midir ki bir kitlenin bir parçasını geliştirelim, diğerini müsamaha edelim de kitlenin bütünü ilerletilebilmiş olsun? Mümkün müdür ki bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilir? Şüphe yok, terakki adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşa atılmalı ve gelişmeyendik alanında birlikte kesin bir tavır almak gereklidir. Böyle olursa devrim başarılı olur” (Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1925 Kastamonu)

2.4.3. Hukuki Sebepler

Sanayileşme süreci ile beraber kadınların olumsuz şartlarda ve normalden uzun zamanlı çalışmalarının, üretici niteliklerine zarar verdiği fark edildiğinde, işçi sınıfının yenilenemeyeceği korkusu ile İngiltere başta olmak üzere, Avrupa ülkelerinin çoğunda kadın işçilerin korunması amacıyla hukuki tedbirler alınmıştır. Çıkarılan yasalar ile kadın çalışanların gebelik ve analık durumları, çalışabilecekleri iş alanları, çalışma saatleri gibi konulara yönelik çalışma biçimleri düzenlenmiştir (Ecevit, 1992: 34). Kadın çalışanlara yönelik gerçekleştirilen bu hukuki iyileştirmeler ile çalışma hayatında daha çok kadın yer almaya başlamıştır (Kaya, 2009: 38).

Çalışma yaşamında kadınların konumu ile ilgili en geniş kapsamlı değişiklikler sunan sözleşme, 1979 yılında BM tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 03.09.1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Soysal, 2005: 11).

CEDAW, kadınlara kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik alanda davranış ve fırsat eşitliği sağlanması ile ilgili tavsiyelerde bulunan temel bir sözleşmedir. Sözleşme bölüm 1 madde 1’de “kadınlara karşı ayrımcılık tanımlanmış ve taraf devletlerin kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırım da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri almayı taahhüt ettiği” hükme bağlanmıştır (CEDAW, 1981: madde 2/2). Sözleşmenin 4. Maddesinde “kadınlara karşı ayrımcılık tanımından analığı korumayı amaçlayan ve bazıları bu Sözleşmede yer alan özel koruma önlemleri hariç tutulacak ve taraf devletler gerçek eşitliğin sağlanması için her türlü önlemi alacaklardır” hükmüne yer verilmiştir (CEDAW, 1981: madde5/a). “Eğitimin tüm kademelerindeki eğitim ve

öğretim yöntemleri fırsat ve davranış eşitliğinin sağlanması hizmetine göre düzenlenecektir” (CEDAW, 1981: madde10). Sözleşme madde 11/1’de sözleşmeyi imzalayan devletlerin, istihdam alanlarında kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı önlemek ve kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eşit haklar sağlamak amacı ile önlem almaları gereken konular sıralanmıştır. Bunlar “hamilelik ve analık izni sebebi ile veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarmayı yasaklamak, bu ayrımı yapanları cezalandırmak” (madde11/2a), “ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek” (madde11/2b), “çocuk bakımevleri ağının kurulması ve geliştirilmesi gibi çocuk bakım kolaylıklarının geliştirilmesi ve diğer destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek” (madde 11/2c), “hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak” tır (madde 11/2d) . “Bu maddelerde yer alan konulara ilişkin koruyucu yasalar bilimsel ve teknik bilgiler ışığı altında yeniden gözden geçirilecek, gerekirse değiştirilecek, kaldırılacak veya genişletilecektir” (madde 11/3)”.

2.5. KADINLARIN İŞ HAYATINA KATILMA ŞEKİLLERİ

1970’lerde hız kazanıp ve 1980’lerde yoğunlaşarak devam eden teknolojik ve bilimsel değişimler, mal ve hizmet üretim aşamasını, iş hayatını ve işçileri yakından etkilemiştir. Üretim yöntemlerinde oluşan değişiklikler, işgücünün istihdam edilme şekillerine de yansımıştır. Üretim ve rekabet şartlarındaki değişiklikler, işletmeleri faaliyetlerini piyasada karşılıklarına çıkan riskli ve belirsizlik ortamında gerçekleştirebilmek amacıyla esnek çalışma şekillerine ve örgütlenmelere yöneltmiştir (Yüksel, 2005: 49).

Yapılan araştırmalarda çalışanların büyük çoğunluğu, ailevi sorumluluklarını yerine getirmenin, kendileri ve aileleri ile daha fazla ilgilenmek istemelerinin, çalışmak için esnek çalışma türlerini tercih etmelerinde etkili olduklarını söylemişlerdir. Esnek çalışma şekilleri; aile hayatı, özel hayat ve iş hayatı arasında denge kurma konusunda zorlanan ve baskı hisseden kadınlar için daha alımlı olmakta ve genel olarak çalışma hayatına katılım şekilleri de böyle olmaktadır.

Aile yapısında meydana gelen değişme ile birlikte genellikle gelişmiş ülkelerde çocuklarını yalnız yetiştirmek zorunda kalan kişiler bulunmaktadır. OECD’nin 2004 yılı işgücü raporuna göre kadınların, evli olmayan ancak çocuk sahibi olanlar gelir sağlamak, evli ve çocuk sahibi olanlar ise çocuğunun bakımını en iyi şekilde gerçekleştirmek amacıyla esnek çalışma biçimleri ile iş hayatına katılmaya yönlenmişlerdir. Esnek

çalışma şekilleri ile anne olan kadınlar kendi istekleri ve becerileri bakımından uygun olan işte iş görme şansı bulabilmektedirler (Kuşaksız, 2006: 23).

Kadınların çalışma hayatına katılma şekilleri arasında en çok gözlenen kısmi süreli çalışma, tele çalışma ve evde çalışmadır. Ancak kısmi süreli çalışma diğer çalışma şekillerine göre daha fazla tercih edilmektedir (Kaya, 2009: 44).

2.5.1. Kısmi Süreli Çalışma

Kadın işçiler kısmi süreli çalışma ile ailesel yükümlülükleri ile çalışma hayatı arasında denge unsuru niteliğindedir. Kısmi süreli çalışma biçimi ile kadınlar hem ailesel yükümlülüklerine vakit ayırabilmekte, hem de çalışma hayatında yer almaktadır (Çıkmaz, 2010: 17).

Modern ev aletlerinin kullanmaya başlanması ile kadının ev işlerinde harcadığı vaktin azalmasına neden olmuş böylece kadınlar kalan boş vakitlerini kısmi süreli çalışmak suretiyle üretime katılarak değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Kadınların bu çalışma biçimini tercih etmelerindeki diğer bir sebep, ekonomik özgürlüğünü koruma çabasıdır (Çıkmaz, 2010: 17).

Beklentiler ve değerler zamanla farklılaşmaktadır. Kısmi süreli çalışan kişinin, kişisel çalışma programını belirleyebilmesi özel ileri için zaman bulmasına imkân sağlamaktadır. Kısmi zamanlı çalışmanın tercih edilmesinin birinci nedeni, çalışanın kendine serbest zaman yaratabilme olanağıdır. Diğer bir nedeni ise sahip olunan çocuk ve bakmakla yükümlü oldukları yalıların varlığıdır. Çalışmak kadınlara göre geleneksel rollerinden soyutlanma anlamı taşımamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de ev içi işlerin sorumluluğu genellikle kadına yüklenmiştir. Evli olan kadınlar kendi maddi anlamda bağımsızlıklarını kazanmak veya aileye ekonomik katkıda bulunmak amacı ile çalışmak istemelerine karşın ev işlerinin olması nedeni ile tam gün süreli işte çalışmak zorlayacağı için kısmi süreli bir işte çalışmaya yönelmektedirler (Şen, 2000: 46).

Ev içinde çalışan kadınlar, işgücü katılım istatistiklerinde çoğunlukla “işsiz” veya “ev kadını” şeklinde adlandırılır, çalışan birey olarak ele alınmazlar. Evde çalışan kadınların geneli kendilerini gerçek anlamda iş gören olarak görmemektedirler. Genelde belirli süreli bir ihtiyacı gidermek amacı ile kısa bir süre çalışarak ek bir gelir sağlayıp işi bırakırlar. Her işin süreklilik göstermemesi ve bir diğerinden farklı olması, kadınların

kendilerini işgücü piyasasında yer alan bir çalışan olarak görmemelerine neden olmaktadır (Disk, 2003: 20).

2.5.2. Evde Çalışma

Evli olan kadın çalışanlar, bekâr olan erkek çalışanlara göre ev içerisinde çalışmayı çoğunlukla tercih etmektedirler. Bu durumun asıl nedeni kadın çalışanların kariyer ve aile sorumluluklarını birlikte yerine getirmek zorunda olmasıdır. Aile içinde yerine getirmek zorunda oldukları sorumluluklar kadınların işgücü içine katılmasına ve işgücü piyasasında oluşması gereken hareketliliğin önüne geçmektedir. Evde çalışma sayesinde kadınlar, fiziki olarak evden çıkmadan çalışma şansına sahip olmuşlardır. Böylece kadınlar, en verimli saatlerini çalışmaya ayırabilecek ve bakıma muhtaç olan bireylerin bakımlarına zaman ayırabileceklerdir. Bunun yanında evde çalışma özgürlük ve yetkide artma, rahatlık ve esneklik gibi kolaylıklar sunması nedeni ile kadınların evde çalışma istekleri de artmaktadır (Altan, 2003: 53-72).

2.5.3. Tele Çalışma

Son yıllarda yarım zamanlı çalışmanın dışında kadınların aileleri ve işleri arasındaki dengeyi sağlamalarını kolaylaştıran tele çalışmanın da yaygınlaştığı görülmektedir. Tele çalışmada, geleneksel çalışma ilişkisinin dışına çıkıldığı için mekânda ve zamanda esneklik söz konusu olmaktadır. Çalışanlar, işyerleri ile olan iletişimlerini bilgisayar modemleri, telefon, sesli ve elektronik postalar aracılığıyla sağlamaktadırlar. Bu nedenlerle, eğitim seviyesi yüksek ve vasıflı kadın işçiler tarafından daha çok tercih edilmektedir (Kaya, 2009: 46).

Tele çalışma biçimini işverenler, verimliliği arttırması, vasıflı işçi temin etmeyi kolaylaştırması, geniş bir emek piyasasından yararlanabilme, iş için kullanılan mekânlardan daha etkin biçimde yararlanılması, işe devamsızlığın azalması, müşteri memnuniyetinin artması ve bazı giderlerin azalması sonucu maliyetlerde düşüş yaşanması nedenleriyle daha karlı görmektedirler. Çalışanlar tarafından ise ulaşım maliyetlerinde ve iş ile ilgili streste azalma, zaman tasarrufu, işyerinden uzakta bağımsız çalışabilme imkânı olarak algılanmaktadır (Tokol, 2003: 10).

Tele çalışmanın, işgücünün niteliği, işletme yönetimi, ayrımcılık, iş sağlığı ve güvenliği, kariyer fırsatları ve iş yoğunluğu üzerine olumsuz etkilerinin de olduğunu

savunan görüşler bulunmaktadır. Tele çalışma bazı araştırmacılara göre orta yönetim kademesinde krize neden olmakta, çalışanların işletmeye bağlılığını zayıflatmakta, işletme yönetim sistemini etkisizleştirmekte, denetim güçlükleri yaratmaktadır. Kadınların tele çalışma ile geleneksel işyerlerinden uzaklaştırılarak ayrımcılığa maruz kaldıkları ileri sürülmektedir. Evde tele çalışmanın özellikle kadına daha fazla sorumluluk yüklenmesine ve sosyal ortamdan izole olmasına neden olduğu, işte yükselme fırsatlarını ortadan kaldırarak elde ettiği bütün kazanımları yok ettiği bildirilmektedir. Tele çalışma ile cinsiyet üzerinden yapılan ayrımcılığın ev içinde de güçlendiği, erkeklerin boş zamanlarında çalışma imkânı buldukları buna karşın kadınların iş ve aile sorumluluklarını çalışma saatlerinde de bütünleştirmelerine neden olduğu öne sürülmektedir (Kaya, 2009: 47).

2.6. TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN İŞ HAYATI VE KADINLAR

2.6.1. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını, literatür taraması sonucunda ortaya çıkan veriler penceresinde biyolojik determinizm, psikanalistik, yapısalcı ve yapısalcılık sonrası yaklaşımlar şeklinde toparlanabilmektedir. Bu yaklaşımları tek tek inceleyerek açıklamak konunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Biyolojik gerekirciler, farklı çevrelerdeki erkek davranışlarındaki benzer davranışlar vurgulamaktadırlar. Biyolojik gerekirciler, eril hususlarının (köklerinin kromozom değişikliklerin (XX kromozomlarından ziyade XY kromozomları), hormonal değişikliklerde veya erkek bireyleri kadın bireylerden ayıran tabii karakteristik köklerinin olduğunu ileri sürmektedir. Erkek ya da kadın olmanın anlamını, bireyin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolü canlandırılması ile açıklanmaktadır. Bu sebeple belirli bir düzlemde her zaman için iki cinsiyet rolü var olmaktadır (Connell, 1998).

Bu yaklaşıma karşı yapılan en mühim eleştirilerden biri Margareth Mead'in çalışmalarında rastlamak mümkündür. Erkekliğin ve kadınlığın "doğal haller" olamayıp, kültürel pratikler olduğunu unutmamak gerekmektedir. Erkekliğin ve kadınlığın görelî, yani kültürden kültüre değişebilecek mahiyetle meydana gelebilecekleri, en azından bir antropolojik ölçüt olma niteliğindedir. Kültürler-arası antropolojik kıyaslamalardan çıkan veriler, hem toplumsal cinsiyet ("kadınlık" ve "erkeklik") farklılıklarının, hem de

ilinkilerinin kültürel ve tarihsel olarak farklılık gösterdiğini açığa çıkarmıştır (Connel, 1998)

Toplumsal cinsiyet kimliğinin meydana gelişiyle ilgili belki de en çok tartışılmış psikanalistik yaklaşım, Sigmund Freud tarafından ortaya atılan yaklaşım. Freud, bebeklerdeki ve çocuklardaki toplumsal cinsiyet değişikliklerini öğrenmenin merkezinde, erkek üreme organının varlığı veya yokluğunun yer aldığını ileri sürmektedir. "Benim bir penisim var" söylemi, "Ben bir erkeğim" söylemiyle eşken, "Ben bir kızım" söylemiyse "Benim bir penisim yok" söylemine eştir. Penisin varlığı veya yokluğu, erkeklik veya kadınlık açısından bir simge niteliğindedir (Freud 2006: 75).

Freud'un görüşlerine, bilhassa feministler tarafından ciddi eleştiriler yöneltilmiştir. Temelde, Freud, toplumsal cinsiyet kimliğini, cinsel organların fark edilmesiyle gereğinden fazla eleştirir; bunun dışında yaklaşım, erkek üreme organının, sadece erkeklik organının eksikliği olarak kabul edilen vajinadan daha öte olduğu anlayışına bağımlı bir durumdadır. "Neden kadın bireylerin cinsel uzuvları erkek bireylerin cinsel uzuvlarından önemli olmasın ki?" Diğer bir eleştiri ise, Freud'un babayı, esas disipline sokan olarak görmesidir; ne var ki pek çok kültürde, anne disiplinin uygulanmasında daha önemli bir rol oynamaktadır Freud'un yaklaşımının odağında duran aile draması, tamamen erkek çocuk üzerinden yazılmıştır. Freud'a göre penisleri olmadığı için haset duyan kadınlar, evlenip çocuk sahibi olmayı çok önemseyerek bu eksikliklerini kapatmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla eksik ya da yarım olan kadın, tam olan ise erkektir (Giddens, 2000:105).

Freudcu bir psikanalist olan Nancy Chodorow, feminist bir yaklaşımla Freud'un analizini yeniden incelemiş ve baba-erkek çocuk merkezli bakışı yok etmeye çalışmıştır. Araştırmacı, babanın yerine annenin öneminin Freud'a oranla oldukça fazla altı çizilmektedir. Çocuk, hayatının ilk etaplarında, annenin onun üzerindeki etkisinin en yüksek etki olması sebebiyle, anneye duygusal manada bağlanma yönelimi taşımaktadır. Bu bağlanma, ayrı bir benlik duygusuna erişmek amacıyla bir yerde kopmakta ve çocuk, önceye oranla daha az bir bağımlılık içine girmektedir (Chodorow, 1997).

Chodorow, bu kopma oluşumunun, erkek ve kız çocukları açısından farklı biçimlerde meydana geldiğini ortaya atmaktadır. Kız çocuklarının anneleriyle olan yakınlıklarının devam ettirdiği düşünülmektedir. Misal, anneyi kucaklama, emme ve onun yaptıklarını taklit etme imkânına sahiptirler. Anneden kesin bir kopma

olmamasından dolayı, kız çocuğu, ardından da yetişkin kadın birey, başka insanlarla diğer bireylerle de erkeklere oranla sağlıklı bir benlik duygusu geliştirmektedir (Giddens, 2000). Kadın rolünün, bir başkasının rolüyle kaynaşmış veya bir başkasının rolüne bağımlı olma durumu daha fazladır. Kadının bağlı olduğu kimlikler, İlk olarak anne, daha sonra da bir erkek kimliği olarak karşımıza çıkar. Chodorow'a göre bu, kadınlardaki duyarlılık ve duygusal sevecenlik özelliklerini ortaya çıkarır. (Chodorow, 1997). Erkek çocuklar ise benlik duygusunu, anneye yakınlıklarını kökten inkâr etme yoluyla ve kendine ait erillik düşüncelerini kadına ait görülmeenden yaratarak elde edebilirler. Erkekler, 'kız gibi' yahut 'anne kuzusu' olmamak için eğitilirler (Chodorow, 1997). Bunun sonucundaysa, oğlan çocuklar, başka insanlarla güzel temas kurabilme konusunda kız çocuklarına göre daha başarısız olurlar. Kendi hayatlarına ilişkin olarak, başarı odaklı, daha baskıcı bir tutum sergilerler; ne var ki kendi ve diğerlerinin hislerini duyumsayabilme yetilerini köreltmüşlerdir (Giddens 2000).

Anne, genç erkek bireyi bağlı kılma veya ona bağlılığını hatırlatma etkisiyle, oldukça basit bir şekilde “erkeklik dürtüsünü” yok edebileceğinden dolayı kadın(sı)lıktan kaçış hem öfke hem korku içermektedir. Duraklamadan acımasız şekilde davranmaktadır; erkeklik – onunla ilgili son düzey şüphe dolu olduğundan dolayı- ispatlanamaz olanı başkalarına ispatlamak, bu husustaki kazanımı kanıtlamak amacıyla yaşam boyu bir arayış dönüştürmektedir. Erkek birey toplumsal cinsiyet rolünün kazanıldığına kanıt olarak anneyi yok saymanın genç erkek açısından üç neticesi bulunmaktadır. Birinci netice gerçek annesini ve onunla birlikte annesinin cisimleştirmiş olabileceği bedensel ve zihinsel bakım, sevgi ve sevecenlik hususlarını da kendisinden öteye itmektedir. İkinci netice, annesinden uzaklaşmasının gerçekleşmemiş olduğunu göstereceği için, kendisinde var olan bu hususları bastırmaktadır. Yaşamı, annesinin barındırdığı hususlardan hiçbirini barındırmadığını kanıtlama doğrultusunda hayat boyunca süren bir meydan okumaya dönüşmektedir. Erkek birey rolü, erkekliğin direkt olarak kabul edilmemesinden dolayı değil, kadınlığın inkâr edilmesinden doğmakta ve bu da erkek bireyin toplumsal cinsiyet rolünü belirsiz ve kırılğan şekilde getirmektedir. (Kimmel, 2000).

Yapısalcı yaklaşımın toplumsal cinsiyeti bütünlüklü bir yapı olarak görmesi, bilhassa toplumsal yapının karmaşık mekanizmasının ve mikro alanlar içinde iktidara dayanan toplumsal cinsiyet ilişkisinin göz ardı edilmesine yol açabilir. Bu açıdan

yapısalcılığın ardından gelen yaklaşımlar, toplumsal cinsiyetin bütünlüklü ve düzenli işleyen bir yapı olmadığını iddia etmiş ve yapısalcılığın savlarının geçersiz olduğunu göstermeye çalışmışlardır.

Yapısalcılık sonrası düşünürler içinde sayabilecek olan Bourdieu cinsiyet düzeninin, erkek habitusunun, yalnızca erkeklere özgü alanlarda meydana gelen yapılar olduğunu belirtmektedir (Onur ve Koyuncu 2004). Burjuva toplum yapısının erkek birey hakimiyetini belirten eylem merkezlerini, din otoriteleri, askeri organlar, ekonomi, siyaset, bilim ve kamusal alanla ifade eden Bourdieu, kadınlarla birlikte alt sosyal kesimlere dâhil erkeklerin de bu habitus kurumsallaşmasının haricinde tutulduğunu ileri sürmektedir (Onur ve Koyuncu 2004:).

Yapısalcılık sonrası sayabilecek bir başka isim Foucault, sosyal bir yapılanma olduğu kabul edilen cinsel kimliği ve cinsiyet kimliğini, bireyin tarihsel olarak inşası çerçevesinde ele almıştır. Foucault, cinselliğin sosyo-politik bir rejim içinde bir tavır, bir aktivite, insan yaşamının bir alanından, bir kimliğe dönüştüğünü iddia etmektedir. Cinsellik, iktidarın haricinde değil, merkezinde ve iktidarın aracı olarak oluşturulmuştur. İktidar, cinsellik söylemlerini yaymakta, kısırtmakta ve günümüzde insanların her şeyden çok cinsellikten bahsetmesini sağlamaktadır. Cinsellikle alakalı deyişler, cinsellik konusunun tehlikeli ve kişinin rolünü oluşturan bir şey olarak anlaşılmasına sebep olmaktadır (Foucault, 2003).

2.6.1.1. Ataerkillik

Ataerkillik, erkek egemen toplumsal yapı anlamına gelmektedir. Ataerkillik, erkek birey gücüne dayanan bir toplumsal teşekkül sistemidir. Bu sistemin esasını erkek bireyin kadın bireye göre üstün olma düşüncesi oluşturmaktadır, menşei erkekler tarafından belirlenmekte, iktidar erkeklerde olmaktadır. Bu tür toplumlarda erkek bireyler kadın bireylere oranla fazla gösterilmektedir. Bu erkek bireyin üstün olma fikri çevresinde, toplumun kültürü, alışkıları, inanışları ve mitleri, anaerkil sistemli toplumunkine nispetle değişik bir form oluşturmaktadır. Ataerkil rutinlerin hayat tarzı olarak kuvvetini belli ettiği toplumlarda kadın birey ve erkek birey arasındaki iletişim farklı bir düğüme sahi olmaktadır. Ataerkil rutinler erkek çevresinde kurulmaktadır. Erkek bireylerin ataerkil rutinler kapsamında kadın bireylere oranla daha üstü olmalarıyla birlikte, bu düzenin yeniden meydana getirilmesinde kadın bireyler de önemli bir rol üstlenmektedir. Ataerkil düzende yer bulmayı talep eden bir kadın birey, menşein devam etmesinin güvencesini

verebilmeli, aile namusunu korumak suretiyle “ataerkil pazarlıkta” kendi hissesine düşeni yerine getirmelidir. Ataerkil toplum heteroseksüel kadın erkek cinsiyetlerinin kabul gördüğü ve onayladığı toplumsal tahakküme dayanmaktadır. Bu sebeple ataerkil toplumlarda eşcinsel görünürlüğünden bahsetmek mümkün olmamaktadır (Foucault, 2003).

Ataerkillik düzenin resmi ve hususi alanda toplumsal kökenleri mevcuttur. Toplumda menşenin devam etmesi, mirasın aktarılması ve ekonomik güce sahip olmakla çocuklar ve kadın birey üstünde net hakimiyette bulunabilmek gibi ana rollerin erkek bireylerin payına düşmesi manasına gelmektedir. Ataerkillik kuramında erkek bireyler, tabiatlarının bir hususu olarak kadın bireye nispetle akıllı ve kuvvetlidirler; iktidar ve hakim olmak amacıyla yaratılmışlardır. Bu doğrultudan güç olarak siyasal zemini yani devleti temsil etmeye daha elverişli oldukları sonucuna varılmakta ve toplumsal sistemler ve rollerin belirlenmesi bu nizamlar etrafından gerçekleşmektedir (Demez 2005: 61). Erkek üstünlüğü fikriyle temellenen bu düzen tüm otorite ve egemenliğini bu fikir etrafına oturtmuştur. Bu da karmaşık hiyerarşiler bütününden oluşmasını ve tarihsel ve kültürel olarak farklı alanlarda farklılık göstermesine yol açmıştır (Foucault, 2003).

Ataerkilliğin isleyişi ataerkil ağ ve ataerkil sitem olarak iki uzanım çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ataerkil ağ, bütün ataerkil anlayışları, pazarlıkları, protokolleri, hakimiyet ilişkilerini, kapsayan soyut bir inşa şeklinde düşünülebilmektedir. Ataerkil düzene bu yapının kapsamında yer bulan soyut hakimiyet şekilleri gibi görülmekte, zaman içerisinde, ataerkil ağ kalıplardaki düzenlerden birtakım unsurlar atılabilirken birtakım unsurlar yer değiştirebilmektedir. Düzen dönüşürken, meydana gelen farklılıklar diziye ait olarak kalmaktadır. Erkeklik biçimleri de bu dizilerin içerisinde yer alan, yer değiştiren, atılan ve dönüşen öğelerdir. Bu öğeler ne kadar dönüşseler ya da atılsalar da yerine başkaları konmakta böylece bütün değişiklikler, aynı diziye yani ataerkil düzene ait olarak kalmaktadırlar. Öğelerdeki değişime rağmen ataerkil sistem kendi özünü korumakta ve varlığını sürdürmektedir (Demren, 2001:).

Ataerkillik, önceden erkek bireyin iktidarındaki aileyi ifade etmek amacıyla kullanılıyorken bugün genellikle erkek egemenliği ve kadınları baskı altına alan bir düzen anlamında kullanılmaktadır (Bhasin, 2003:3).

Ataerkil toplumsal yapı, kadınlar ve queer bireylerin erkekler ve erkek egemen düzenin biçimlendirdiği toplumsal kurumlar tarafından ezilme ve ikincilleştirilmesine

neden olduğunu ifade etmektedir. Farklı bir söylemle ataerkillik ideoloji, aracılığıyla bireylerin rolleri ve tecrübelerini kurmakta, toplumsal şekilde tanımlanmakta ve aynı anda özel aktörler aracılığıyla sürekli baştan inşa edilmektedir. Kişilerin nasıl bireyler olacakları ve ne gibi tecrübeler yaşayacakları ataerkil söylem aracılığıyla belirlenmektedir. Bu oluşumda hem ataerkil iktidar, hem ataerkil toplumsallık hem de ataerkil kapitalist iktisadi ilişkilerden pay alan kişiler, ataerkilliği devamlı şekilde yeniden inşa etmektedirler. (Bozok, 2011).

Ataerkillik erkek merkezli ve kadınlar ile queer kişileri hem ikinci sınıf canlılar olarak değerlendiren bir toplum modelidir. Erkeklerin “dünya onların etrafında dönüyormuşçasına” değerlendirildiği bu toplumsal yapı kapsamında kadınlar ve eşcinseller, erkeklere göre değersiz, ikincil varlıklar olarak görülmektedir. Kadınlar ve queer bireyler ataerkil kapitalist toplumsal yapıda üst basamaklara erişmeyi başarabilseler bile “kadın” ve “queer” kişiler olarak ikincilleştirilmeye devam edilmektedirler. (Bozok, 2011)

Bu çalışmanın en önemli kısmını oluşturan hegomonik erkelik kavramı ataerkil bir sistemde karşılık bulan bir kavramdır. Ataerkil sistem içinde yaşayan erkekler, bu sistemde sosyalizasyon süreçlerini tamamlamaktadır. Toplum farklı kişilerin bir araya gelmesiyle meydana gelmek ve her birey farklı psikolojik tutum ve davranışlar göstermektedir. Bu sistem içinde yaşayan erkekler kendilerini toplumdan bağımsız olmayan ya da toplumun dayattığı erkeklik rollerinden birini yahut birkaçını aynı anda benimsemektedir (Bozok, 2011).

Ataerkil sistemde erkeklik korunması gereken bir iktidarın varlığı anlamına gelmektedir. Bu varlığın korunmasını yalnızca kadınımsı olan her şeyin reddine bağlı değildir. Erkek kendini öncelikle kendi homososyal ortamında kanıtlamak zorundadır (Bozok, 2011).

Kadın bire rolü ve pratiğine nispetle erkek birey rolü bir iktidar pratiği olarak oluşmaktadır (Atay 2004:). Bunun ötesinde erkeklik olgusunun esas ölçütü, iktidar sahipliğidir. Erkek olarak dünyaya gelmek, iktidara ortak olmak için yeterli olmamaktadır. Ataerkil ağ içinde erkekliğin kazanılması, iktidarın kazanılmasını gerektirir. Erkek kimliği, salt tek başına bir kimlik olarak en azından aile hayatında ailenin diğer üyeleri üzerinde iktidar kurulmasını sağlamakta aile kapsamında kurulan bu iktidar politik, yasal, eğitimsel, ticari ve tıbbi yollarla desteklenmektedir (Demren, 2001).

Erkek kimliğinin iktidarla özdeşleştirilmesini sağlayan önemli bir alan, cinselliktir. Ataerkil sistemde, kadının ve erkeğin cinselliği, değer yargıları ve davranış kalıpları kapsamında yapılandırılmıştır. Ataerkil yapı, heteroseksüel ilişkiyi kendine göre kurgular ve hegomonik bir hale getirir. Erkeklerin bu cinsel ilişki kapsamındaki rolleri “aktif, fetheden”; kadınların ise “pasif ve fethedilen” olan gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Kişiler, cinsel kimliklerini bu olgular kapsamında yaşamaktadırlar (Demren, 2001)

2.6.1.2. Erkeklik

Erkeklik olgusu biyolojik cinsiyet anlamında erkeğin toplumsal hayatta ne şekilde düşünüp, hareket edeceğine karar veren, erkek bireyden sadece erkek olmasından dolayı ondan talep edilen rolleri kapsayan pratikler bütünüdür. Erkeklik ile kastedilen en kısa ifadeyle erkeklerin içerisine dahil edildiği toplumsal cinsiyet kalıbı olarak “ideal erkek” kimliğidir; fakat bununla kalmayarak, oldukça karmaşık yanları da mevcut olmaktadır. Bir kere, sadece erkeklere özgü değildir. Kadınlar da erkekler kadar erkekliği üretir, tüketir ve birer toplumsal rol olarak oynarlar. Bu yaklaşıma göre, toplumsal cinsiyet “yapı” olmaktan çok bir “performans”tır. Erkeklik kliplerinden Şiire, rap şarkı sözlerinden spora bira reklamlarından psikoterapiye kadar her şeyi kapsayan toplumsal söylem aracılığıyla kurulur ve ataerkillik tarafından sürekli şekillendirilir; hatta ataerkilliğin asıl gücü kökleşmiş geleneklerden değil erkekliğin sınırlarını toplumsal iklime göre değiştirme kapasitesinden kaynaklanır. (Maral,2004:128)

Erkeklik olgusu, doğumdan itibaren başlamış olan bir nitelikten ziyade kazanılan olgudur. Kişinin kültürel ortama ilk adımını atmasıyla başlayan erkeklik olgusuna sahip olma girişimi, hayat boyu devam edecek olan bir oluşumun ilk adımıdır.

Erkeklerin genelinin hayatı, “zorunlu” bir yarış hali düşüncesiyle, devamlı olarak bir meşruluk arayışı, hangi bedel ödenecekse ödensin fark etmeksizin etkileme dürtüsü, başka bireyler üstünde hakimiyet kurma ve bu alanları yine başka bireylere karşı muhafaza etme, hatta genişletme isteği tarafından belirlenmektedir. Daraltılmış olan bu erkek yaşam alanlarının içerdiği risklerin varlığının yanı sıra, erkeklerin zengin kişilikten yoksunluğu üzerine de düşünülmelidir. Öte yandan, ampirizmden yola çıkılacak olunursa, “erkeklik diye bir şey” aslında yoktur. Var olan erkekliğe dair geniş yelpazeli toplumsal algılamalar ve egemen resme uyma çabası içerisinde olan bireysel öncülleridir. Tek ve homojen bir erkek tipinden söz edilemez. Buna bağlı olarak, erkekliğin

yapılandırılmasının taşıdığı risk faktörlerinin algılanmasına ve bunlara karşı duruşun çok farklı boyutlarda düşünülmesine ihtiyaç vardır. Bu düşünme, başlangıçta risklerin ve güvencelerin bireysel bir karışıma gerek duyduğundan, bireysel kalacaktır. Dolayısıyla, erkekliğin, tarafsız bir cinsiyet kategorisi olmaktan çok, yaşanan toplumsal ilişkiler biçiminde, kendisini ve çevresini etki altında tutan toplumsal bir olgu olarak ele alınmak zorunda olduğu görülmelidir (Onur vd. 2004).

Farklı bir deyişle erkeklik, iktidar temelinde kurulan cinsiyet sisteminin ve bu doğrultuda kültürel, ideolojik, dilsel ve siyasal olguların sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla meydana getirilen bir biçimlenmedir. Hakim mekanizmalar, bir taraftan, kadın bedenine yaptığının aynısını yaparak erkek bedenini araçlaştırmakta ve itaatkârlaştırmakta diğer taraftan ise erkek bedenine, diğer bireylerin bedenleri aynı işlemi yapma olanağı sağlamaktadır. Zira iktidar sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla kendi gücünden pay vermeyi uygun bulmaktadır. Erkeklik halleri sınıfsal farklılıklar penceresinde değerlendirecek olursa; erkeklik söyleminin ezilen alt sınıflara kaba (aynı zamanda kaba kuvvete dayalı) bir erkeklik, “delikanlılık”, “harbilik” anlatısı sunduğu görülmektedir. Öyle ki, Bourdieu'nin de dikkat çektiği üzere, alt sınıflar kendilerini bu kaba kuvvet üzerinden üst sınıflardan (onları daha yumuşak, kadınsı, feminen, light, vb. bularak) ayırırlar. Üst sınıflarsa bu kaba kuvvet hikâyesinin dışında, bambaşka bir anlatıyla erkeklik söylemine dâhil edilirler. Bu söylemin temel uğrakları: iş, güç, başarı, kariyer, para, akraba ve sairedir. Burada erkeklik söylemi dolaysız kaba kuvvetle değil, dolaylı sembolik şiddetle ve kapitalizm mantığıyla eklemlenir. Hayatın kendisi araçlar üzerinden anlaşılır. İyi para getiren saygın bir iş her şeydir. Onların nezdinde eril olabilmenin yegâne şartı para konusunda kuvvetli olabilmektir. Sosyal hayatın öbür koşulları; ikili etkileşimleri, dostluk, insanlar arası destek ve ya kadınlar, evlenmek, sevgi bağı vs. bunların tamamı ekonomik dolanımından geçmektedir (Cengiz vd.2004:56).

Erkek rollerini tanımlamaya çalışan Edley ve Wetherell, Brannon'un 1976'da ileri sürdüğü erkeklik rollerine dikkat çeker. Buna göre bir erkekte mevcut olması gereken özellikler şunlardır: “Tüm kadınsı davranış ve özelliklerden kaçınma, başarı, statü kazanımı ve ekmeğini kazanma yetkinliği, güç, güven ve bağımsızlık, saldırganlık, şiddet ve cesaret” (Edley vd.1996:101). Benzer bir çalışma klinik psikolog olan Alon Gratch tarafından yapılmış ve erkeklerin 7 özelliği saptanmıştır. Bunlardan ilki olan utangaçlık, “erkekler ağlamaz” şeklinde ifade edilir. İkincisi, duygu yokluğu olarak tanımlanan ne

hissettiğini bilememektedir. Diğer bir özellik, erkeklere özgü güvensizliktir. Bu güvensizlik, hep güçlü ve yıkılmaz olmak ve öyle görünmek zorunda olmanın yarattığı yılgınlık duygusudur. Başka bir belirleyici özellik ise, kendine dönüklük olarak ifade edilen “beni duy, beni gör, beni hisset” duygularıyla açıklanan kendini karşıdakinin algısının odağı yapma isteğidir. Beşinci özellik, saldırganlıktır. Bu dürtü etkin olma ve iktidar olma isteğinin yansımasıdır. “Sana patronun kim olduğunu göstereceğim” şeklinde söze dökülür. Altıncı, korku, başarısızlık durumunda kendine yöneltilen yıkıcılıktır. Erkeklerin kendilerini ifade ederken kullandıkları son ve diğer bütün özellikleri kapsayan özellik ise, cinsellik ve cinsel davranıştır (Gratch, 2002). Gilmore’ e göre ise, dünyadaki tüm erkek kimliklerine baktığımızda üç ana ölçüt bulunmaktadır: “Bir kadını hamile bırakmak, kendisine bağımlı olanları tehlikelerden korumak, hısımlar ve akrabalarını geçindirebilmek.” Bu ölçütlerin önem dereceleri toplumlara göre farklılık gösterse de, erkeklik bunları sağlayabildiği oranda devam etmektedir. Erkeklik kimlikleri dölleyici, koruyucu, geçindirici hususları üzerine kuruludur. (Gilmore, 1990).

Erkekliğin, kadınlığın zıttı şeklinde ifade edilmesi, erkek çocuğunun cinsiyet kimliğini kazanma oluşumu ile de bağlantılıdır. Erkek çocuğun, doğumdan itibaren annesiyle ve babasıyla ilişkisi, cinsiyet kimliği açısından belirleyici olmaktadır.

“Kadınsı olmayan erkekliği” analiz eden Chodorow, “Anneliğin Yeniden Üretimi” adlı kitabında, sadece kadınların annelik etmesinin erkek egemenliğinin oluşması ve süreklilik kazanmasında önemli bir rol oynadığını ileri sürer. Bunun nedeni, erkek çocuğun eril bir kimlik edinirken, annesiyle küçükken kurduğu bağdaki içtenliği, şefkati ve bağımlılığı bastırmak ve yadsımak zorunda olmasıdır. Chodorow (1997)’ a göre, bebek bakımında babanın yer almaması, erkekliğin daima negatif olarak, “kadın olmayan” şeklinde tanımlanmasına yol açmaktadır. Erkek çocuklar, anneleriyle küçükken kurdukları özdeşlemeyi bir anlamda inkâr edebilmek için kadınlığa karşı korku ve tiksinti duyguları geliştirerek kendi hayali erkeklik idealleştirmelerini yaratırlar. Erkek çocuk, kendi içinde kadınsı bulduğu özellikleri bastırır, kadınları ve toplumsal hayatta kadınsı bulduğu her şeyi reddeder. Böylece erkekler, adeta nevrotik bir erkeklik biçimi geliştirerek kendi algılarındaki rekabet dolu bir dünyada başarı kazanmak için gerekli olan psikolojiyi edinirler (Chodorow, 1997).

Erkeklik, kendini karşıtıyla tanımlayan bir mekanizma olarak işlemektedir. Bu haliyle kadınsı olan her türlü şeyden kaçınmayı, uzak durmayı gerektirmektedir. Kadınsı

olandan kaçma hali erkekler için adeta bir paranoyaya dönüşmekte ve bu durum eşcinsellere yönelik olumsuz durumların pekiştirici halini almaktadır.

2.6.2. Çalışan Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2.6.2.1. İkili Rol Kuramı

İkili rol kuramı, işgücü piyasaları içerisinde ücretli kadın emeklerinin konumlandırmasını tanımlayabilmek maksadı ile ön plana çıkarılan bir kuram olarak belirtilebilir. Bu kuram kapsamında, kadınların evlerinin haricinde ücretli şekilde işgücü piyasalarında yer bulmasıyla, aile içerisindeki rollerinin haricinde çalışma hayatında da bir görev almaktadırlar. İkili rol teorisinin temelinde kadınların aile içerisindeki rol bulunmaktadır ve maksadı sahip olduğu göreve zarar vermeksizin, çalışma yaşamındaki rolüyle beraber nasıl paralellik göstereceği sorularına yanıt aramaktır. İkili rol teorisi, kadınların ücretli şekilde çalışmalarının, sadece aile bütçesine etki oluşturduğunu, kadınların aile içerisindeki görevlerini aksatmaması bakımından iş yerlerindeki konumlarını arka planda tutmasıyla sağlanabileceğini öne sürmektedir (Şenelen ve Pulhan, 2000: 8). Fakat ortaya atılan çözüm tavsiyeleri sadece kadınların iş yüklerini arttırmaktan öteye geçememektedir.

1.7.2.2. Beşeri Sermaye Kuramı

Beşeri sermaye teorisi, kadınların işgücü özelliği, mesleki eğitim düzeyi erkeklerin eğitim düzeylerinden daha aşağıda bulunmasından ötürü, kadın erkeğe kıyasla az ücretlerle çalışmak mecburiyetinde olduğunu ön plana koymaktadır. Bu durum işverenler bakımından ele alındığında aynı şekilde yorumlanabilmektedir. Zira kadınlar, çocuk bakımları, doğum, aile içindeki görevleri vb. nedenlerle iş hayatını öteleyebilmekte, bu durumda iş tecrübesini ve çalıştığı süreç içerisinde öğrendiklerini unutabilmesine sebep olabilmektedir. Beşeri sermaye teorisi, kadın ve erkeğin çeşitli meslekler tercih etme nedenlerinin toplumsal cinsiyet görevlerinden kaynaklanabildiğini ifade etmektedir. Bu teori, kadınların erkeklerden daha az seviyede iş yaşamında yer bulduğunu, kadınların aile içerisindeki yükümlülükleri sebebiyle yaptıkları işlerde kısa sürelerde ayrılabildiklerini savunmaktadır. Genel ve mesleki bakımdan kadınların işgücünün nitelikleri erkeklere kıyasla daha az seviyelerde bulunması, düşük ücretlerle ve statü olarak daha düşük seviyelerde mesleklerde yoğunlaşmasını ve işverenlerin de bu

nedenlerden ötürü erkek çalışanları tercih etmesinin doğal olduğu ifade edilmektedir (Eyüboğlu vd., 2000: 11). Bunun haricinde, kadın işgücünün özellik olarak yükselmesine ve işyerlerinde de erkek çalışan kadar emek vermesine nazaran genel olarak eşit ücret alamamalarına açıklık getirmektedir (Şenelen ve Pulhan, 2000: 9). Aynı zamanda kadınların yalnızca kendine uygun olarak belirtilen iş alanlarında yoğunlaşmasını kendi seçme iradelerine temellendirildiği varsayılmaktadır. Beşeri sermaye teorisi, iş hayatındaki tüm eşitsizliklerin, kişisel tercihlerin bir neticesi olduğunu ve iş piyasalarındaki konumlarından ötürü çalışan kişilerin kendilerinin yükümlü olduğu fikrini savunmaktadır. Netice olarak bu kuram, kadınların yükselme şansı olmaksızın, düşük ücretli iş alanlarında çalışma sebeplerinin kendi tercihleri olduğunu kabul etmektedir (Ecevit, 1985: 80).

2.6.2.2. Feminist Yaklaşım

Feminist anlayış, 17. asır İngiltere'sinde, yeni meydana gelen toplumdaki öğretiler ve ilkelerin tamamen dışarısında bırakılmış, toplumdaki kişilerin farklı bir sosyolojik grup biçiminde kendini tanımlayan kadınların, kimi istek ve fikirlerinin karması olarak ortaya çıkmıştır. Feminist teori, geleneksel sınıf analizlerinde cinsiyet tarafsızlıklarını keskin hatlarıyla araştırmaktadır. Feministler, feminizm haricindeki öteki bütün teorilerin, kadınların toplum ve aile içerisindeki geri planda tutulan yerlerini temel almalarına onay vermez ve geleneksel batı ahlakının, kadınların alaka gösterdikleri durumlarda geri plana itildiği negatiflikler üstüne yoğunlaşır (Dalkıran, 2006: 25).

Zaman içerisinde, kadınların durumları git gide kötü hale gelmiştir. Feminist teorisyenler kötüleşmekte olan durumları, cinsiyet merkezli yapılan anlaşmalarla uluslararası kuvvetlerin kesişimleri olarak ele almışlardır. Marksist tavırla düşünmekte olan feministler, kadınların toplumsal alandaki gerilemede endüstriyel kapitalizmin uluslararası duruma evrilmesinin etkisi üzerinde durmaktadırlar. Örnek vermek gerekirse, gelişmiş bölgelerdeki teknoloji ve tekstil endüstrilerindeki fazlası ile sömürücü olan şartların yaygın hale gelmesi, erkek ve kadın çalışanlar arasındaki belirleyici farklılığın kanıtı niteliğinde olmaktadır. Her iki durum karşısında da harici etkenler, kadınların iktisadi konumuna zarar verebilmek adına ataerkil yapılara sahip olan kurumlar ile iş birliklerine girişmektedir (Dalkıran, 2006: 25). Bu teorideki baskın olarak savunulmakta olan fikir, kadınların iktisadi taraftan erkeklere göre dezavantajlı olmasıdır. Zira kadınlar erkeklerin yapmış oldukları işlerden uzaklaştırılmaktadır.

2.6.2.3. İşveren Ayrımcılığı

Meslek konusundaki ayrımcılıkların sebebi olarak işverenlerin davranışlarını göstermekte olan bu teori, erkeklerin; yasa koyucu, koca, işveren, işçi ve tüketici olarak kadınlar üstünde egemenlik kurduklarını savunmaktadır. Ailelerin, kocanın ya da babanın çalıştığı yere taşınmaları, kanunların kadınların belli işlerde faaliyet göstermesine yasak getirmesi, çalışan kadınlar ile iş yapmak istemeyen erkek müşteriler veya aynı işyerlerinde kadınlar ile beraber çalışmayı istemeyen erkekler bu şekilde ayrımcılıkları meydana getiren unsurlar olarak ifade edilebilir (Bilir Güler, 2005: 56). Bu teorinin yeterli olmadığı noktaysa erkeklerin kadınlar üstündeki egemenliğinin üzerinde duruyor olmasına rağmen, bu egemenliğin sebeplerini ve hangi şekilde tekrardan oluşturulduğıyla ilgili sorgulamaya gitmemesidir.

2.6.2.4. İstatistiksel Ayrımcılık

Başlık dâhilin de ele alınacak olan istatistiksel ayrımcılık teorisi, mesleki hususta ayrımcılıkların nedeni şeklinde işverenlerin çalışanlarla ilgili işe alımlarda ve genel değerlendirmelerde bireysel yetenekler yerine, kişilerin üyesi olduklarını öngördüğü toplulukların özelliklerini değerlendirmesiyle alakalıdır. İşverenler, çalışanların üyesi oldukları toplulukların davranış ve tutumlarından istatistiksel veriler yapmaktadırlar. Buna paralel olarak, renk, ırk, cinsiyet vb. özellikler kapsamında ortaya çıkarılan topluluklara çoğu zaman peşin hükümlü özellikler verilmektedir. İşe kabul aşamasında, iş başvurusu yapan kadın ve erkeklerin, cinsiyet gruplarının özellikleri kapsamında değerlendirme yapılarak, kadın ve erkek stereotipleri ortaya çıkarılır, oluşan bu hususta da ayrımcılıklar ortaya çıkabilmektedir. Örnek vermek gerekirse erkeklere nazaran kadınların iş yerlerine daha geç gittikleri, devamsızlık yapabilme seviyelerinin çok daha fazla olduğu, duygusal olmaları sebebi ile objektif olamadıkları biçimindeki önyargılar, ayrımcılıklara neden olabilmektedir. Şenelen ve Purhan'a (2000) göre toplum içerisindeki bu önyargıları zaman içerisinde benimsemiş ve kabul etmiş olan kadın çalışanlar, bireysel yeteneklerini küçük görmekte ve eylemlerini bu fikre göre biçimlendirmektedirler.

2.6.2.5. Cinsiyetçi Rol Toplumsallaşması Yaklaşımı

Başlık dahilinde ele alınmakta olan cinsiyetçi rol toplumsallaşması teorisi, kadınların iş gücü piyasalarına dahil olmadan evvel ayrımcılıklarla karşı karşıya geldiklerini, bu nedenle iş piyasaları içerisinde de hali hazırdaki ayrımcılıkların sürdüğünün üstünde yoğunlaşmaktadır. Kadın ve erkeklerin toplumsallaşma sırasında

farklılık gösterdikleri, erkeklerin ailelerin gözeticileri olarak kural koyan, baskıcı ve daha saldırgan halde bulunmalarını; kadınların muhafaza edilmeye gereksinim duyan, evdeki işler ile alakadar olan kişiler konumunda bulunmaları, çeşitli iş kollarına yönelmelerine sebep olmaktadır. Kadınlara evde yapmış oldukları işlerin devamı özelliğindeki mesleklerin uygun olduğu belirtilirken, erkeklere fiziki güç ve cesaret gerektirmekte olan işler ya da mekanik ve sayısal meslekler daha uygun olduğu söylenmektedir (Şenelen ve Purhan, 2000: 11). Karar verici olan mekanizmalarda da bilhassa erkeklerin görev alıyor olması bu duruma örnek olarak verilebilir.

ÜÇÜNCÜ YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

İlişkisel tarama modelindeki bu araştırma, nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Eğer bir araştırma geçmişteki ya da halen mevcut bir olayı var olduğu şekliyle betimlemeye yönelikse “tarama” modellerinden yararlanır. Tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modellerinde ise; iki ya da daha fazla sayıda değişken arasındaki birlikte değişimin varlığı ve/veya derecesi belirlenmeye çalışılır. İlişkisel tarama, korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişki olmak üzere iki türlü yapılır (Karasar, 1996). Öğretmenlerin özyeterlik ile STEM algılarının belirlenmesi temelinde geliştirilen form kullanılmıştır.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma grubunun evreni Bursa ili tekstil sektöründe çalışan kadınlardır. Örneklem seçiminde uygun örnekleme kullanılmıştır. Uygun örnekleme para işgücü ve zaman açısından mevcut sınırlılıklar sebebiyle örneklemin kolay uygulama yapılabilir ve ulaşılabilir birimlerden seçilmesidir (Bursa, 2021). Bu çalışmanın örneklemini Bursa ilinde Tekstil sektöründe görev yapan 250 sayıda çalışan kadındır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Sarıgül (2015) tarafından geliştirilen Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği, harcama ve tasarruf olmak üzere bireylerin finansal tutum ve davranışlarının belirlenmesinde kullanılabilecek bir ölçek geliştirilmiştir. FOTDÖ beş basamaklı likert tipi bir ölçek olup 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 4 alt boyut harcama 4 soru, tutum 4 soru, algı 3 soru ve ilgi 3 soru olarak belirlenmiştir.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada elde edilen nicel veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiş, frekans ve yüzde kullanılmıştır. Ölçek toplam puanları üzerinden demografik veriler t-testi, anova analizi ve Tukey ile yorumlanmıştır.

3.5. NORMALLİK ANALİZİ

Başarı puanlarının basıklık ve çarpıklık değerleri 2 ile -2 aralığında ise normal dağılım gözlenmektedir. Yapılan analizler sonucunda basıklık ve çarpıklık değerlerinin bu aralıkta olması verilerin normal dağılım gösterdiği sonucunu vermektedir.

Tablo 1. Normallik Analizi

Alt boyutlar	Ort.	Ss	En	En yüksek	Çarpıklık	Basıklık
İlgi alt boyutu	2,6867	,64975	1,00	4,00	-,160	,185
Algı alt boyutu	3,2387	,79905	1,00	4,67	-,095	-,186
Harcama alt boyutu	2,9650	,80193	1,00	4,50	-,666	-,146
Tutum alt boyutu	1,7260	,50740	1,00	3,25	,745	,511
Toplam puan	2,6100	,42996	1,00	3,36	-,956	1,850

3.6. ÖLÇÜM YORUMLARININ KULLANIMLARININ GEÇERLİLİĞİ

Çalışmada kullanılan Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği Sarıgül (2015) araştırmasında bütününe ilişkin iç tutarlık katsayısı 0,72 bulunurken, alt ölçekler için ise sırasıyla 0,78, 0,75, 0,78 ve 0,77 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada kullanılan ölçekle ilgili olarak yapılmış güvenirlik analizlerindeki değerlerin tamamı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2. Toplam ölçek ve alt boyutlarının Güvenirlik Değerleri

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Harcama	4	,793
İlgi	3	,39

Algı	3	,556
Tutum	4	,486
FOTDÖ	14	,658

3.7. BULGULAR

Katılımcıların demografik bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Göstergeleri

Değişken	Yanıtlar	n	%
Yaş	19-27 arası	38	15,2
	28-35 arası	114	45,6
	35-50 arası	88	35,2
	51 ve üstü	10	4,0
Eğitim	Ortaokul	10	4,0
	Lise	84	33,6
	Üniversite	136	54,4
	Lisansüstü	20	8,0
Medeni durum	Evli	80	32,0
	Bekar	144	57,6
	Boşanmış	26	10,4
Çocuk durumu	Var	141	56,4
	Yok	109	43,6
Çocuk sayısı	Yok	80	32,0
	1 çocuk	144	57,6
	1den fazla	26	10,4
Evde büyüklerin yaşama durumu	Var	141	56,4
	Yok	109	43,6

Katılımcıların demografik özelliklerine baktığımızda, 28-35 yaş arası 114 kişinin en fazla olduğu görülmüştür. Eğitim durumu değişkenine baktığımızda en yüksek (n=136) kişinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların çoğu bekar (n=144), çocuğu var (n=141), 1 çocuk sahibi (n=144) ve evde büyüklerle yaşamaktadır (n=141).

Katılımcıların yaşadıkları bölge hakkında düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4. Yaşanılan Bölge Hakkında Düşünceler

Değişken	Yanıtlar	n	%
Alınan ücretin bölge şartlarına uygunluk durumu	Evet uygun	62	24,8
	Hayır uygun değil	188	75,2
Yaşanılan bölgenin değiştirilme düşüncesi	Evet	143	57,2
	Hayır	107	42,8
Yaşanılan bölgenin değiştirmek isteme nedenleri	Yaşam koşulları	130	52,0
	Kültürel nedenler	60	24,0
	Ücret	60	24,0

Katılımcılar alınan ücretin bölge şartlarına uygunluk durumu değerlendirmesinde hayır (n=188) diyenlerin sayısı daha yüksek bulunmuştur. Yaşanılan bölgeyi değiştirme düşüncesi (n=143), düşünmeyenlere (n=107) göre daha yüksektir. Yaşadıkları bölgeyi değiştirmek isteyen katılımcıların yaşam koşullarına (n=130) bağlı nedenlerle bu düşünceye sahip olduğu görülmüştür.

Tüm katılımcılar özel sektörde çalıştığını bildirmiştir. Çalışma pozisyonuna, hizmet süresine ve aylık gelire ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 5. Çalışma Pozisyonuna, Hizmet Süresine ve Aylık Gelire Ait Bilgiler

Değişken	Yanıtlar	n	%
Çalışma pozisyonu	Mavi yakalı	56	22,4
	Beyaz yakalı	115	46,0
	Orta düzey yönetici	59	23,6
	Üst düzey yönetici	20	8,0
Toplam hizmet süresi	0-1 yıl	27	10,8
	1-3 yıl	23	9,2
	3-5 yıl	27	10,8
	5 yıl üzeri	173	69,2
Aylık gelir	Asgari ücret altı	19	7,6
	Asgari ücret	54	21,6
	Asgari ücret-5000tl	120	48,0
	5000-7000 tı	30	12,0

	7000 tl den fazla	27	10,8
--	-------------------	----	------

Katılımcıların az bir bölümü üst düzey yönetici (n=20), büyük bir bölümü ise beyaz yakalıdır (n=115). Hizmet süresi değerlendirmesinde katılımcıların çoğunluğunun 5 yıl ve üzeri bir sürede çalışmakta oldukları, çalışanların çoğunluğunun da asgari ücret-5000tl (n=120) aralığında olduğu görülmüştür.

Katılımcıların “Gelir elde etmeniz sosyal çevre açısından bir değişikliğe sebep oldu mu?” sorusuna verdiği cevaplar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Çevre Değişikliği

Değişken	Yanıtlar	n	%
Sosyal çevre değişikliği	Evet oldu	104	41,6
	Hayır olmadı	146	58,4

Katılımcıların çoğunluğunun gelir elde etmelerinin sosyal çevre açısından bir değişikliğe sebep olmadığını (n=146) ifade etmişlerdir.

Katılımcıların “Şuanda çalıştığınız işten ve ücretinden memnun musunuz ?” sorusuna verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 7. İşten ve Ücretten Memnuluk Durumu

Değişken	Yanıtlar	n	%
İş ve ücret memnuluk durumu	İşten ve ücretten memnunum	63	25,2
	İşten ve ücretten memnun değilim	51	20,4
	İşten memnunum ücretten değil	118	47,2
	İşten memnun değilim ücretten memnunum	18	7,2

Katılımcılar çalıştıkları işten ve ücretten memnuniyet değerlendirmesinde çoğunluğunun işten memnun fakat ücretten memnun olmadıklarını (n=118) ifade etmişlerdir.

Alınan maaşın değerlendirilmesi ve katılımcıya gerekli olan ücret talebine ilişkin veriler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8. Alınan Maaşın Değerlendirilmesi ve Katılımcıya Gerekli Olan Ücret

Değişken	Yanıtlar	n	%
Alınan maaşın değerlendirilmesi	Bütçeye katkı sağlar	69	27,6
	Hem bütçeye katkı hem de şahsi giderler	153	61,2
	Şahsi giderler	28	11,2
Aile bütçeniz ve şahsi harcamalarınızı karşılamak için gerekli gelir	Asgari ücret	18	7,2
	Asgari ücret-5000tl	41	16,4
	5000tl-7000tl	91	36,4
	7000tl üstü	100	40,0

Katılımcıların çoğunluğunun maaşlarını hem bütçeye katkı hem de şahsi giderleri (n=153) için değerlendirdiğini, yine çoğunluğunun gerekli olan ücret için 7000tl üstü (n=100) ücrete ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların aile bütçesine dair uygulamalar ve kararlarına ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 9. Aile Bütçesine Dair Bulgular

Değişken	Yanıtlar	n	%
Harcama kararlarının alımı	Kendim	73	29,2
	Birlikte	177	70,8
Aile planlamasının yapılma durumu	Evet	218	87,2
	Hayır	32	12,8
Aile bütçe planlamasının kimler ile yapıldığı	Kendim	60	24,0
	Eşim ve ben	128	51,2
	Aile büyükleri	62	24,8

Katılımcıların çoğunluğunun harcama kararlarını birlikte (n=177) aldığını, aile planlamasının yapıldığını (n=218) ve yapılan aile planlamasının kendi ve eşinin (n=128) yaptığı belirlenmiştir.

Katılımcıların çalışmalarının aile içi problemlere neden olma ve çalışma sebeplerine dair bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 10. Çalışmanın Aile İçi Etkisi ve Nedenine Dair Bulgular

Değişken	Yanıtlar	n	%
Çalışmanın aile içi problemlere neden olma	Evet	37	14,8
	Hayır	213	85,2
Çalışma sebebi	Ekonomik özgürlük	168	67,2
	Hane gelirine katkı	82	32,8

Katılımcıların çoğunluğu çalışmanın aile içi problemlere neden olmadığını (n=213) ve ekonomik özgürlük (n=168) için çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara “Emekli olduktan sonra çalışmayı düşünüyorsanız nedeni nedir” sorusuna verilen yanıtlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11. Emekli Olduktan Sonra Çalışma Nedenine Dair Bulgular

Değişken	Yanıtlar	n	%
Emekli olduktan sonra çalışma durumu	Aile bütçesine katkı	33	13,2
	Şahsi harcama	19	7,6
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarını yapmak	77	30,8
	Düşünmüyorum	121	48,4

Katılımcıların çoğunluğunun emekli olduktan sonra çalışmayı düşünmedikleri (n=121), düşünenlerin çoğunluğunun ise aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarını yapmak (n=77) için bu düşünceye sahip oldukları görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yaş değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 12. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Yaş Değişkeni Anova Testi

Alt boyutlar		$\bar{x}$	Mean	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	19-27 yaş	38	2,4386	,94314	2,673	,068	
	28-34 yaş	114	2,7427	,58334			

	35-50 yaş	88	2,7424	,58880			-
	50 yaş ve üstü	10	2,5000	,17568			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	19-27 yaş	38	2,7105	,70251	16,622	,000	1-2 1-3 2-4 3-4
	28-34 yaş	114	3,3977	,71213			
	35-50 yaş	88	3,3826	,80474			
	50 yaş ve üstü	10	2,1667	,17568			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	19-27 yaş	38	2,4276	1,04930	7,590	,000	1-2 1-3
	28-34 yaş	114	3,0110	,69876			
	35-50 yaş	88	3,1193	,76186			
	50 yaş ve üstü	10	3,1250	,13176			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	19-27 yaş	38	1,4803	,52111	6,856	,000	1-3
	28-34 yaş	114	1,7083	,44488			
	35-50 yaş	88	1,8807	,55447			
	50 yaş ve üstü	10	1,5000	,00000			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	19-27 yaş	38	2,2199	,58133	18,467	,000	1-2 1-3 2-4 3-4
	28-34 yaş	114	2,6642	,36803			
	35-50 yaş	88	2,7411	,33473			
	50 yaş ve üstü	10	2,3214	,03765			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yaş değişkeni arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların algı [$F=16,62$, $p<0,05$], harcama [$F=7,59$, $p<0,05$], tutum [$F=6,85$, $p<0,05$] ve ölçek toplam [$F=18,46$, $p<0,05$] puanlarının değerlendirilmesinde yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Algı alt boyutu ve ölçek toplam puanında 28-34 yaş ve 35-50 yaş aralığında olanların, 19-27 yaş aralığında ve 50 yaş ve üstü olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harcama alt boyutunda 28-34 yaş ve 35-50 yaş aralığında olanların, 19-27 yaş aralığında olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha

yüksektir. Tutum alt boyutunda ise 35-50 yaş aralığında olanların 19-27 yaş aralığında olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile eğitim değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile eğitim değişkeni Anova Testi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Ortaokul	10	3,0000	,35136	7,015	,000	1-2
	Lise	84	2,8690	,72813			2-3
	Üniversite	136	2,6152	,60977			2-4
	Lisansüstü	20	2,2500	,28357			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Ortaokul	10	3,0000	,35136	8,826	,000	1-4
	Lise	84	3,0437	,72029			2-4
	Üniversite	136	3,2647	,82364			3-4
	Lisansüstü	20	4,0000	,63981			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Ortaokul	10	2,5000	1,05409	3,415	,018	1-2
	Lise	84	3,1161	,63465			
	Üniversite	136	2,9559	,86596			
	Lisansüstü	20	2,6250	,69063			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Ortaokul	10	1,7750	,29930	2,271	,081	-
	Lise	84	1,6161	,44323			
	Üniversite	136	1,7684	,56078			
	Lisansüstü	20	1,8750	,38474			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Ortaokul	10	2,5071	,21938	,209	,890	-
	Lise	84	2,6190	,35969			
	Üniversite	136	2,6098	,49776			
	Lisansüstü	20	2,6250	,26103			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

* p<0,05

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile eğitim değişkeni arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [F=7,01, p<0,05], algı [F=8,82,

$p < 0,05$] ve harcama [$F=3,41$, $p < 0,05$] puanlarının değerlendirilmesinde eğitim değişkenine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgili alt boyutunda lise mezun olan katılımcıların ortaokul, üniversite ve lisansüstü eğitime sahip olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Algı alt boyutunda lisansüstü eğitime sahip olan katılımcıların lise, ortaokul ve üniversite eğitime sahip olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harcama alt boyutunda ise lise mezun olan katılımcıların ortaokul eğitime sahip olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile medeni durum değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 14. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile medeni durum değişkeni Anova Testi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Bekar	80	2,5750	,75748	1,922	,148	-
	Evli	144	2,7269	,61407			
	Boşanmış	26	2,8077	,41283			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Bekar	80	3,3125	,87847	2,251	,107	-
	Evli	144	3,2523	,77374			
	Boşanmış	26	2,9359	,61838			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Bekar	80	2,9344	,87849	,143	,867	-
	Evli	144	2,9705	,77465			
	Boşanmış	26	3,0288	,72570			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Bekar	80	1,8000	,64066	1,695	,186	-
	Evli	144	1,7066	,45547			
	Boşanmış	26	1,6058	,21416			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Bekar	80	2,6143	,54179	,238	,788	-
	Evli	144	2,6176	,38788			
	Boşanmış	26	2,5549	,22252			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile medeni değişkeni arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Katılımcıların evli, bekar veya boşanmış olmasının finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çocuk sahibi olma değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 15. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Çocuk Sahibi Olma Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	t	p
İlgi Alt Boyutu	Evet	141	2,7541	,61418	1,877	,062
	Hayır	109	2,5994	,68611		
Algı Alt Boyutu	Evet	141	3,3097	,74923	1,604	,110
	Hayır	109	3,1468	,85398		
Harcama Alt Boyutu	Evet	141	2,9982	,75445	,744	,457
	Hayır	109	2,9220	,86113		
Tutum Alt Boyutu	Evet	141	1,6028	,35238	-4,533	,000
	Hayır	109	1,8853	,62225		
Toplam ölçek	Evet	141	2,6140	,37893	,166	,868
	Hayır	109	2,6048	,48994		

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çocuk sahibi olma değişkeni arasında t-testi yapılmış, tutum alt boyutunda [$t=-4,53$, $p<0,05$] anlamlı bir fark belirlenmiştir. Bu anlamlı farklılık çocuğu olmayanların lehine olduğu görülmüştür ($\bar{x}=1,88$).

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çocuk sayısı değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 16. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Çocuk Sayısı Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Yok	80	2,5750	,75748	1,922	,148	-
	1 çocuk	144	2,7269	,61407			

	2 çocuk ve üstü	26	2,8077	,41283			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Yok	80	3,3125	,87847	2,251	,107	-
	1 çocuk	144	3,2523	,77374			
	2 çocuk ve üstü	26	2,9359	,61838			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Yok	80	2,9344	,87849	,143	,867	-
	1 çocuk	144	2,9705	,77465			
	2 çocuk ve üstü	26	3,0288	,72570			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Yok	80	1,8000	,64066	1,695	,186	-
	1 çocuk	144	1,7066	,45547			
	2 çocuk ve üstü	26	1,6058	,21416			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Yok	80	2,6143	,54179	,238	,788	-
	1 çocuk	144	2,6176	,38788			
	2 çocuk ve üstü	26	2,5549	,22252			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çocuk sayısı değişkeni arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Katılımcıların çocuk sayısının finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile evde büyük bulunma durumu değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 17. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Evde Büyük Bulunma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken		N	$\bar{x}$	ss	t	p
İlgi Alt Boyutu	Evet	141	2,7541	,61418	1,850	,062
	Hayır	109	2,5994	,68611		
Algı Alt Boyutu	Evet	141	3,3097	,74923	1,577	,110
	Hayır	109	3,1468	,85398		
	Evet	141	2,9982	,75445	,732	,457

Harcama	Alt	Hayır	109	2,9220	,86113		
Boyutu							
Tutum Alt Boyutu		Evet	141	1,6028	,35238	-4,243	,000
		Hayır	109	1,8853	,62225		
Toplam ölçek		Evet	141	2,6140	,37893	,161	,868
		Hayır	109	2,6048	,48994		

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile evde büyük bulunma durumu değişkeni arasında t-testi yapılmış, tutum alt boyutunda [$t=-4,24$, $p<0,001$] anlamlı bir fark belirlenmiştir. Bu anlamlı farklılık evde büyük bulunmayanların lehine olduğu görülmüştür ($\bar{x}=1,88$).

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bölge şartlarına uygun ücret alma durumu değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 18. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları İle Bölge Şartlarına Uygun Ücret Alma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	t	p	
İlgi Alt Boyutu	Evet	90	2,7074	,77706	,378	,706	
	Hayır	160	2,6750	,56814			
Algı Alt Boyutu	Evet	90	3,2963	,87044	,855	,393	
	Hayır	160	3,2062	,75687			
Harcama	Alt	Evet	90	2,7667	,99845	-2,979	,003
	Boyutu	Hayır	160	3,0766	,64367		
Tutum Alt Boyutu		Evet	90	1,6944	,60519	-,737	,462
		Hayır	160	1,7438	,44417		
Toplam ölçek		Evet	90	2,5611	,56948	-1,351	,178
		Hayır	160	2,6375	,32537		

Tüm katılımcılar Marmara bölgesinde yaşamaktadır. Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile evde büyük bulunma durumu değişkeni arasında t-testi yapılmış, harcama alt boyutunda [$t=-2,98$, $p<0,001$] anlamlı bir fark belirlenmiştir. Bu anlamlı farklılık bölge şartlarına uygun ücret almayanların lehine olduğu görülmüştür ($\bar{x}=3,08$).

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bulunulan bölgeyi değiştirme isteği değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 19. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bulunulan Bölgeyi Değiştirme İsteği Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Bölgeyi değiştirme isteği	N	$\bar{x}$	ss	t	p
İlgi Alt Boyutu	Evet	143	2,7599	,61971	2,074	,039
	Hayır	107	2,5888	,67848		
Algı Alt Boyutu	Evet	143	3,3730	,84614	3,126	,002
	Hayır	107	3,0592	,69562		
Harcama Alt Boyutu	Evet	143	2,8619	,85769	-	,018
	Hayır	107	3,1028	,70121	2,372	
Tutum Alt Boyutu	Evet	143	1,7500	,52991	,864	,388
	Hayır	107	1,6939	,47621		
Toplam ölçek	Evet	143	2,6319	,44302	,929	,354
	Hayır	107	2,5808	,41209		

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bölgeyi değiştirme isteği değişkeni arasında t-testi yapılmış, ilgi alt boyutunda [$t=2,07$, $p<0,05$], algı alt boyutunda [$t=3,12$, $p<0,05$] ve harcama alt boyutunda [$t=-2,98$, $p<0,001$] anlamlı bir fark belirlenmiştir. Bu anlamlı farklılıklar ilgi ($\bar{x}=2,75$) ve algı ($\bar{x}=3,37$) alt boyutunda yaşanan bölgeyi değiştirmek isteyenler lehine, harcama ($\bar{x}=3,10$) alt boyutunda ise yaşanan bölgeyi değiştirmek istemeyenler lehine olduğu belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bulunulan bölgeyi değiştirmek isteme nedeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 20. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bulunulan Bölgeyi Değiştirmek İsteme Nedeni

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Yaşam koşulları	130	2,5692	,69754	5,068	,007	1-3
	Kültürel sebepler	60	2,7556	,55529			
	Ücret yetersizliği	60	2,8722	,58252			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Yaşam koşulları	130	3,0205	,75938	11,720	,000	1-2
	Kültürel sebepler	60	3,5611	,83585			
	Ücret yetersizliği	60	3,3889	,70822			1-3
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Yaşam koşulları	130	2,9135	,74755	3,073	,068	-
	Kültürel sebepler	60	2,8583	,76103			
	Ücret yetersizliği	60	3,1833	,92042			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Yaşam koşulları	130	1,6885	,48829	7,597	,001	1-2
	Kültürel sebepler	60	1,9333	,53652			
	Ücret yetersizliği	60	1,6000	,46304			2-3
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Yaşam koşulları	130	2,5126	,44358	7,313	,001	1-2
	Kültürel sebepler	60	2,7226	,33142			
	Ücret yetersizliği	60	2,7083	,44331			1-3
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bölgeyi değiştirmek isteme nedeni arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [F=7,59, p<0,05], algı [F=16,62, p<0,05], tutum [F=6,85, p<0,05] ve ölçek toplam [F=18,46, p<0,05] puanlarının değerlendirilmesinde bölgeyi değiştirmek isteme nedenine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Algı alt boyutu, tutum alt boyutunda ve ölçek toplam puanında kültürel sebepler yaşam koşullarına göre; ilgi alt boyutu, algı alt boyutu ve ölçek toplam puanında ücret yetersizliği yaşam koşullarına göre; tutum alt boyutunda ise kültürel sebepler ücret yetersizliğine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışma pozisyonu değiştirmek isteme nedeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi

yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 21. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışma Pozisyonu Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Mavi yakalı	56	2,7798	,66447	2,441	,065	-
	Beyaz yakalı	115	2,6870	,70681			
	Orta düzey yönetici	59	2,7175	,54952			
	Üst düzey yönetici	20	2,3333	,41885			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Mavi yakalı	56	3,0417	,78897	4,112	,007	1-4 3-4
	Beyaz yakalı	115	3,2667	,78261			
	Orta düzey yönetici	59	3,1977	,78569			
	Üst düzey yönetici	20	3,7500	,77893			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Mavi yakalı	56	2,8214	,76680	5,081	,002	2-4 3-4
	Beyaz yakalı	115	3,1152	,81870			
	Orta düzey yönetici	59	2,9873	,73318			
	Üst düzey yönetici	20	2,4375	,75601			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Mavi yakalı	56	1,6473	,55754	2,053	,107	-
	Beyaz yakalı	115	1,7413	,46469			
	Orta düzey yönetici	59	1,6907	,40826			
	Üst düzey yönetici	20	1,9625	,76638			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Mavi yakalı	56	2,5242	,47464	1,432	,234	-
	Beyaz yakalı	115	2,6634	,41679			
	Orta düzey yönetici	59	2,6041	,44574			

Üst düzey yönetici	20	2,5607	,28314			
Toplam	250	2,6100	,42996			

Tüm katılımcılar özel sektörde çalışmakta olduğu belirlenmiştir. Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışma pozisyonu arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların algı [$F=4,11$, $p<0,05$] ve harcama [$F=5,08$, $p<0,05$] alt boyutları puanlarının değerlendirilmesinde çalışma pozisyonuna göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Algı alt boyutunda üst düzey yöneticilerin mavi yaka ve orta düzey yöneticilere göre; harcama alt boyutunda ise beyaz yaka ve orta düzey yöneticilerin üst düzey yöneticilere göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile toplam hizmet süresi arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 22. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Toplam Hizmet Süresi Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	0-1 yıl	27	2,2963	,63605	4,907	,002	1-3 1-4
	1-3 yıl	23	2,6667	,97959			
	3-5 yıl	27	2,9383	,65396			
	5 yıl ve üstü	173	2,7110	,57282			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	0-1 yıl	27	2,7160	,78285	7,441	,000	1-3 1-4 3-4
	1-3 yıl	23	3,2464	,84218			
	3-5 yıl	27	3,7037	,54954			
	5 yıl ve üstü	173	3,2466	,78639			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	0-1 yıl	27	2,6389	1,24099	1,734	,161	-
	1-3 yıl	23	2,9457	,85266			
	3-5 yıl	27	3,0278	,17450			
	5 yıl ve üstü	173	3,0087	,76244			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	0-1 yıl	27	1,5463	,58027	5,146	,002	2-4
	1-3 yıl	23	1,4565	,45008			

	3-5 yıl	27	1,6389	,36908			
	5 yıl ve üstü	173	1,8035	,50329			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	0-1 yıl	27	2,2698	,65355			1-3
	1-3 yıl	23	2,5248	,47897			1-4
	3-5 yıl	27	2,7566	,32688	8,168	,000	
	5 yıl ve üstü	173	2,6515	,36513			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile toplam hizmet süresi arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [$F=4,90$, $p<0,05$], algı [$F=4,44$, $p<0,05$], tutum [$F=5,14$, $p<0,05$] alt boyutları puanlarının ve toplam ölçek puanlarının [$F=8,16$, $p<0,05$] değerlendirilmesinde toplam hizmet süresi göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgi, algı ve toplam ölçek puanlarında 3-5 yıl ile 5 yıl ve üstü hizmet süresine sahip olanlar 0-1 yıl hizmet süresine sahip olanlara göre; algı alt boyutunda 3-5 yıl hizmet süresine sahip olanlar 5 yıl ve üstü olanlara göre; tutum alt boyutunda ise 5 yıl ve üstü hizmet süresine sahip olanlar 1-3 yıl hizmet süresine sahip olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan ücret arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 23. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Alınan Ücret Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Asgari ücret altı	19	2,7544	1,14849			
	Asgari ücret	54	2,7840	,73304			-
	Asgari ücret-5000	120	2,6778	,51119			
	5000-7000 Tl arası	30	2,5778	,58679	,674	,611	
	7000 Tl ve üstü	27	2,6049	,64076			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Asgari ücret altı	19	3,2632	,83577			-
	Asgari ücret	54	3,0370	,92409			
	Asgari ücret-5000	120	3,2917	,72383	1,123	,346	
	5000-7000 Tl arası	30	3,2889	,72574			

	7000 tl ve üstü	27	3,3333	,89156			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Asgari ücret altı	19	3,2763	,47795			
	Asgari ücret	54	2,6713	,96376			1-2
	Asgari ücret-5000	120	3,0563	,79088			2-3
	5000-7000 Tl arası	30	2,9333	,61565	3,022	,019	
	7000 tl ve üstü	27	2,9630	,72954			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Asgari ücret altı	19	1,3816	,41973			
	Asgari ücret	54	1,6759	,55079			1-3
	Asgari ücret-5000	120	1,7292	,53411			1-4
	5000-7000 Tl arası	30	1,8583	,34543	3,864	,005	1-5
	7000 tl ve üstü	27	1,9074	,37435			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Asgari ücret altı	19	2,6203	,54505			
	Asgari ücret	54	2,4894	,59752			-
	Asgari ücret-5000	120	2,6464	,36112			
	5000-7000 Tl arası	30	2,6262	,29521	1,406	,232	
	7000 tl ve üstü	27	2,6640	,32116			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan ücret arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların harcama [$F=3,02$, $p<0,05$] ve tutum [$F=3,86$, $p<0,05$] alt boyutları puanlarının değerlendirilmesinde alınan ücrete göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Harcama alt boyutunda asgari ücret altı asgari ücrete göre; asgari ücret-5000 Tl de asgari ücrete göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Tutum alt boyutunda da asgari ücret-5000 Tl, 5000-7000 Tl ile 7000 Tl ve üstü asgari ücret altına göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile gelir elde etmenin sosyal değişikliğe neden olma değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 24. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Gelir Elde Etmenin Sosyal Değişikliğe Neden Olma Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
İlgi Alt Boyutu	Evet	104	2,6538	,71496	-,673	248	,501

		Hayır	146	2,7100	,60046			
Algı Alt Boyutu		Evet	104	3,3141	,80963	1,261	248	,208
		Hayır	146	3,1849	,78981			
Harcama Boyutu	Alt	Evet	104	2,9976	,72364	,542	248	,589
		Hayır	146	2,9418	,85503			
Tutum Alt Boyutu		Evet	104	1,6731	,37208	-1,395	248	,164
		Hayır	146	1,7637	,58338			
Toplam ölçek		Evet	104	2,6133	,42376	,103	248	,918
		Hayır	146	2,6076	,43576			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bölgeyi değiştirme isteği değişkeni arasında t-testi yapılmış anlamlı bir fark görülmemiştir. Finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarında gelir elde etmenin sosyal değişikliğe neden olmadığı söylenebilir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışılan işten ve ücretten memnunluk durumu değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 25. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışılan İşten ve Ücretten Memnunluk Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	İşimden ve ücretinden memnunum	63	2,8466	,57681	7,475	,000	1-4 2-4 3-4
	İşimden ve ücretinden memnun değilim	51	2,8170	,62295			
	İşimden memnunum ücretimden değilim	118	2,6328	,64405			
	İşimden memnun değilim ücretimden memnunum	18	2,1111	,67640			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
	İşimden ve ücretinden memnunum	63	3,0635	,51451			

Algı Alt Boyutu	İşimden ve ücretinden memnun değilim	51	3,4183	,91856			-
	İşimden memnunum ücretimden değilim	118	3,2288	,72625	2,172	,092	
	İşimden memnun değilim ücretimden memnunum	18	3,4074	1,42598			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	İşimden ve ücretinden memnunum	63	3,0595	,69519			
	İşimden ve ücretinden memnun değilim	51	2,9069	,69275			1-4 3-4
	İşimden memnunum ücretimden değilim	118	3,0169	,82543	3,013	,031	
	İşimden memnun değilim ücretimden memnunum	18	2,4583	1,10563			
Toplam	250	2,9650	,80193				
Tutum Alt Boyutu	İşimden ve ücretinden memnunum	63	1,8571	,34698			
	İşimden ve ücretinden memnun değilim	51	2,0196	,68528			1-3 1-4 2-3 2-4
	İşimden memnunum ücretimden değilim	118	1,5699	,43472	14,521	,000	
	İşimden memnun değilim ücretimden memnunum	18	1,4583	,28761			
Toplam	250	1,7260	,50740				
Toplam ölçek	İşimden ve ücretinden memnunum	63	2,6712	,30101			

İşimden ve ücretinden memnun değilim	51	2,7437	,37148			1-4 2-4
İşimden memnunum ücretimden değilim	118	2,5666	,42095	5,885	,001	
İşimden memnun değilim ücretimden memnunum	18	2,3016	,75536			
Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile işten ve ücretten memnuluk durumu tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [F=7,47, p<0,05], harcama [F=3,01, p<0,05], tutum [F=14,52, p<0,05] ve toplam puanlarının [F=5,88, p<0,05] değerlendirilmesinde işten ve ücretten memnuluk durumuna göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgi alt boyutunda işinden memnun olmayan ücretinden memnun olanların ücret ve işinden aynı anda memnun olan ve olmayanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harcama alt boyutunda işinden ve ücretinden memnun olan ile işinden memnun ücretinden memnun olmayanların işinden memnun değil ücretinden memnun olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Tutum alt boyutunda işinden ve ücretinden aynı anda memnun olan ve memnun olmayanların, işinden memnun ücretinden değil-işinden memnun değil ücretinden memnun olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Toplam ölçek puanına işinden ve ücretinden aynı anda memnun olan ve olmayanların, işinden memnun olmayan ücretinden memnun olanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan maaşın değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 26. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Alınan Maaşın Değerlendirilme Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Aile bütçesine katkı	69	2,3188	,62213	18,593	,000	1-2

İlgi Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı ve şahsi	153	2,7974	,61682			1-3
	Şahsi	28	2,9881	,51705			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	69	3,1836	,87361			1-3
	Aile bütçesine katkı ve şahsi	153	3,1830	,76657	4,929	,008	2-3
	Şahsi	28	3,6786	,65723			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	69	2,7935	,97388			-
	Aile bütçesine katkı ve şahsi	153	3,0441	,69070	2,350	,097	
	Şahsi	28	2,9554	,86349			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	69	1,5507	,39197			1-2
	Aile bütçesine katkı ve şahsi	153	1,8007	,46094	6,039	,003	
	Şahsi	28	1,7500	,82496			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Aile bütçesine katkı	69	2,4203	,57373			1-2
	Aile bütçesine katkı ve şahsi	153	2,6657	,34036	10,801	,000	1-3
	Şahsi	28	2,7730	,29422			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan maaşın değerlendirilmesi arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [$F=18,59$, $p<0,05$], algı [$F=4,92$, $p<0,05$], tutum [$F=6,03$, $p<0,05$] alt boyutları ve toplam ölçek [$F=10,80$, $p<0,05$] puanlarının değerlendirilmesinde alınan maaşın değerlendirilmesine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgi alt boyutu ve toplam ölçek puanı aile bütçesine katkı ve şahsi ile şahsi maaş değerlendirmesi, aile bütçesine katkıya göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Algı alt boyutunda şahsi maaş değerlendirmesi, aile bütçesine katkı ve aile bütçesine katkı-şahsi maaş değerlendirmesine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Tutum alt boyutunda ise

aile bütçesine katkı ve şahsi maaş değerlendirmesi, aile bütçesine katkı maaş değerlendirmesine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yeterli ücret beklentisi değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 27. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Yeterli Ücret Beklentisi Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Asgari ücret	18	1,6481	,70916	22,802	,000	1-2 1-3 1-4
	Asgari ücret-5000 t1	41	2,9350	,46079			
	5000-7000 t1	91	2,7875	,59528			
	7000 t1 üzeri	100	2,6800	,58010			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Asgari ücret	18	1,9815	,65152	32,138	,000	1-2 1-3 1-4 2-3 3-4
	Asgari ücret-5000 t1	41	3,4553	,52045			
	5000-7000 t1	91	3,0330	,66119			
	7000 t1 üzeri	100	3,5633	,75760			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Asgari ücret	18	1,7917	,66559	22,053	,000	1-2 1-3 1-4 2-3 2-4 3-4
	Asgari ücret-5000 t1	41	3,4329	,62756			
	5000-7000 t1	91	3,0055	,75275			
	7000 t1 üzeri	100	2,9475	,72413			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Asgari ücret	18	1,5139	,82459	6,957	,000	1-4 2-4 3-4
	Asgari ücret-5000 t1	41	1,5976	,28437			
	5000-7000 t1	91	1,6401	,47756			
	7000 t1 üzeri	100	1,8950	,49003			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Asgari ücret	18	1,7222	,44700	48,591	,000	1-2 1-3 1-4 2-3 3-4
	Asgari ücret-5000 t1	41	2,8066	,30816			
	5000-7000 t1	91	2,5746	,38962			
	7000 t1 üzeri	100	2,7214	,28508			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yeterli ücret beklentisi arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [F=22,80, p<0,05], algı [F=32,13, p<0,05], harcama [F=22,05, p<0,05], tutum [F=6,95, p<0,05] alt boyutları ve toplam ölçek [F=48,59, p<0,05] puanlarının değerlendirilmesinde yeterli ücret beklentisine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgi, algı, harcama, tutum alt boyutları ve toplam ölçek puanında asgari ücret üstü alanlar, asgari ücret yeterli ücret beklentisine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Algı alt boyutu ve toplam ölçek puanında asgari ücret-5000 TL ile 5000-7000 TL, 5000-7000 TL yeterli ücret beklentisine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harcama alt boyutunda ise asgari ücret, 5000-7000 TL yeterli ücret beklentisine göre; 5000-7000 TL, 7000 TL ve üstü yeterli ücret beklentisine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harcama alt boyutunda asgari ücret-5000 TL, 7000 TL ve üstüne göre; tutum alt boyutunda da 7000 TL ve üstü, asgari ücret-5000 TL yeterli ücret beklentisine göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile evde karar alma değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 28. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Evde Karar Alma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
İlgi Alt Boyutu	Kendim	73	2,7169	,58708			
	Ortak karar	177	2,6742	,67509	-,673	248	,501
Algı Alt Boyutu	Kendim	73	3,2648	,94764			
	Ortak karar	177	3,2279	,73180	1,261	248	,208
Harcama Boyutu	Kendim	73	2,5753	,94620			
	Ortak karar	177	3,1257	,67427	,542	248	,589
Tutum Alt Boyutu	Kendim	73	1,8630	,62088	-1,395	248	,164

	Ortak karar	177	1,6695	,44220			
Toplam ölçek	Kendim	73	2,5499	,52687			
	Ortak karar	177	2,6348	,38192	,103	248	,918

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile evde karar alma değişkeni arasında t-testi yapılmış, alt boyutlar ve toplam ölçek puanı ile evde karar almada, finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bütçe planlaması yapma değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 29. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bütçe Planlaması Yapma Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	t	p
İlgi Alt Boyutu	Yapıyoruz	218	2,6682	,60844	-	,241
	Yapmıyoruz	32	2,8125	,88369	1,174	
Algı Alt Boyutu	Yapıyoruz	218	3,2339	,80628	-,243	,808
	Yapmıyoruz	32	3,2708	,75935		
Harcama Boyutu	Yapıyoruz	218	2,9725	,79915	,384	,701
	Yapmıyoruz	32	2,9141	,83185		
Tutum Alt Boyutu	Yapıyoruz	218	1,6732	,44657	-	,000
	Yapmıyoruz	32	2,0859	,72013		
Toplam ölçek	Yapıyoruz	218	2,5921	,42335	-	,085
	Yapmıyoruz	32	2,7321	,46113		

Finansal okuryazarlık tutum ve bütçe planlaması yapma değişkeni arasında t-testi yapılmış, tutum alt boyutunda [t=-4,44, p<0,05] yapmayanlar ($\bar{x}$ =2,08) lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bütçe planlamasını kiminle yapıldığı değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen

toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 30. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Bütçe Planlamasını Kiminle Yapıldığı Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Kendim	60	2,5667	,56682	1,794	,168	-
	Eşim ve ben	128	2,7552	,63781			
	Aile büyükleri	62	2,6613	,73550			
	Toplam	250	2,6867	,64975			
Algı Alt Boyutu	Kendim	60	2,9889	,99711	4,270	,015	1-2
	Eşim ve ben	128	3,3490	,73514			
	Aile büyükleri	62	3,2527	,65755			
	Toplam	250	3,2387	,79905			
Harcama Alt Boyutu	Kendim	60	2,6500	,92768	6,640	,002	1-2 1-3
	Eşim ve ben	128	3,0938	,64753			
	Aile büyükleri	62	3,0040	,88648			
	Toplam	250	2,9650	,80193			
Tutum Alt Boyutu	Kendim	60	1,6167	,50520	5,040	,007	1-3 2-3
	Eşim ve ben	128	1,6973	,39888			
	Aile büyükleri	62	1,8911	,65696			
	Toplam	250	1,7260	,50740			
Toplam ölçek	Kendim	60	2,4095	,51707	9,159	,000	1-2 1-3
	Eşim ve ben	128	2,6769	,34866			
	Aile büyükleri	62	2,6659	,43684			
	Toplam	250	2,6100	,42996			

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bütçe planlamasını kiminle yapıldığı arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların algı [F=4,27, p<0,05], harcama [F=6,64, p<0,05], tutum [F=5,04, p<0,05] alt boyutları ve toplam ölçek [F=9,15, p<0,05] puanlarının değerlendirilmesinde bütçe planlamasını kiminle yapıldığına göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Algı, harcama alt boyutları ve toplam ölçek puanında eşiyile birlikte bütçe planlaması yapanlar, kendi yapanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Harca, tutum alt boyutları ve toplam ölçek puanında aile büyükleriyle bütçe planlaması yapanlar kendi yapanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Tutum alt boyutunda aile büyükleriyle bütçe planlaması yapanlar eşiyile birlikte yapanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışmanın aile içi problemlere sebep olma değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t-testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 31. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışmanın Aile İçi Problemlere Sebep Olma Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p																																																
İlgi Alt Boyutu	Oluyor	37	2,8108	,94130	1,261	248	,209																																																
	Olmuyor	213	2,6651	,58501				Algı Alt Boyutu	Oluyor	37	3,0000	1,03638	-	248	,059	Olmuyor	213	3,2801	,74556	1,980	Harcama Alt Boyutu	Oluyor	37	2,8041	1,06903	-	248	,187	Olmuyor	213	2,9930	,74563	1,325	Tutum Alt Boyutu	Oluyor	37	1,6014	,41858	-	248	,106	Olmuyor	213	1,7477	,51909	1,624	Toplam ölçek	Oluyor	37	2,5039	,64877	-	248	,104	Olmuyor
Algı Alt Boyutu	Oluyor	37	3,0000	1,03638	-	248	,059																																																
	Olmuyor	213	3,2801	,74556	1,980			Harcama Alt Boyutu	Oluyor	37	2,8041	1,06903	-	248	,187	Olmuyor	213	2,9930	,74563	1,325	Tutum Alt Boyutu	Oluyor	37	1,6014	,41858	-	248	,106	Olmuyor	213	1,7477	,51909	1,624	Toplam ölçek	Oluyor	37	2,5039	,64877	-	248	,104	Olmuyor	213	2,6284	,37861	1,632									
Harcama Alt Boyutu	Oluyor	37	2,8041	1,06903	-	248	,187																																																
	Olmuyor	213	2,9930	,74563	1,325			Tutum Alt Boyutu	Oluyor	37	1,6014	,41858	-	248	,106	Olmuyor	213	1,7477	,51909	1,624	Toplam ölçek	Oluyor	37	2,5039	,64877	-	248	,104	Olmuyor	213	2,6284	,37861	1,632																						
Tutum Alt Boyutu	Oluyor	37	1,6014	,41858	-	248	,106																																																
	Olmuyor	213	1,7477	,51909	1,624			Toplam ölçek	Oluyor	37	2,5039	,64877	-	248	,104	Olmuyor	213	2,6284	,37861	1,632																																			
Toplam ölçek	Oluyor	37	2,5039	,64877	-	248	,104																																																
	Olmuyor	213	2,6284	,37861	1,632																																																		

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile aile içi problemlere sebep olma değişkeni arasında t-testi yapılmış, alt boyutlar ve toplam ölçek puanı ile çalışmanın aile içi problemlere sebep olmasının, finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışma sebebi değişkeni arasında farklılaşma durumunun değerlendirilmesine yönelik t- testi yapılmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 32. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Çalışma Sebebi Değişkeni Değerlendirmesi

Değişken	Çocuk	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
İlgi Alt Boyutu	Ekonomik özgürlük	60	2,5667	,56682	-	186	,043
	Hane halkına katkı	128	2,7552	,63781	1,956		
Algı Alt Boyutu	Ekonomik özgürlük	60	2,9889	,99711	-	186	,006
	Hane halkına katkı	128	3,3490	,73514	2,782		
Harcama Boyutu	Alt Ekonomik özgürlük	60	2,6500	,92768	-	186	,000
	Hane halkına katkı	128	3,0938	,64753	3,793		
Tutum Boyutu	Alt Ekonomik özgürlük	60	1,6167	,50520	-	186	,238
	Hane halkına katkı	128	1,6973	,39888	1,183		
Toplam ölçek	Ekonomik özgürlük	60	2,4095	,51707	-	186	,000
	Hane halkına katkı	128	2,6769	,34866	4,172		

Finansal okuryazarlık tutum ve çalışma sebebi değişkeni arasında t-testi yapılmış, ilgi [$t=-4,44$, $p<0,05$], algı [$t=-4,44$, $p<0,05$], harcama [$t=-4,44$, $p<0,05$] alt boyutları ve toplam ölçek puanında, [$t=-4,44$, $p<0,05$] hane halkına katkı için çalışanlar lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile emekli olduktan sonra çalışma düşüncesi değerlendirilmesine yönelik Anova testi yapılmıştır. Anlamlılık belirlenen

toplam ölçek ve alt boyutlarına Tukey testi uygulanmış, sonuçlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 33. Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışları ile Emekli Olduktan Sonra Çalışma Düşüncesi Durumu Değişkeni Değerlendirmesi

Alt boyutlar		N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
İlgi Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	33	2,6768	,87196	4,942	,002	1-2 2-3
	Şahsi harcama	19	3,1930	,51299			
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarım	77	2,5671	,50744			
	Toplam	181	2,6860	,64878			
Algi Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	33	2,6867	,64975	3,388	,019	1-3
	Şahsi harcama	19	2,9899	,92977			
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarım	77	3,4737	,56999			
	Toplam	181	3,4156	,80778			
Harcama Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	33	3,1570	,76142	2,465	,063	-
	Şahsi harcama	19	3,2387	,79905			
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarım	77	2,6667	,94304			
	Toplam	181	3,1447	,38474			
Tutum Alt Boyutu	Aile bütçesine katkı	33	2,9123	,84270	3,223	,023	1-2
	Şahsi harcama	19	3,0517	,76575			
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarım	77	2,9650	,80193			
	Toplam	181	1,5530	,61160			

Toplam ölçek	Aile bütçesine katkı	33	2,0000	,40825	5,268	,002	1-2 2-3
	Şahsi harcama	19	1,7370	,40534			
	Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarım	77	1,7231	,53405			
	Toplam	181	1,7260	,50740			

121 katılan emeklilikten sonra çalışmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yeterli ücret beklentisi arasında tek yönlü ANOVA testi yapılmış, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile belirlenmiştir. Buna göre, katılımcıların ilgi [$F=4,94$, $p<0,05$], algı [$F=3,38$, $p<0,05$] ve tutum [$F=3,22$, $p<0,05$] alt boyutları ve toplam ölçek [$F=5,26$, $p<0,05$] puanlarının değerlendirilmesinde yeterli ücret beklentisine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. İlgi ve tutum alt boyutunda şahsi harcama için emekli olduktan sonra çalışma, aile bütçesine katkıya göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Yine algı alt boyutunda şahsi harcama için emekli olduktan sonra çalışma, aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamaya göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Algı alt boyutunda Aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcama için emekli olduktan sonra çalışma, aile bütçesine katkıya göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir. Toplam ölçek puanında aile bütçesine katkı için emekli olduktan sonra çalışma, şahsi harcamaya göre; şahsi harcama için emekli olduktan sonra çalışma, aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarımaya göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

3.7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, tekstil sektöründe çalışan kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre değerlendirilmesidir. İlişkisel tarama modelindeki bu araştırma, nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun evreni Bursa ili tekstil sektöründe çalışan kadınlardan, örneklemini Bursa ilinde Tekstil sektöründe görev yapan 250 sayıda çalışan kadından oluşmaktadır. Sarıgül (2015) tarafından geliştirilen Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği ile veriler toplanmıştır.

Katılımcıların 28-35 yaş arası 114 kişinin en fazla olduğu belirlenmiştir. Eğitim durumu değişkenine baktığımızda en yüksek 136 kişinin üniversite mezunu; çoğunluğunun bekar (n=144), 141 kişinin çoğu olduğu ve 144 kişinin de 1 çocuk sahibi olduğu; 141 kişinin de evde büyüklerle yaşadığı belirlenmiştir.

Katılımcılar alınan ücretin bölge şartlarına uygunluk durumu değerlendirmesinde çoğunluğunun memnun olmadığı ve yaşanılan bölgeyi değiştirmek istedikleri görülmüştür. Yaşadıkları bölgeyi değiştirmek isteyen katılımcıların yaşam koşullarına bağlı nedenlerle bu düşünceye sahip olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların az bir bölümü üst düzey yönetici, büyük bir bölümü ise beyaz yakalıdır. Hizmet süresi değerlendirmesinde katılımcıların çoğunluğunun 5 yıl ve üzeri bir sürede çalışmakta oldukları ve yine çoğunluğunun da asgari ücret-5000tl aralığında maaş aldıkları görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun gelir elde etmelerinde sosyal çevre açısından bir değişikliğe sebep olmadığını ifade etmişlerdir. Çalıştıkları işten ve ücretten memnuniyet değerlendirmesinde ise çoğunluğunun işten memnun fakat ücretten memnun olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun maaşlarını hem bütçeye katkı hem de şahsi giderleri için değerlendirdiği, yine çoğunluğunun gerekli olan ücret için 7000tl üstü ücrete ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun harcama kararlarını birlikte aldığını, aile içi harcama planlamasının yapıldığını ve yapılan aile planlamasının kendi ve eşinin yaptığı belirlenmiştir. Çalışmada çoğunluğun, çalışmanın aile içi problemlere neden olmadığı ve ekonomik özgürlük için çalıştıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun emekli olduktan sonra çalışmayı düşünmedikleri, düşünenlerin çoğunluğunun ise aile bütçesine katkı sağlamak ve şahsi harcamalarını yapmak için bu düşünceye sahip oldukları belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile medeni değişkeni, çocuk sayısı, bölgeyi değiştirme isteği, evde karar alma ve aile içi problemlere sebep olma değişkenleri değerlendirmesinde finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yaş değişkeni değerlendirmesinde 28-34 yaş ve 35-50 yaş aralığında olanların, 19-27 yaş aralığında ve 50 yaş ve üstü olanlara göre olanların finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek bulunmuştur.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile eğitim değişkeni değerlendirmesinde eğitim durumu yükseldikçe finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarında, çocuğu olmayanların, evde büyük bulunmayanların, bölge şartlarına uygun ücret almayanların, bölgeyi değiştirmek isteyenler, bütçe planlaması yapmayanlar ve hane halkına katkı için çalışanlar lehine bir anlamlılık belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bölgeyi değiştirmek isteme nedeni değişkeni değerlendirmesinde, ücret yetersizliği ve kültürel sebepler lehine anlamlılık tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan tüm katılımcılar özel sektörde çalışmakta olduğu belirlenmiştir. Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile çalışma pozisyonu değerlendirmesinde üst düzey yöneticilerin finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile toplam hizmet süresi değerlendirmesinde 3-5 yıl ile 5 yıl ve üstü hizmet süresine sahip olanların finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan ücret değerlendirmesinde düşük ücret alanların finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile işten ve ücretten memnunluk durumu değerlendirmesinde işinden memnun olmayan ücretinden memnun olanların finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile alınan maaşın değerlendirilmesinde aile bütçesine katkı ve şahsi değerlendirmede finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksek olduğu görülmüştür.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile yeterli ücret beklentisi değerlendirmesinde düşük ücret alanların finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile bütçe planlamasını kiminle yapıldığı değerlendirmesinde aile büyükleriyle bütçe planlaması yapanlar kendi yapanlara göre finansal okuryazarlık tutum ve davranışları daha yüksektir.

Çalışmaya katılan 121 katılımcı emeklilikten sonra çalışmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Emeklilikten sonra çalışma düşüncesi finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ilişkisinde aile bütçesine katkı sağlamak lehine anlamlılık belirlenmiştir.

Öneriler;

1. Minimalist yaklaşım uygulayan kadınlar finansal okuryazarlık anlamında daha da bilinçli olmaktadır. Buna bağlı olarak kadınlar daha mutlu olurlar.
2. Yaşam ve iş koşulları, çalışan kadınları tükenmişlik sendromuna doğrumu sürüklemektedir.
3. Çalışma hayatına atılan kadın her ne kadar finansal okuryazarlık seviyesinde bir gelişme sağlasa da, üzerine yüklenen yüklerden dolayı daha da stresli bir yaşam sürmektedir.
4. Finansal okuryazarlık temel düzey eğitimlerinin, tıpkı iş güvenliği ve mesleki diğer eğitimler gibi çalışan kadınlara işyerlerinde eğitim olarak verilmeli midir? Böylece daha çok finansal okur yazarlık bilgisine sahip kadının toplumda yer almasına destek olunur mu? Buna bağlı olarak toplumunda refah seviyesi çoğalır.
5. Finansal okuryazarlık bilgi ve becerisine sahip kadınlar, toplumumuzda ki ataerkil yaklaşımdan dolayı zor durumda kalmakta ve boşanmalar buna bağlı artmakta mıdır?
6. Kadınları Covid-19 sürecinde finansal anlamda tepkileri ne derece değişmiştir?

7. Kadının Covid-19 sürecinde finansal anlamda kısıtlamalara gitmesi, kadını mutsuz etmiş midir?
8. Belli bölgelerde, özellikle mavi yakalı çalışan kesimin bulunduğu bölgelerde sivil toplum örgütleri, mahalli idareler ve yerel yönetimler gibi kuruluşların, belli temel hak ve eğitime yönelik özellikli çalışmalar yapması. Bu eğitimlerinde gerek kamu gerekirse de özel sektör firmalarıyla ortaklaşa düzenlenerek daha çok bireye ulaşması açısından daha hızlı sonuçlara varılır mı?

Yapılan bu anket çalışması Bursa ilinin Yıldırım ilçesinde yer alan kadın çalışanlarının ağırlıklı olduğu bir anket çalışmasıdır. Aşağıda yer alan nüfus kayıtlarına bakıldığında da görüldüğü üzere Bursa ilinin en kalabalık ve göç alan 2. İlçesi olarak Yıldırım ilçesi olduğu görülmektedir.

Yıl	İlçe	Toplam Nüfus	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Erkek %	Kadın %
2021	Osmangazi	884.451	443.501	440.950	%50,14	%49,86
2021	Yıldırım	653.307	328.609	324.698	%50,30	%49,70
2021	Nilüfer	518.382	255.471	262.911	%49,28	%50,72
2021	İnegöl	286.848	144.197	142.651	%50,27	%49,73
2021	Gemlik	118.037	59.987	58.050	%50,82	%49,18
2021	Mudanya	105.308	51.194	54.114	%48,61	%51,39
2021	Mustafakemalpaşa	101.407	50.379	51.028	%49,68	%50,32
2021	Görsu	99.278	50.138	49.140	%50,50	%49,50
2021	Karacabey	84.241	42.192	42.049	%50,08	%49,92
2021	Orhangazi	80.216	40.228	39.988	%50,15	%49,85
2021	Kestel	72.439	36.378	36.061	%50,22	%49,78

2021	Yenişehir	54.485	27.041	27.444	%49,63	%50,37
2021	İzmit	44.050	21.759	22.291	%49,40	%50,60
2021	Orhaneli	18.786	9.218	9.568	%49,07	%50,93
2021	Keles	11.246	5.527	5.719	%49,15	%50,85
2021	Büyükorhan	9.321	4.608	4.713	%49,44	%50,56
2021	Harmancık	6.016	2.935	3.081	%48,79	%51,21

Özellikle mavi yakalılarının yer aldığı bu ilçedeki bireylerle birebir görüşmelerde yapıldığından, araştırmadaki gözlemlerin en başında kadınların aile içindeki konumundan dolayı birçok konuda olduğu gibi finansal konularda da baskılandığı sonucuna varılmıştır. Özellikle parasını kullanma konusunda ne kadar eksiklerinin olduğunu gözlemlenmiştir. Burada esas olması gereken toplumun en küçük yapısı olan ailede alınması gereken kararların ortak alınmasının hem kadın açısından hem de toplum ferahı açısından oldukça önemli bir yere sahip olduğu kanaatidir. Özellikle bağımlı çalışan kadınların mavi yakalı kategoride çalışan kadınlarının gerek hukuk gerek sağlık gerekirse de finansal konularda daha çekingen ve daha az bilgiye sahip olduğunu gözlemlenmiştir. Buna karşın beyaz yakalı gurupta daha bilinçli, daha algılama konusunda sıkıntısız bir kesimin oluşturduğu görülmüştür. Burada gelecek için yapılması gereken özellikle bazı bölgelerde aileyi esas alan, sivil toplum kuruluşları, mahalle idareleri ve yerel yönetim gibi kuruluşların, kadınlar için belli özel projeler yaparak ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan temel düzey eğitimlerin ve haklarının öğretilmesi anlamında çalışmalar yapması gerektiğini. Bununla birlikte özellikle işyerlerinde verilen temel iş güvenliği eğitimleri gibi, kadınların ve ailelerinin hukuksal hakları, sağlık hakları ve ücret hakları gibi temel haklarının yer aldığı belirli eğitim ve seminerlerinin verilmesi daha faydalı mı olacaktır? Sorusunu akıllara getirmektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki işgücü evrensel bir kavramdır. Bu bilgiler ışında şundan da bahsedilebilir, toplumun en küçük ancak en önemli yapı taşı olan ailenin bireylerinin eğitilmesi hem aile hem de toplumun refahı açısından oldukça önemli bir yere sahip olacaktır. Buna verilen önem arttıkça daha bilinçli toplumlar daha refah seviyesi ve yaşam kalitesi yüksek bir topluluk elde etmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altan, Ö. Z., Şişman, Y., (2003), “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, Kamu-İş Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 2-36.
- Altan, Ö.Z., (1980), Kadın İşçiler ve Türkiye’ de 1475 Sayılı Kanun ile Korunması, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Eskişehir.
- Altan, Ş., Ersöz, A., (1994), Kadının Çifte Yükümlülüğü, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni, Sayı:2.
- Aytaç, S. (2000). Çalışma Yaşamında Kadın ve Kariyer Sorunu. Nusret Ekin’e Armağan. İstanbul: TUHGS Yayınları.
- Aytaç, S., Sevüktekin, M., Işığışok, Ö., Bayram, N., Yıldız, S., Eryiğit, K.Y., (2002), Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Bacchus, N., (2005), “The Effects of Globalization on Women in Developing Nations”, Pforzheimer Honors College Honors College Theses, PaceUniversity.
- BAYKAN, S. , ŞANLI, N. , TOKYÜREK, Ş. (2002). Ev Yönetimi. SERTER, N. (edt.).Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Önlisans Programı. Eskişehir
- Beal, D. J. ve Delpachitra, S. B. (2003). Financial literacy among Australian university students.Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy, 22(1): 65-78.

- Beres, D. ve Huzdik, K. (2012). Financial literacy and macro-economics. *Public Finance Quarterly*, 57(3): 298-312
- Bıçakçı, İ. C., (1997), “Gelişme Sürecinde Kadının Toplumsal Kimliği ve İletişim Araçlarında Kadın İmajı”, *İktisat Dergisi*, No: 336-337, ss. 80-85.
- Bilir, S. G., (2005), “Örgüt Kültürü İçinde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadınların İşyerinde Karşılaştıkları Mesleki Baskılar: Trakya Bölgesi İmalat Sektöründe Kadın Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bird, C. L., Şener, A. ve Coşkun, S. (2014). Visualizing financial success: Planning is key. *International Journal of Consumer Studies*, 38(6): 684-691.
- Brown, S. M. (2011). Debt and Negative Net Worth among Near Retirees, Phd Dissertation, Utah State University, All Graduate Theses and Dissertations Paper 941.
- Büyüknalbant, Türkan (2009); “İktisadi Açından Kadın İşgücünün Sorunları: Kayseri Örneği,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Cevgin Göç, N., (2004), “Küreselleşme Bağlamında Devletin Değişen Rolü ve Çalışma Hayatına Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çıkmaz, G. (2010). Kadın Çalışanların İşyerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm
- Çiftçi, O., (1999), “20.yy’ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek”, *Mülkiyeler Birliği Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 215, ss. 81-97.

- Çolak, Ö. F., Kılıç, C., (2001), Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı: Şanlıurfa Örneği, Türk İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- Dalkıranoglu, T., (2006), “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Delavande, A., Rohwedder, S. ve Willis, R. J. (2008). Preparation for retirement, financial literacy and cognitive resources. Michigan Retirement Research Center Working Paper No. 2008-190.
- Demez, G. (2005). Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek Gömgesi, İstanbul: Babil Yayınları.
- Dublen, Yağmur (2014); “Türkiye’deki Kadınların İşgücüne Katılımı Belirleyicileri,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dulum, Sibel (2006); “Osmanlı Döneminde Kadın Statüsü, Eğitimi, Çalışma Hayatı,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ecevit, F. Y., (1995), “Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri”, Kadın Bakış Açısından Kadınlar, Yay. Haz. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ecevit, Y. (1985). Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emegi, Ankara: Toplumsal Araştırmalar Dergisi, s.9.

- Erdem, M. (2010). Öğretmen Algularına Göre Liseelerde İş Yaşamı Kalitesi ve Örgütsel Bağlılıkla İlişkisi. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 4(4), 511-537.
- Erdut, T., (2003), “Çalışma Yaşamında Esneklik ve Kuralsızlaştırma”, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:18, Sayı:4, ss. 8-35.
- Eyrenci, Ö, (1991), “Tele Çalışma ve İş Hukuku”, İş Hukuku Dergisi, Cilt:1, Nisan-Haziran, ss. 199-209.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş., Tufan, H., (2000), Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde Yabancılaşmanın Yönetimi: Kahramanmaraş Özel İşletme ve Kamu Kuruluşlarında Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Kahramanmaraş, Sütçü İmam Üniversitesi.
- Fidan, F., (2000), “Kapitalizmin Gelişme Sürecinde Kadının Çok Yönlü Konumu (Medya Örneği)”, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, ss. 117-133.
- Filiz, Y., (2011),” Esnek Çalışma Biçimlerinin Kadın İstihdamına Etkileri: Avrupa Birliği İstihdam Politikaları ve Türkiye Karşılaştırılması”, (Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Gerek, S. ve Kurt, A. A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(1), 59-73.
- Giddens, A., (2000), Sosyoloji, Yay. Hazırlayan: Hüseyin Özel & Cemal Güzel, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Giddens, A., (2000), Sosyoloji, Yay. Hazırlayan: Hüseyin Özel & Cemal Güzel, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Gökmen, H. (2012). Finansal Okuryazarlık. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Günsoy, Güler ve Ceyda Özsoy (2012); “Türkiye’de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin Var Analizi,” Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, Cilt 49, Sayı 658, s. 23-42.

Hayta, A.B. (2011). Aile Finans Sistemi İlişkileri. Ankara: Gazi Kitabevi.

Hilgert, M.A., Hogarth, J.M. ve Beverly, S.G. (2003). Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior. Federal Reserve Bulletin, 89(7): 309-322

Hunt, Emery Kay (2005); İktisadi Düşünce Tarihi, (Çev.: Müfit Günay), Dost Kitapevi, Ankara.

İçin, N., (2012), “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

İçin, Neslihan (2012); “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova Örneği,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Jorgensen, B. L. (2007). Financial literacy of college students: Parental and peer influences (Doctoral dissertation, Virginia Tech).

KARASAR, N.(1996). Araştırmalarda Rapor Hazırlama (8.Baskı). Ankara:3A Araştırma, Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti.

- Karataş, H., (1989), “İktisadi Hayatta Kadın ve Sorunları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, C., (2009), “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KAYA, S. (2003). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimi Ve Etkinliklerin Sosyalleşmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Ankara
- Kaymaz, İhsan Şerif (2010); “Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu,” Anakara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 46, s. 333-366.
- Kehiaian, S.E. ve Williams, A.A. (2012). Financial literacy characteristics of chapter 13 debtors, *International Journal of Business, Accounting and Finance*, 6(1): 142-155.
- Kırkpınar, Leyla (1999); Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın, Zeus Kitapevi, İzmir.
- Kocacık, F., Gökkaya, V. B., (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar Ve Sorunları”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, ss. 195-219.
- Kocacık, Faruk ve Veda B. Gökkaya (2005); “Türkiye’de Çalışan Kadınların Sorunları,” Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, s.195-219.
- Koray, M., (1992), “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı: 1, Ankara.

- Koray, M., (1992), “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı: 1, Ankara.
- Kuşaksız, A., (2006). “Kısmi Süreli Çalışan İşçilerin Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Kısmi Süreli Çalışmayı Tercih Etme Gerekçeleri”, Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2, ss. 19-29.
- Kümbetoğlu, B. Çağa, N., (2000), “Çalışan Kadınlar ve Küreselleşme”, TÜSİAD, ss. 56-65.
- Loibl, C. ve Hira T. (2005). Self-Directed financial learning and financial satisfaction. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16(1): 11-21.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S. ve Curto, V. (2010). Financial Literacy among the Young, *Journal of Consumer Affairs*, 44 (2): 358–380.
- Lyons, A. C., Rachlis, M. ve Scherpf, E. (2007). What’s in a score? differences in consumers’ credit knowledge using ols and quantile regressions. *Journal of Consumer Affairs*, 41 (2): 223–249.
- Makal, Ahmet (2010); “Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emegi; Çalışma ve Toplum,” Sayı 2, s. 13-40
- Makal, Ahmet (2012); “Türkiye’de Kadın Emeginin Tarihsel Kökenleri:1920- 1960; Geçmişten Günümüze Kadın Emegi,” Ankara Üniversitesi Yayınları, s.39-115.
- Mason, C.L.J. ve Wilson, R.M.S. (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough: Business Schooll. Loughborough: Loughborough University

- Mayuk, A., (2013), “Çalışma Yaşamında Kadın ve Konaklama İşletmelerinde Kadın Yöneticilerde Cam Tavan Sendromunu Önlemeye Yönelik Stratejiler: İstanbul Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- Meiery, S. ve Sprenger, C. (2008). Discounting Financial Literacy: Time Preferences and Participation in Financial Education Programs. Federal Reserve Bank of Boston. <https://www.bostonfed.org/economic/ppdp/2007/ppdp0705.pdf> (Erişim Tarihi: 07.04.2018).
- Miller, M., Godfrey, N., Levesque, B. ve Stark, E. (2009). The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers. World Bank, DFID, OECD, and CGAP joint note, Washington, DC: World Bank.
- Moghadam, V. M. (1999), “Gender And Globalization: Female Labor And Women's Mobilization”, Journal of World-Systems Research, Volume:2, pp. 367-388.
- Monticone, C. (2011). Financial Literacy and Financial Advice: Theory and Empirical Evidence. Torino Üniversitesi Doctorate Thesis, Italy.
- Monticone, C. (2011). Financial Literacy and Financial Advice: Theory and Empirical Evidence. Torino Üniversitesi Doctorate Thesis, Italy.
- Murphy, J. L. (2013). Psychosocial factors and financial literacy. Social Security Bulletin, 73(1): 73-81.
- Odaman, S., Erdenk, E., (2002), “Küreselleşme Ve Rekabet Açısından Toplu Çalışma İlişkileri”, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:17, Sayı:3.

OECD (2013). PISA 2012 Assessment and Analytical Framework Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing.http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/PISA%202012%20framework%20e-book_final.pdf (Erişim Tarihi: 26.11.2018).

oğlu, T., (2006), “Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Olaş, Ö., (2006), “Kadın Yöneticinin Çalışma Yaşamında Değişen Karakteristiği Üzerine Bir Saha Çalışması: Sakarya Örneği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Önder, Nurcan (2013); “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü,” Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s. 35-61.

Özer, M., Biçerli, K., (2003), “Türkiye’ de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, ss.55-86

Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama.Muhasebe ve Finansman Dergisi, (68): 13-134.

Quataert, Donalt (1999); Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, (Çev.:Tansel Güney), İletişim Yayınları, İstanbul.

SOYSAL, H. (2005). SosyoEkonomik Düzeyi Düşük Olan Ailelerde Yönetim Etkinliklerine İlişkin Davranışların Yaşam Dönemlerine Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Aile Ekonomisi Ve Beslenme Eğitimi Bilim Dalı.Ankara.

SPK, (2013). www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f (Erişim Tarihi: 16.11.2018).

Sussitzki, A. (1996); "Ethnic Division Labor" The Economic History Of The Middle East, Ed. Charles Issawi, Chicago And London, Theuniversity Of Chicago Press, s. 115-125.

Teyyare, E. (2018, Aralık). Maliye Eğitiminin Vergi Okuryazarlığı Düzeyine Etkisi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği. Yönetim ve Ekonomileri Araştırma Dergisi , 16, 315-333. doi:<http://dx.doi.org/10.11611/yead.463248>, 315-333.

Tokol, A., (1999), "Dünya' da Kadın İşgücü", Türkiye' de Kadın İşgücü Seminerleri I-II, TİSK Yayınları, Yayın No: 192.

Tokol, A., (2003), "Tele Çalışma Geleceğin Çalışma Şekli Olabilir mi?", İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan kaynakları Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Sıra:1, No: 18

Toksöz, G., Özkazanç, A., Poyraz, B., (2001), Kadınlar, Kalkınma ve Sosyal Adalet, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

TÜİK, (2018), İş ve Aile Yaşamının Uyumu, II. Çeyrek: Nisan-Haziran, Haber Bülteni, 26 Ekim, Saat: 10, Sayı: 27859.

Usal, B., (1996), "Kadın İstihdamı Üzerine Avrupa Birliği- Türkiye Karşılaştırması", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

W. Scott, J., (2005), "Kadın İşçi", Kadınların Tarihi, Çv. Ahmet Fethi (Ed. George Duby, Michelle Perrot), Cilt: IV, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- Yankın, F. B., (1989), “Çalışma Hayatında Kadınlar ve Çalışan Kadınlar Üzerine Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, A., (2000), “Çalışma Hayatında Esneklik ve Türkiye İçin Öneriler”, Prof. Dr. Nusret Ekin’ e Armağan, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendika Yayını, Yayın NO: 38, ss. 617-624, Ankara.
- YAZICIOĞLU, Y. ,ATLIOĞLU, Y. , ERDOĞAN, S. (1993). Aile Ekonomisi. KILIÇ, L. (edt). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. Ön Lisans Programı Yayın No:685. Eskişehir
- Yılmaz, G., (2006), “Küreselleşme Ve Küreselleşmenin Kadınların Çalışma Yaşamına Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz Ertuğrul, I. U., (2017), “Çalışma Yaşamında Özel Gruplara Yönelik Sosyal Politikalar”, Sosyal Politika, Edt: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Yüksel, İ. (2005). İş-Aile Çalışmasının Kariyer Tatmini, İş Tatmini ve İş Davranışları ile İlişkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(2), 301–314.